

Irodalmi tükör / szépirodalom

Markó Béla: Még egyszer az őszi magnóliáról, Beteljesítik egymást, Csak zúzvara, A szédület mértéke, Protézis	3-5
Szabó Ferenc SJ: Hubay Miklósról emlékezve, Németh János – a „fazekas” mester	6
Nagy Gábor: Etűd, Két kocsmái bagatell, Nyári pillanatkép	9-10
Szauer Ágoston: Kegyelmi állapot, Közlebb, Felszín	11
Horváth Péter: Szép napot, uram!	12
Lángi Péter: Magyarországi levelek 9., Hüen magadhoz!	20-21
Gyimesi László: Varjak, alkonyat; Balatoni ős; Előérzet; Szemlesütve	20-23
Villányi G. András: Lehelet az ablakon	24
Fenyvesi Ottó: Maximum Rock and Roll	28
Bíró József: (...?), ő volt az élet, Csempevers	32-34
Mészáros Urbán Szabó Gábor: A fehér hely	35
Símek Valéria: Kezet nyújtanak, Kopott szövetén, Partomlás	38
Bence Lajos: Békéltető vers önmagammal	39
Kabdebó Tamás: Ír szerelem (4. rész)	42

Tanulmány - kritika

Pomogáts Béla: Markó Béla pályaképe	51
Haklik Norbert: Családtörténet folyamatban, újrairódó magánmitológia (A történelem mint dinamikus rendszer és megjelenítésének írói eszközei Kabdebó Tamás Danubius Danubia című folyamregényében)	58
Bakonyi István: A „hittel, hűséggel” költészete (Bence Lajos Vallani című kötetéről)	67
Szemes Péter: Lendvai angyalok (Halász Albert Könnyű versek című verseskötetéről)	69
Péntek Imre: Az „emlékgyűródés” próbái (Szoliva János Elszakadás című kötetéről)	73

Fotó-, képző-, színház- és zeneművészet

Horváth Nóra: Képolvasásra nevelés mesterfokon – Robert Capa képeinek vándorútja Magyarországon	75
Benedek Katalin: Nyitás a Kárpát-medencére	79
Wegner Tibor: Lélek-háborgások szobrokban és bútorszobrokban (Palotás József autonóm és alkalmazott szobrászatáról)	84
Németh János: A sajátosan magyar szobrászat elkötelezettje (Andrássy Kurta János művei Zalaegerszegen); Agyagmázás „vallomások” (Kun Éva keramikumművész tárlata)	88
Péntek Imre: Tárlatról-tárlatra – II. Zalaegerszegi Szalon; Kendlimajori szemle	91
Turbuly Lilla: Simára csiszolódott kavics (Légy jó mindhalálig – Hevesi Sándor Színház)	93
Csik Veronika: Nehéz a jót választani (Római mese a Griff Bábszínházban)	97
Király László: 100 éves született Szervánszky Endre	100
	103
	106

Hírek, Szerzőinkről

108-110

A folyóirat archívum a www.pannontukor.hu weblapon elérhető.
Ugyanitt információ a folyóiratról és a Pannon Tükör könyvsorozatáról.

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Balogh László-Nagykanizsa

Cséby Géza - Keszthely, Hévíz
Gyulai Csaba - Zalaegerszeg
Kiss Gábor - Zalaegerszeg
Papp Ferenc - Nagykanizsa

SZERKESZTŐSÉG

Péntek Imre - főszerkesztő
Szemes Péter - főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos (Lendva) - főszerkesztő
Kabdebó Tamás (Newcastle, Írország) - főszerkesztő
Kardos Ferenc (Nagykanizsa) - munkatárs

ROVATVEZETŐK

Tóth Imre - vers
Péntek Imre - próza
Szemes Péter - tanulmány, kritika
Horváth M. Zoltán - képzőművészet
Király László - zene
Ferencz e. Győző - helytörténet
Kaj Ádám - fiatalok, pályakezdek

Készült Zala megye,
Zalaegerszeg, Nagykanizsa,
Lenti, Hévíz önkormányzatának,
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram
támogatásával.

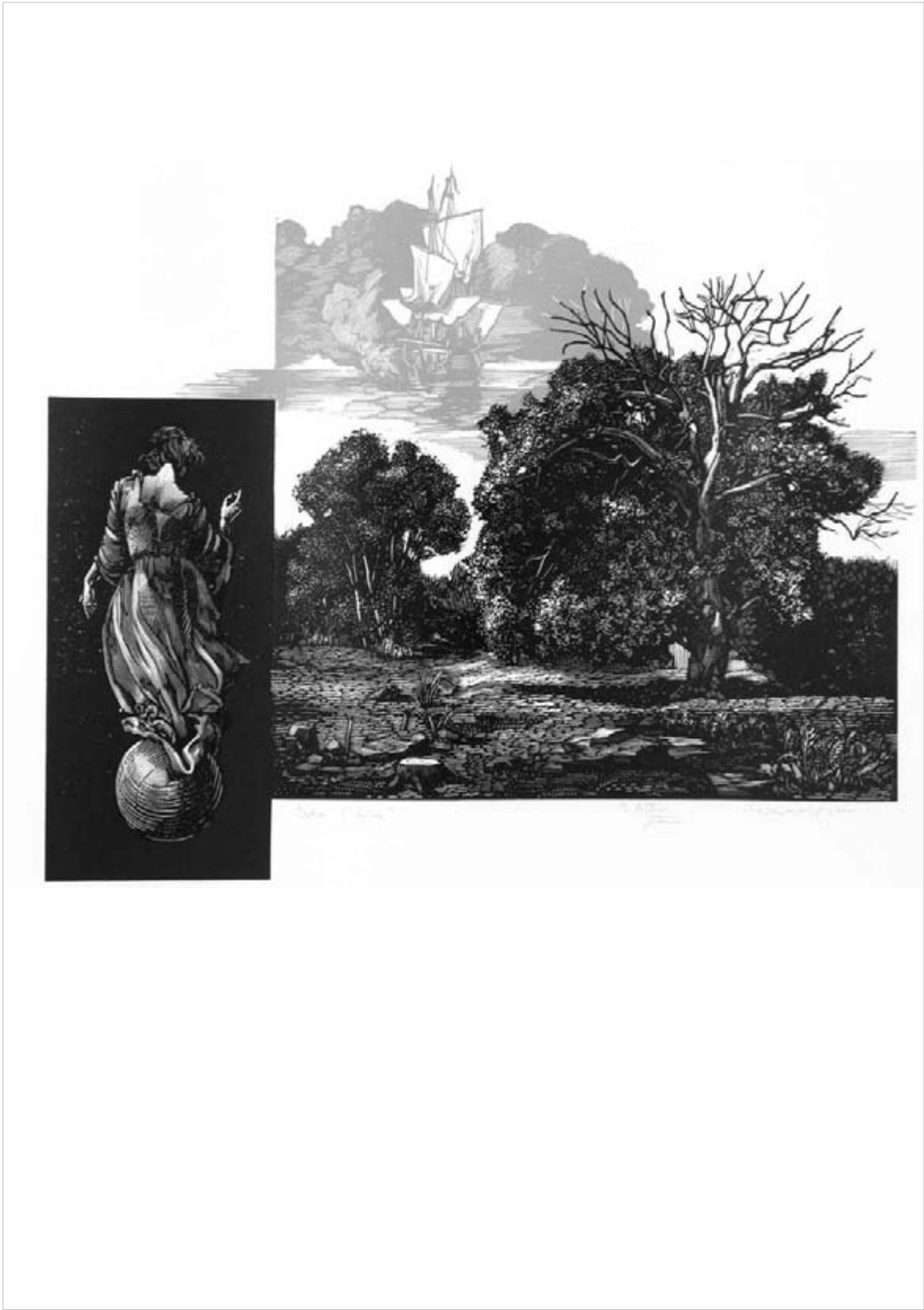

Szerkesztőségi cím:
Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900
Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
E-mail: pannonfold@gmail.com
Telefon: 92/598-070
Kiadja a Pannon Írók Társasága
Kiadóvezető: Péntek Imre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással,
mely a szerkesztőség címén igényelhető.
Számlasszám:
Zalavölgye Takarékszövetkezet,
Zalaegerszeg 75500258-10809415
Az egyes számok ára: 600 Ft.
Előfizetési díj egy évre: 1200 Ft.

ISSN 1219-6886
Előkészítés:
Náspáng Grafika
hmz@t-online.hu
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

További támogatóink:

NB FORSZ
Szolgáltató és Tanácsadó Kft
Könyvvezetés - Könyvvizsgálat
Tel: 92-510005, Fax - 92-510006

Frimmel Gyula: Séta

Markó Béla

Még egyszer az őszi magnóliáról

A hamuszürke levelek között
fagyott bimbók, mint egy-egy széndarab,
ahogy a forró héj kettészakadt,
és valamennyit még erőlködött

a dúlt magnólia, hogy hátha leng
sok lobogója ismét, s nyílnak
sorra, akár tavasszal, mintha csak
az számítana, ami odabent

áramlik, terjed, meggyűl, felbuzog,
s amit magamban én is meg tudok
formázni, aztán elindítani,

hogy nyújtózkodjanak már szirmai
nélkülem is, kínlódunk makacsul,
s jó is, hogy senki semmit nem tanul.

Beteljesítik egymást

A kert régóta várja, hogy havazzon,
már néhány hete nekivetkezett,
mint tárva-nyitva várakozó asszony,
hogy eltakarja a mennyezetet

egy másik test, és lassan megtelik
sűrű, kavargó pelyhekkkel az álom,
beteljesítik egymást reggelig,
s majd úgy hevernek mindketten az ágyon,

hogy nincs közöttük semmi képzelet,
még arra sincs, hogy együtt féljenek
s reméljenek: üres a roskadó

ágak hálója most, üres a vágy
és tárgyaltalan, hiszen csak önmagát
sokszorozza az arc, akár a hó.

Csak zúzmara

A sűrűségtől függ nyilvánvalóan,
hogy még csak köd vagy csipkés zúzmara,
mintha forró permetként hullana
a fákra, s néhány ágas-bogas csontban

megbotlana, és gyűlne csak a lélek,
amelyből hús lesz, kézzelfogható,
aztán elolvad gyorsan, mint a hó,
s ismét nem látom megszilárdult fényed,

nyári zenéd és téli színeid,
csak egy-egy árnyékot, mit kimerít
a semmiből a köd, s akár egy hálót,

úgy képzelem, hogy mindenütt lebeg,
majd önmagából gyúr lábat s kezet,
aki leszel: testem fölzúzmarázod.

A szédület mértéke

Tulajdonképpen ez tart össze még,
mert ebből élsz csak, s én is ebből élek,
a hűvös testben ég a forró lélek,
s a bőr, a hús, a csont csak törmelék,

amely később majd úgyis szétesik
kisebb-nagyobb formátlan darabokra,
ha nem lesz semmi, ami egybefogja,
hát részegségünk ezrelékeit

mérem kétségbeesve újra s újra,
mint aki képzeletben belefújna
egy szondába, talán az Úr kezében,

hogy túllépi-e a megengedettet
a szerelem, s titokban arra kérem,
hogy nap mint nap büntethető lehessenek.

Protézis

Azt kérdi Anna, hogy vers lesz talán
ebből is majd, s tényleg, miért ne lenne,
mert ott maradt még Isten asztalán
egy megkezdett fej, és még tenne-venne

Balázs, de most már mennünk kell, hiszen
elég hosszú az út, fagyott az éjjel,
és egyébként sem látná senki sem
néhány napig a hóembert, s ha széjjel-

szedné a nap, amire hazatérünk,
mi sem láthatnánk többé őt, amint
ránk néz, és seprűjével visszaint,

pedig nem másért lenne úgysem: értünk,
s nyilván magam előtt is titkolom,
hogy félbehagyni semmit sincs jogom.

Kun Éva:
A szeretet
utcaköve 2008

Hubay Miklósról emlékezve

A Farkasréti temetőben tavaly májusban vettünk búcsút Hubay Miklóstól (Nagyvárad, 1918 –Budapest, 2011). A katolikus egyházi szertartás keretében több értő és baráti méltatás hangzott el a drámaíró, műfordító, esszéista, forgatókönyvíró, egyetemi tanár életművéről. Ezeket hallgatva felidéztem találkozásainkat Rómában (a „Triznya kocsmában”) és itthon; baráti eszmecsereinket magyar és francia írókról, költőkről, műfordítási problémákról.

Két dedikált Napló-kötetét őrzöm. A *Napló nélkül* (1978) dedikációját idézem: „Szabó Ferencnek, baráti szeretettel, a Triznya kocsmában együttléteink emlékére, Róma, 1979, augusztus.”. A *Végtelen napjaim* (1996) naplójegyzeteket pedig így ajánlotta: „Szabó Ferinek Budán és szinte Rómában, szeretettel, tisztelettel, 96. jún. 6.”.

Kevéssel e dátum után, 1996. Nagyboldogasszony napján, Tokajban vettem át Hubay Miklóstól, aki akkor a Magyar PEN Club elnöke volt, az Illyés Gyula-díjat, amely a Magyar PEN Club és a párizsi Société des Gens de Lettres közös kitüntetése volt. E két intézmény – olvasható a Dísz-oklevélen – „összehangolt tevékenységük keretében az Illyés Gyula-Díj ez évi kitüntetettje Szabó Ferenc S.J., költő és filozófus, aki a magyarországi olvasóközönségtől távol, hazai visszhangra nem is számítva, évtizedeken át folytatta bámulatosan gazdag írói munkásságát, amelyben kiemelt helyet foglalnak el a XX. századi nagy francia költők és ihletett teológusok fordításai és elmélyült kritikai ismertetésük.”.

A temetési szertartás során, Miklós hosszú és tekervényes életútjának és drámaírói munkásságának méltatásakor többen megjegyezték, hogy Madách művének elmélyült elemzése, *Az ember tragédiája* tanulmányozása szinte egész életén keresztül egyik állandó intellektuális foglalkozása – élvezete – volt. A *Napló nélkül* központi része: „A Tragédia margójára” (267-322) valóságos történelem- és létfilozófia. A *Tragédiát* elemző, értelmező naplójegyzetekben Miklós kifejezte saját világnézetét is. A tulajdonképpeni naplójegyzetek mellett (amelyekből nem hiányzik a szenvedés, a sértettség, a szorongás, szerelmi nyomorúság), egy másik síkon, a „gyémántkösörűs” villogó reflexiói, mély eszmélődései olvashatók. Ilyenek a *Tragédia* margójára írt jegyzetek. Megjegyzem a Madách művét újabban megcsonkító értelmezések-színrevitelek szerzői tanulhatnak a drámaíró Hubay értelmezéséből! De engem most a naplójegyzetek áttételes vallomásai, filozófiája és teológiája ragadtak meg. A *Tragédia* színeit újra meg újra átélő drámaíró, az emberiség álomban látott és valódi történetét egybevetve, a különböző értelmezéseket megrostálja: optimizmus–pesszimizmus, Isten jelenléte–távolléte, Isten és vetélytársa: Lucifer, a Rossz problémája, a teremtés és a történelem célja, értelme, első és második ősbűn, emberi jövő stb. Ilyen témákat feszegetnek a tömör jegyzetek.

Ádám mindig bukik. „A történelmi színek legutolsójában történik valami rendkívüli: Ádám, megundorodva a nőtől, visszariad a szerelmi aktustól. Az az Ádám, akinek minden eddigi történelmi kalandja egyúttal szerelmi kaland is volt. (...) Ádám, akinek ágyékából fakad az emberi faj, nőgyűlölettel a szívében ébred fel az álmából. Ez volt a közvetlen *drámai* előzménye, indítéka annak, hogy Ádám nem akar utódot, hogy nem akarja az emberiséget.” (304). Hubay eszmélődéseiben gyakran visszatér az utolsó, tizenötök színhez. Itt az álmából felébredő Ádám a lenni vagy nem lenni, a lét és a semmi kérdéseivel viaskodik, mint az egzisztencialista filozófusokat (Sartre, Camus) ismerő, fordító Hubay. „Ádám nemcsak a jövő álmai közül tápázkodott fel, amikor 'álomittasan' – mint Madách az instrukcióban írja – kibújik a kunyhóból és felmegy a sziklára, hogy a kábaságnak és a luciditásnak ebben a pillanatában felismerje az egyetlen logikus és férfias lépést: *a semmibe-kilépést* – hanem Ádám (ez lényeges) Éva mellől kelt most fel, tehát azok a soha beteljesülni nem tudó történelmi álmok, az egyiptomi színtől az eszkimó szíinig, amelyekben (ez is

nagyon lényeges) Ádám Évát mindig ölelni akarta, de soha nem jutott el a beteljesült szerelemig. (...) Hát igen, Ádám akkor lépne bele a fekete semmibe, amikor nincs többé kedve – így mondja – a ’hiú enyelgéshez’. Ebben a pillanatban egy ’frigid’ férfi áll a sziklán.” (309-310).

Mélyreható meglátás: „Az Isten tragédiája. Ádám útja, álma, ébredése, öngyilkossági kísérlete, az Isten számára még megrázóbb kell hogy legyen, mint az ember számára. Hiszen egy apa számára a gyermekei életének abszurditása, értelmetlensége, végessége a halálban: megrendítőbb, mint a gyermekek számára.” (310).

Sokat kommentálták a *Tragédia* végén felhangzó isteni biztatást: „*Ember küzdj!*” Miután Ádám végignézteküzdött nehéz álmaiban az emberiség történetét, és kétségbeesik, „mit ér ez a szó?” – veti fel a kérdést Hubay. Amikor e szó elhangzik, „nemcsak a történelmi álmok vége, hanem a reális történelem kezdete”. Újrakezdődik a világtörténelem. „Így még iszonyúbb lesz az ember tragédiája.” Amikor belátja, „hogyan lehet megakadályozni, még öngyilkosság árán sem, hogy az emberfaj, ez a sárkányfog-vetemény elkezdje oly céltalan sarjadását – Ádám leroskad. De az Úr parancsára a földre roskadt Ádám „fel fog emelkedni, és el fog indulni...” (311-312). Hubay még tovább eszmélődik a kezdődő történelem értelméről, a várható emberi jövőről. Megjegyzi: „Isteni optimizmus kell az Úr utolsó szavaihoz. Biztatni Ádámot... Csak rajta! Ember küzdj! Honnan veszi az Isten ezt az optimizmust?” Talán Ádámtól, vagy Lucifertől, aki Isten ellenlábas, és Isten lejáratását célozta. (316-17).

Hubay a fiatal Camus „abszurd emberénél”, Sziszüphosz mítoszánaál köt ki. „Mert Ádám a sziklán: az abszurd ember.” (321). És ehhez kapcsolódik pár lappal előbbi jegyzete (317): „*Camus és Dosztojevszkij*. Vajon nem találó-e Madáchra is, mint kortársára, Dosztojevszkijre, Camus szemrehányása? – melyet Pilinszky János idéz (idézi, hogy cáfolhassa), ilyenformán: ’Albert Camus... szemére veti Dosztojevszkijnek, hogy fölismerve a világ abszurditását, mégse írt abszurd regényt, hanem a hit vigaszába menekült. Csakhogy a világ abszurditásának a fölismerésén túl – és épp a menekvés irányában – van egy még következetesebb, ha úgy tetszik, még abszurdabb lépés, s ez a világ képtelenségének a vállalása.’ (Pilinszky: *Ars poetica helyett*. Nagyvárosi ikonok.)”.

Miklós barátom világnézetét nem firtatom tovább. De a *Tragédia* végkifejletének értelmezéséhez egy (teológiai) megjegyzést teszek, amit sokan figyelmen kívül hagynak. Éva bejelentése miatt „biztosítva már a jövő”: „Anyának érzem, oh Ádám, magam.”. Éva további szavai pedig a keresztény hit tanítására, az ún. ősevangéliumra (Ter 3, 14-15) utalnak:

„Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik
Más a nyomorban, aki eltörüli.
Testvériséget hozván a világra.”

Az Úr megátkozta a kígyót (Sátánt), ellenségeskedést vet közéje és az asszony ivadéka közé, aki majd (Ő a megígért Messiás) eltöröri fejét. Az egyházatyák értelmezése szerint a kígyót tipró Asszony Mária, illetve Fia, Krisztus, az új Ádám, aki helyreállítja a jónak teremtett és a bűnnel elrontott teremtést. Szent Pál (Róm 5, 12-19) majd kidolgozza az Ádám és Krisztus párhuzamát, a paradicsomi bűnbeesés és a Krisztus által hozott kegyelem ellentétét: ahol eláradt a bűn, túláradt a kegyelem! Isten újjáteremti a világot, az emberi történelem vége, beteljesedése a feltámadás lesz (1Kor 15). Ez a hit a keresztény reménység alapja.

Németh János – „fazekas” mester

Németh János „fazekas” mester 80. születésnapom alkalmával dedikálta csodaszép albumát (*Németh János. Vitrin Művészeti Kiadó, 2010*), amely kerámiaszobrok, reliefek, plasztikák művészi „kiállítása” – barátok, művészek, írók értő tanulmányaival. Zalai köszöntésemet a Pannon Tükör szerkesztősége szervezte meg. Nagy öröm volt a találkozás a Mesterrel, pazar kiállítótermének megtekintése. A dedikáció így szól: „Szabó Ferencnek, poétának, volt Zrinyiben diáktársamnak, akit Isten éltesse! Zeg. 2011. febr. 3. Sok szeretettel: Németh János „fazekas” mester.” – A mai *Zrinyi*, a 40-es években, amikor ott diák és népi kollégista voltam, *Deák* Ferenc Gimnázium volt. Mióta 36 évi távollét után 1992-ben végleg hazatértem, szívesen ellátogatok szűkebb hazámba, jobban megismerem és megcsodálom a volt Pannóniát, dombos Zalát. „Göcseji magyar mediterrán lettem” – írtam egyik versemben. Most boldogan ismerkedem Kálócfa, Irsapuszta, Nagyhegy, Zalalövő és Zalaegerszeg vidékével, rokonok, régi barátok és ismerősök leszármazottaival. Meg az Alma Materrel. Autózva is, meg lapozgatva a *Zala varázsa* c. pazar fényképalbumot, amelyet 2008. május 16-án a Zrinyi Miklós Gimnázium tanáraitól és diákjaitól kaptam, amikor előadásaink keretében találkoztunk. (Egyébként 80. születésnapomon is tartottam a lelkes gimnazistáknak előadást „József Attila Istene” címmel, ők pedig verseimből adtak elő.)

De most ez a jegyzetem *Németh János művészetéről* szól. Szemlélem alkotásait, olvasgatom a méltatásokat. Most saját benyomásaimat írom le. „Én agyagból formáltam betűimet. Ha megismerik, azok szavakká és mondatokká épülnek össze” – vallja a Mester. Hosszú teológiai és irodalmi pályafutásom során az „értelmezés” (hermeneutika) volt fő feladatomban: a Biblia exegézise, teológiai, valamint írói és költői művek értelmezése. De itt agyagba formált jelekről, szimbólumokról, „betűkről” van szó. A Mester valamiképpen a megtestesült Ige mozdulatát követi: az értelmet, az ígét, eszmét nem szavakba, hanem az ősanagyba testesíti. A teremtő mozdulatot is követhetjük: ahogy a keramikus művész korongja megmunkálja a részleteket, majd összeáll a „teremtett” lény. Az intuíció, a látás akkor történik – H. Bergson meghatározása szerint –, amikor szemlélő, műélvező intellektuális rokonszenv révén egybeesik a teremtő mozdulattal, illetve azzal, ami a műalkotásban egyedül, megismételhetetlen. Képzletben a teremtő mozdulatot figyeltem, mint Muranóban valóságban az olvadt üveget fúvó-mintázó mester ügyeskedését, majd a merev üvegalkotásokat szemlélve.

Nem naturalizmus ez, akár tárgyak, állatok, vagy emberi alakok megmimálásáról van szó: a hasznossági tárgyakon, korsókon és kályhacsempéken túlhaladva, dinamikus domborművek, „csobogó” díszkút-építmények, ősi korokat idéző, támadó vadállatok, suhanó sellők, szökellő szarvasok: mind-mind csupa mozgás, életlendület (*élan vital*); a fakadó és feszülő életről beszélnek a duzzadó keblű aktok, lovagló lányok, a termékenység-istennőt idéző mitológiai alakok. Németh János művészetében – minden látszat ellenére – nem a túlzott naturalizmus érvényesül, hiszen mindig az eszme, a szellem kap kifejezést a görög vagy ősmagyar mítoszok, szentek, a bibliai alakok, történetek megjelenítésében: Ádám-Éva bűnbeesésétől Krisztus megváltó kereszthaláláig. Mert a szakrális is állandóan jelen van a hívő Mester alkotásaiban. A vallási ihletésű vasos, rusztikus formák némileg a koraközépkori katedrálisok alakjait idézik. János leegyszerűsít, de alkotásai nem merevek, élnek. Például a zalaegerszegi főtemplomnak készült stációsorozatban élnek a „Keresztrefeszítés” alakjai: az ártatlan szenvedés (Krisztus) és a kínzó kegyetlenség (szeget és kalapácsot tartó hóhérok), és az alkotás egyben a krisztusi megváltás örök szimbóluma. Miként „Ádám és Éva” a férfi-nő kapcsolat idő és hely fölötti örök képe.

Németh János művészetét az ősök bölcsessége, a göcseji fazekas ősök mestersége ihlette, de ez a művészet túlnőtt a göcseji falvakon, egyetemes lett, mint a görög mitológia, vagy a Biblia által ihletett évezredek műalkotásai szerte a világon. A zalai fazekasságból kinőtt „határtalan művészet”, „modern ősiség” (Pogány Gábor) az egyetemes emberi kultúra, a világörökség része lett.

Nagy Gábor

Etúd

Ha minden elveszett,
elveszett minden ha:
beburkolózol
démonaidba.

Démonaidba
beburkolózol,
magadra is csak titkon,
futólag gondolsz.

Gondolsz futólag
magadra is, csak titkon,
ha átkelsz képzeletbeli
határainkon.

Határainkon
csak képzeletben,
ha átkelsz: egyedül
leszünk mi ketten.

Minden ha elveszett.
S ha elveszett a minden,
eggyé borzolódnak
kigyúló érzékeinkben.

Két kocsmai bagatell

1. Kenyér és bor

Kemény vagy, mint a szegetlen kenyér,
kérgében rekedt életem kovásza,
szívemet görcs, a borospoharat
sóvár-reszkető kezem markolássza.

Ha összeroppan, vérem: áldozat,
s te hullsz szét megannyi szilánkra,
tíz felől néz rám villanó szemed,
vér csöppen és ráalvad pupilládra.

2. Tükör-labirintus

Tükör-labirintus az élet.
Magammal összekoccan homlokom.
Rejtektútjaidba ki téved,
nem leli soha többé önmagát.

Megennélek, és üres űrt iszom.
Mint ki nem össze, csak naphosszat csuklik,
végleg megakadtál a torkomon.
Mámorod méreg: meg nem öl – s nem múlik.

Nyári pillanatkép

A felhő szétnyíló szeméremajkai
közül kiragyog az alkonyi nap
vöröse. Halkan suhog a zápor.

Szauer Ágoston

Kegyelmi állapot

Kávéillat. Még félig ébren,
monoton fénycsózámmögésben.
A külvilágból egyéb alig.

Egy fogalom. Előbb csak árnya,
elkenődik, a széle sárga —
az értelme szerteágazik.

Tudni, hogy másnap összezárul,
súlytalanul, lassan aláhull —
így juthat el ajtóig, falig.

Közelebb

A némaságuk is tanít,
és mozdulatlan példa itt,
egy lassú és bölcs életé.

Minden kis gallyuk, rügy, levél
egy óvatos, szelíd remény,
nyújtózkodás az ég felé.

Felszín

Szép bor, kerti asztal.
Pohár vékony fallal:
egy világ határa.

Rajta minden ott van,
sűrítve, titokban,
de hosszú és sárga.

Csak kép. Nem rezzenne,
ha bogárka esne
mikrokozmoszába.

Szép napot, uram!

1.

- Köszönöm – mondta a megszólított –, már kaptam.
A jelzőlámpa vált, meglódulnak az autók.
– Nem értem! – kiált utánuk a sánta. – Mit kapott? – Bicegve fut a gyorsuló járművek közt, a záróvonalon. – Nem adni akartam! Kérni szerettem volna! Hallja, uram? Hallja?!!!
– Hagyjad! – szól rá a társa a felüljáró alól. – Ne legyél velük erőszakos.
– Én?! Erőszakos? – A sánta felbiceg a járdaszigetre. – Ezekkel? – Csontos öklét rázza a gyorsuló járművek után. – Mocskos zsidók! – üvölti. – Sok rohadt fasiszta!
– Ne kavard! – szól az árnyékból a másik – A zsidó nem fasiszta.
– Mind egyformák ezek! – A sánta megszívja az orrát. – Még hogy kapott! Csak fog! Mind megkapja majd! – Zavaros tekintete felragyog. – Egy kurva nagy karambol! Az kell ezeknek! Hallod? Mind összefutnak. Bele egymásba. Törnek a csontok, repednek a fejek! Tűz és hamueső! A levegő meggyullad! Lángolnak a tüdők! A szemek kifolynak! Megolvad a vas!
– Halkabban beszélj! – inti a társa. – Rekedten, mintha rossz volna a torkod. Mintha minden szó fájna.
– Semmi baja a torkomnak. – A sánta kihúzza magát. Haja lobog. – Rossz a májam meg a tüdőm, de a torkomnak nincs baja! – Felüvölt. – Tetű cigánybanda!
– Megint kavarsz – mondja társa. – Ne kavarj. Nyugodj le.
A sánta kiköpött az útra.
Sistereg a nyál a forró betonon.
– És ne nézz a szemükbe. Attól idegesek lesznek.
– Idegesek ezek amúgy is. Sok ideges buzi.
– Mert nagy a forgalom – bólint a másik. – Azért van.
– Attól idegesek? – A sánta felkapja a fejét. – Hogy nagy a forgalom?
– Persze, hogy attól. – A másik koszos nylonzacskóban kotorászik. – Ülnek a kocsiban, mégse haladnak. Elég idegesítő lehet, ha igyekszel valahová.
– Hova igyekeznék?
– Ha időre kell menned! – Almát bányászik elő, koszos dzsekijéhez dörgöli. – Nekem? – A sánta szeme kék. Rojtos szélű, sárga felhők úsznak rajta. – Hova mennék én időre?
– Hát a temetőbe! – nyújtja az almát a másik. – Kell a fele?
– Hülye vicceid vannak – morog a sánta.
Társa az almába harap. – Miért? – csámcsogja. – A temetést nem szabad lekésni. Oda mind időre megyünk. Én sem szeretném lekésni a saját halálomat. Kellemetlen volna. Képzeld csak el! Ott a koporsó, a gödör, meg a pap, te meg sehol. A francba, megint kiesett a fogam. Rossz ez a fogszor, el fogom cserélni.
– A sánta úgy néz rá, mintha még sose látta volna. – Vagy te élni akarsz? – kérdi tőle a fogatlan.
– Mégis élek, hát nem? – A sánta kiköp a betonra. – Itt élek, ezekkel! – mutat a semmibe. – Faszom, aki akar.
– Ne káromkodj.
– Miért? – bámul rá a sánta.

– Mert fölösleges. – Szájába ügyeskedni a műfogsort. – Nem tapad – makogja. – Egyébként meg ők is így vannak.

– Kicsodák? Mivel?

– Hát a zsidók. Meg a cigány. Élnek akkor is, ha nem akarnak.

– Akarnak azok! – feleli a sánta, de valahogy, mintha bizonytalan volna. Mintha nem a saját szavait mondaná. – Nagyon is akarnak! – bizonygatja. – Mind idejönnek. Hozzánk! Magyarországra! Csupa szlovák meg román. Meg a sok arab. Jönnek Irakból, faszom tudja, honnan. Nekünk meg nem jut hely.

Hallgatnak. A félig rágott alma lent fekszik a porban. A felüljáró dübörög fölöttük a délutáni csúcsforgalomban. A közeli liget fái remegnek a benzingőztől terhes, forró levegőben. A közeli sportpálya fölött, mintha álmodnák magukat, varjak köröznek.

Két kilométerre onnan, közel a város szívéhez, a megrekedt kocsisor közepén, bézs színű kis Mercedesében ül a férfi, akit nemrég megszólítottak.

– Na jó, én erre nem érek rá. – Jobbra indexel, a Mercedesz orrát centinként fordítja ki a sorból. – Sose érek haza. – Két perc múlva engedik kihajtani a belső sávból. Öt perccel később lekanyarodik a főútról egy macskaszagú, árnyas utcába. Három saroknyira jut, elvéti a jelzést, belerohan egy locsolóautóba. Hat helyen törik el a lába. Feje is megsérül. A kórházban tudja meg, hogy érvénytelen a biztosítása. Felesége karácsonykor válik el tőle. Áprilisban kiteszik a munkahelyéről. Augusztus ötödikén sántikál ki először a felüljáró alól a jelzőlámpánál várakozó kocsisorhoz, rekkenő hőségben.

– Szép napot, uram! – mondja majd szemlesütve. – Ha volna olyan jó...

– Köszönöm, már kaptam – feleli a sofőr, mielőtt gázt adna.

2.

Hajnalodott, mire a tengerhez értek.

Az üdülőváros az igazak álmát aludta.

Igazak álma.

Izgalmas volt. Mintha szökne. Otthon azt mondta, egyedüllétre van szüksége. Sebtében csomagolt össze.

– Ne vezess éjszaka, gyenge a szemed. Indulj el reggel.

– Semmim se gyenge.

A lányuk aludt már. Lehajolt, megcsókolta a homlokát. A nagylány megmozdult álmában. Tejszagú karját fölemelte, átkulcsolta a fölébe hajló fejet.

– Ne menj el! – suttopta.

– Jövök egy hét múlva.

Szeretett volna felegyenesedni, de nem tudott.

– Engedj el, szívem. Nincs baj.

A gyerek mindent megérezett. Mint egy élő hőmérő, olyan volt, apró kora óta. – Ne menj el, apa!

Felesége hálóingben állt az ajtóban.

– Szeretlek.

Úgy osont ki a lépcsőházból, akár egy tolvaj, saját magát lopva. Loholva vitte a bőröndöt. Mindent bepakolt, ami kellhet. Útlevel, pénz, jogosítvány, strandpapucs, két könyv, szótárak. A lakótelepi ablakok mögött tévékészülékek fénye villogott. A gyógyszertár mellett sötét alakok csoportja. A kisbolt

nyitva van még. Ott veszik a sört. Kint isszák az utcán, pedig száz méterre sincs oda a kocsmá. Ülnek az óvodai kerítés tövében, néha kártyáznak, kavicsal dobálják a kutyát. Most is ott van. Behúzott farokkal sompolyog köröttek. Ha belerúgnak, vinnyog. Kinyitotta az autó csomagtartóját, betette a bőröndöt. Beszállt. Nem indított. Hátát az üléstámlának vetve ült, keze a kormányon. Fülében dobolt a vér. Elvenni, ami jár. Elfordította az indítókulcsot, kigördült a parkolóból.

A nő pontosan ott várta, ahol megbeszélték.

– Nem volt semmi gubanc?

– Semmi. Szállj be.

– A csomagom – mondta a nő.

– Ja, persze. – Bekapcsolta az elakadást jelző villogókat, kiszállt a kocsiból, megkerülte, lehajolt a sportszatyoréért. A nő átölelte.

– Itt vagyok!

– Itt vagy. – Állt, átölelve.

– Mégis baj van? – kérdezte a nő. – Nem akarsz?

– Dehogynem.

A városból kivezető úton nagy volt az éjjeli forgalom. Mintha nappal lenne.

– Hova mennek ilyen késő este? – kérdezte a nő.

– Szöknek.

– Mind szöknek?

A férfi bólintott.

– Mind.

A műszerlámpák derengő fényében oldalra pillantott. Világított a nő szeme fehérje. Sötét, nagyvirágos miniruhát viselt. Szép volt a combja, a térd.

– Levetem a cipőm! – Lábfeje apró volt, bokája kerek. Táncot tanított egy távoli középiskolában. Tizenkét éves fiát egyedül nevelte. A gyerek kövér volt. – Nem tud lefogyni. Hormonja van. A férjem meg pincér volt – mesélte egyszer. – Jóképű, link alak. Ivott. Néha eltűnt. Pénzemet elvette. Pókerezett. Gépen.

A sötétség lassan elnyelte a tájat.

– Jogunk van egymáshoz – mondta a nő.

Véletlenül keveredtek egymásba. A férfi egy barátjával szándékozott együtt utazni a vidéki továbbképzésre. A barátja kérte meg, vigyék le két kolléganőjüket.

– Az enyém tornatanár, a másik táncpedagógus. Összejöhetsz vele.

Egy budai szálloda parkolójában vették fel őket. A tornatanárnő magas volt, mély hangú. A másik alacsony, madárfejű, haját csutkára vágatta. A férfi barátja lejárt adomákkal traktálta őket. Ő ült elöl, az anyósülésen. Hátrafordulva magyarázott a nőknek.

– Három nap szabadság – mondta. – Aztán megyünk haza, ki-ki a maga büntetéséhez. – Koranyár volt, az iskolaév pár napja ért véget. – Húzd le az ablakot! Szeretném érezni a folyó szagát. Közel van a Tisza.

A kocsit betöltötte a kintről beáradó illat.

– Istenem! – szólalt meg az alacsonyabbik nő. – De régen éreztem! Sokat nyaraltam itt, gyerekkoromban – tette hozzá. – Titokban átúsztam a Tiszát, pedig nem volt szabad! – Kuncogott. – Szerettem.

Poros falvakon át vezetett az út.

– Itt kellett lemenni a strandra!

Visszatolatott, lefordult a mellékútra.

A táncatanárnő felnevetett.

– Köszike!

Elfogyott alóluk a beton, kanyargó földút vezetett a partra. Leparkoltak egy rozsdás tábla mellett.

FÜRDENI SZIGORÚAN TILOS!

– Kinyitná? – A táncanártnő a csomagtartóra mutatott. – Felvennénk a fürdőruhánkat. – Csivitelve érkeztek vissza a bokrok közül. Meztláb lépkedtek a forró homokon, kezükben hozták a ruhájukat és a cipőjüket. – Maguk nem vetkőznek? – Formás alakja volt, féltényérnyi melle.

– Nincs nálam fürdőruha – felelte a férfi.

– Nem nézünk oda. – A nő szemtelen, kihívó pillantást vetett a férfira. – Gyere, Andika! – A gönceiket bedobták az autó csomagtartójába, leereszkedtek a meredek parton. Lent gyerekek fürödtek, felnőttek napoztak. A tulsó part bokrai alatt zölden szaladt a víz, az innenső, homokos talaj fölött sárgának tetszett.

– Na, mi van? Nem tudsz úszni?

– Dehogynem.

– Akkor mire vársz? Gyere, öregem!

A férfi vékony volt, fehér bőré, hasas. Barátja zömök, kisportolt testű, vállas. Közel egyidősek voltak. Mindketten száras vászonalsót viseltek. A férfi óvatosan, ügyetlenül lépdelt a folyó felé, a barátja lerohant a homokos partra, a két nő közt fejest ugrott a folyóba. Felbukkant a vízből, a hátára fordult.

– Isteni! – kiáltott. – Gyere, Andi, nem erős a sodra!

A magasabbik nő begázolt a vízbe. Az alacsonyabb bevárta a férfit. Kézenfogva léptek a folyóba.

– Halszaga van – mondta a nő. – Imádom a halat!

Rekkenő hőségben érkeztek a városba. Nehezen találták meg a kollégiumot, ahol a szállásuk várta őket. Amíg a nők és a férfi a bejelentkezési űrlapokat töltögette, a barátja a recepcióssal sutyorgott. Ragyogva lépett hozzájuk a kulcsokkal.

– Erkélyt is intéztem!

Felhurcolkodtak az első emeletre. A férfi barátja kinyitott egy számozott ajtót. – Hölgyeim, méltóztassanak!

Tágas előszobába léptek. A jobb kéz felőli, nyitott ajtón át berendezett konyhára láttak. Balra nyíltak a mellékhelyiségek.

– Fürdőszoba, vécé, és a spádz, ha kell valakinek! – mutatta a férfi barátja. Kitérte a bejárattal szemben terpeszkedő nagy, kétszárnyú ajtót. – És a lakosztályok!

A két nő egymásra nézett.

– Ez lesz a tietek – szólt a férfi barátja. – Az erkélyes. Mi beérjük az erkély nélkülivel, ugye, Andika?

A nők már az erkélyen voltak.

– Most hogy érted ezt? – kérdezte a férfi. – A nevét se tudom.

– Évának hívják. Két éve vált el. Nincs senkije. Könnyen boldoggá teheted.

– Ne légy közönséges.

A magasabbik nő bejött az erkélyről, követte a férfi barátját a nagyszobából nyíló másik szobába. Magukra csukták az ajtót. A férfi zavartan téblábolt. Felemelte a bőröndjét, a szekrényhez lépett. A táncanártnő kint állt az erkélyen, kissé kihajolva. Combja barnán világított. A férfi leguggolt, kinyitotta a bőröndjét. Ruhái tetején kis cetli fogadta: ÉREZD JÓL MAGAD, SZÍVEM, ÉS LÉGY ÜGYES! PUSZILLAK. Összegyűrte a cetlit, begyömöszölte egy összetekert zokniba.

– Mindig ilyen akkurátus vagy? – A táncanártnő elringott mellette. –Lezuhanyozom, amíg te pakolgatsz.

Bepakolta a holmiját a szekrénybe, fogásra akasztotta a három kivasalt inget, a könnyű nyári öltönyt, amelyben majd az előadását tartja. Az üres bőröndöt felrakta a szekrény tetejére. A másik szobában

nevettek. Kiment az erkélyre. Széles utcára látott, közepén villamossín szaladt. A túloldalon kétemeletes házak sorakoztak. Némelyik földszintjén kirakatos boltok.

– Megfürödtem. – A nő ott állt mögötte, az erkélyajtóban. Világoszöld alig-pongyolája félig nyitva volt. – Hova tegyem a pizsimet?

– A pizsidet?

– Pizsama. Hova tegyem? Melyik oldalra? Már mint az ágyon.

– Ja? Mindegy.

A nő eltűnt a szobában. A férfi utána lépett.

– Hogy lett itt ilyen sötét?

– Leengedtem a redőnyöket. – A nő otthonosan mozgott az idegen szobában. Ébresztőórát állított az éjjeliszekrényre. Eligazgatta a paplanokat, a két párnát: A pizsamáját összehajtogatva a baloldali ágyfélre helyezte. Böröndjébe lépett, kivett belőle egy nylonzacskóba bújtatott posztópapucsot. – A tied hol van?

– Micsodám?

– Pizsid, papucsod.

– Nincs – felelte a férfi. – Ilyesmit sose viselek.

A szomszéd szobából félreérthetetlen hangok szűrődtek át. A férfi elpirult. A nő úgy tett, mint aki semmit nem vesz észre. Fehérnemű pakkot emelt ki a bőröndjéből. Valamit leejtett, a férfi felemelte.

– Ezt elveszítetted. – A sárga bugyira *Szerda* volt hímezve.

– Lemegyünk enni?

– Lemehetünk éppen...

– Akkor felöltözzek? – Olyan ártatlan hétköznapiaggal kérdezte, mintha húsz éve együtt éltek volna.

A férfi nyelt egyet.

– Nem vagyok éhes.

– Igazából én sem.

A másik szobában a tornatanárnő ritmikusan sikoltzott.

– Csak szomjas.

– Értem.

– Nézzük meg, van-e valami kint, a hűtőben.

Kimentek a konyhába. A nő kinyitotta a fridzsidert, elé guggolt.

– Tök üres.

Ahogy felállt, a férfi odalépett hozzá.

A nőnek zöld szeme volt.

– Mit akarsz? – kérdezte rekedten.

– Semmit – mondta a férfi.

A nő szeme zöldje örvényleni kezdett. Átfogta a férfi nyakát, a konyhaasztalig hátrált vele, és felcsusszant az asztallapra.

A nő lakásán találkoztak azután, hetente kétszer. Viszolyogtató rend volt a lakásban, sehol egy porszem. Az aprócska hálószoba falát papírlapok díszítették, az ablakon gyékényfüggöny lógott.

– Kínából hoztam – mesélte a nő. – Amikor még táncosnő voltam.

Mohón szeretkezett, mintha szomjas volna.

– Csókolj is közben! – Rekedt disznóságokat sugdosott a fülébe. Harapdálta, sarkával noszogatta sebesebb ütemre, vagy átkulcsolta a lábát a férfi dereka fölött, magába szorítva ringatta: – Ne eressz el!

Utána ájultan aludtak. Mire a férfi felébredt, a nő megfőzte a kávé, kint várta, a konyhában.

Ugyanazt a zöld alig-pongyolát viselte, mint első ízben.

– Nem pongyola – mondta. – Fésülködőköpeny. – A világoszöld selymen enyhe árnyalattal sötétebb fonallal hímzett sárkányok legeltek. Valahányszor a férfi megérkezett, a nő a sárkányos fésülködőköpenyben fogadta. – Nem vagy éhes? Szomjas? Mit kérnél?

– Téged.

Egy téli délelőtt felöltözve nyitott ajtót a férfinak.

– Itthon van a fiam. Ne aggódj, nemsokára elmegy.

A kölyök fiatalabb volt a férfi felnőtt fiainál, nem volt még tizenhét éves. – Szia, Géza! – kezét nyújtott. – Anya már sokat mesélt rólad. Azt mondta, klassz vagy. Bocs, hogy ma nem mentem suliba, de herótom volt. Utálok tanulni. Úgyis szakács leszek.

– Dehogy leszel szakács! – csattant fel az anyja. – Leérettségizel, elmész egyetemre, az orvosira vagy a jogra...

– Jaj, anya, hagyd már ezt! Úgyse vennének fel! Mindenből közepes vagyok – pillantott a férfit –, csak a kajából nem. Hetven szakácskönyvem van. Megnézed? – Választ se várva indult a félszobájába. A férfi követte. A szoba falai feketére festve, a sarokban egy nőnek öltöztetett csontváz, a koponyában lámpa. – Milyen zenét szeretsz? Van ám mindenem!

– Hagyd békén a Gézát! Azt mondtad, sietned kell.

A srác betett az ajtót.

– Látod? – mutatott a polcra. – mind szakácskönyv. A fele idegen nyelvű, de vannak bennük képek. Azokat értem. Szerinted hülyeség?

– Micsoda?

– Hogy szakács legyek.

– Nem hinném.

– Felőlem nyugodtan ideköltözhetsz. Érettségi után úgyis kimegyek nyugatra. Itt minden tök szar, hát nem?

– Nem. Nem minden.

– Jó, akkor mondj egyet!

– Anyád. Anyád nem szar.

– Hú! – a srác felnevetett. – Ezt aztán megmondtad! Na jó, hagylak élni titeket. Van egy ötszázados?

– A férfi átadott egy ezrest. – Kösz. Egyél csirkepörköltet. Benn van a hűtőben. Én főztem.

Közeledtek a határállomáshoz. Nem voltak falvak a közelben, sötéten hullámzó, lakatlan dombok közt kanyargott az út. Jobb kézzel elengedte a kormányt, átnyúlt a sebváltó felett, tenyerét a nő combjára tette.

– Ne még! – mondta a nő. – Majd ha odaértünk. Jó várni, nem?

A határőr átvette az úti okmányokat, zseblámpával bevilágított az utastérbe.

– A csomagtartót, legyen szíves.

Kiszállt, felnyitotta.

– A tengerre?

– Igen.

A határőr visszaadta az útleveleket. Hanyagul tisztelgett.

– Készítettem szendvicset magunknak. – Átsuhantak egy alvó községen. – Nem vagy éhes?

– Nem.

– Nem zavar, ha én eszem?

– Miért zavarna?

– Eltegyem az útleveleket?

– Persze. Jobb, ha nálad vannak. Én mindent elkeverek. A szemüvegemet se találom, ha egyszer leveszem.

– Tudom. – A nő kuncogott. – Majd vigyázok rád.

Az út enyhén emelkedett. A nő lehúzta az ablakot, friss, erdei illat csapott a kocsiba.

– Jönnek a hegyek. – Azokra gondolt, akiket ott hagyott. Már régen alszanak. Gyerekkorában a lánya mindig ilyentájt fogta a kispárnáját, kócosan átbotorkált vele a nagyszobába, hogy közéjük másszon. Talán most is ott van, az anyja mellett. Lerúgták magukról a paplant, izzadtan hevernek. Két lélegzet, két szívverés.

– Megeszek még egy szendvicset. Négyet hoztam. Kettő a tied. Azokat meghagyom neked. Van alma is, meg keksz. – Szerpentinen kapaszkodtak a sötét ég felé. Az autó kerekei surrogtak, nedves volt az út. – Ugye, jó idő lesz? – kérdezte a nő. – Ugye, sütni a fog a nap?

– Miért ne sütné?

– Ránk fog sütni, ugye? Bele a popsimba.

Gyorsabban fogytak a kilométerek, mint szerette volna. Az utazási iroda csak kilenckor nyit ki a fagyaltos mellett. Évekkel ezelőtt járt már ott, a feleségével. Még nem volt meg a gyerek. Felesége kilenc évvel volt fiatalabb nála. Gyerek volt, amikor elvette, tizenkilenc éves. Most a lányuk lesz épp anyi, jövőre.

– Pisilnem kell! – szólt a nő.

Megálltak.

– Félek a kigyóktól. Csak ideguggolok, a kocsi mellé. Nem baj?

A padka mellett árok sötétlett. Túloldalán méteres gaz, aztán az erdő lélegző tömbje. Odébb sétált, felbámult az égre. Holdtölte volt, a lapostányér alatt sötét felhők gomolyogtak.

– Nincsenek tücskök.

– Mit mondasz?

– Nem érdekes.

– De igen. – A nő felállt az autó mellől. – Engem minden érdekel, amit te mondasz. Olyan okos vagy. A hangod is szeretem.

Visszaültek a kocsiba. A nő közelebb húzódott, fejét a férfi vállára hajtotta.

– Tudsz így vezetni? Nem kényelmetlen?

Repültek a napok. A nő délelőttönként lement a strandra, a férfi a következő évi előadásait vázlatolta. Délre végzett a munkával, ebédet főzött. Kagylót, tengeri herkentyűt, halat. Mire az ebéd elkészült, a nő feljött a strandról. Megebédeltek, szeretkeztek, estig aludtak. Az est volt a nap leglassabban múló része. Lesétáltak a partra. Ittak valamit a számtalan parti vendéglő egyikében, újra végignézték a bazársor kínálatát. A nő sokat beszélt. Jövőjüket tervezgette.

– A lányod már felnőtt. Egyetemre megy. A fiam meg külföldre. Tudom, hogy szakács lesz. Istenien elférünk majd nálam. Meglátod, jó lesz.

Az utolsó este éjfélig sétáltak. Elhagyták az üdülőtelepet. Leereszkedtek a sziklákra a partra. A nő levetkőzött, becsoszant a vízbe.

– Nem jössz?

A férfi rágyújtott.

– Én úszom egyet.

A férfi arra gondolt, milyen remek lenne, ha a nő nem jönne vissza.

– Isteni volt! – Kirázta hajából a vizet. – Öledbe ülhetek?

– Vizes lesz a ruhám.

– Vedd le!

Reggelre értek vissza a nagyvárosba. A férfi hazavitte a nőt.

- Jössz kedden?
- Persze. Mint rendesen.
- Várni foglak.

A férfi indexelt, besorolt a forgalomba. Mire hazaér, a felesége már nem lesz otthon. Talán a lánya se. A cuccait azonnal kimossa. Minden holmiját átítatta a nő testápolójának kókuszillata. A kocsit is tele van vele. Mindkét ablakot lehúzta, hogy kiszellőztessen. A hőség arcon csapta.

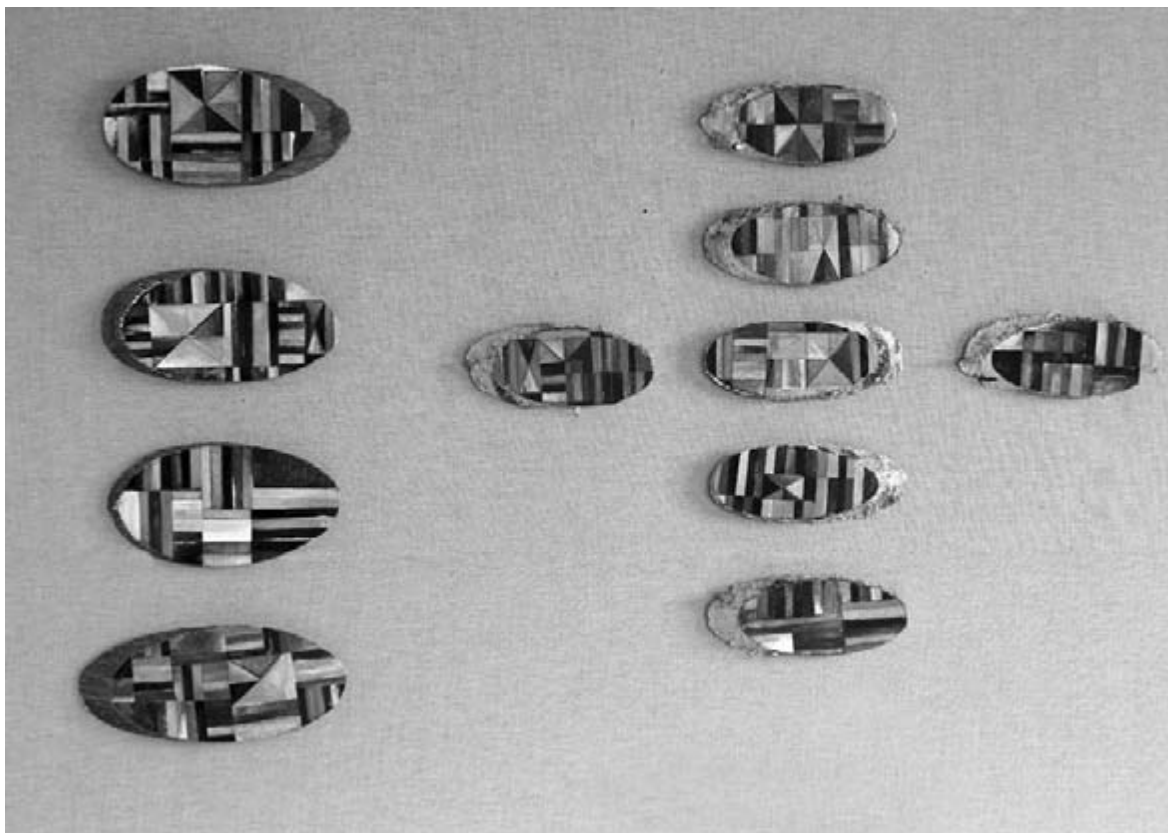
Nagy volt a forgalom. A lámpa pirosra váltott.

Két hajléktalan ült a felüljáró árnyékában. Egyikük felállt, odasántikált az autóhoz.

– Szép napot, uram. Ha volna olyan jó...

– Köszönöm, már kaptam.

Németh Klára: Újratervezés I-XI.

Lángi Péter

Magyarországi levelek 9.

Keszthely 2012. január

Édes Bátyám!

Két unokázás közt, unadalmas csendben,
ritkásan szállingózó puha hópelyhekkkel
lassan elolvadnak, fogyogatnak a téli napok.
Kéd leveles könyvében ilyenkor gyakrabban matatok.
Ámuldozván olvastam minap is sok furcsa török birodalmi szokásról,
mint nevelik például az ifjat, hogy szultánt ügyesen szolgáljon.

Bűvös szó: nevelés. Ébredt lelkemben tőle sok élmény,
választott, gyakorolt hivatásomat újra megélvén.
Hogy csüngött legelőször harminc szempár rajtam,
míg citerázó térdrel s botladozó, suta hanggal
azt bizonyítgattam, mily gazdag a jelzőink kincstára.
(Ekkor szálltam a vén pedagógia fáradtan döcögő kocsijára,
s majd egy életen át
hajszolgattam lassacskán haladó, de konok fogatát.)

S ím, menetelt ismét ama hajdani sok csoda arcom előtt:
láttam a kiskamaszokban nőni, megérni a férfit, a nőt,
láttam acélossá nemesedni a léha diákot,
s hányat, akit tudatossá gyúrtak a tornyosuló akadályok.
Láttam persze a restség szobrait is, s aki küzdeni nem mert,
mind-mind ösztönző feladat volt, engem is edzett.

Jöttek szembe a tarka napok, hetek, évek,
s súlyos gondokkal terhelt órák is elébem léptek.
Ám a kudarcokon átlendített bármily csöppnyi siker s az öröm,
s így volt szép ez az út – a'való –, és teljes az élet,
sorsomnak köszönöm.
Mert bár legfőbb dolgom volt adakozni magamból,
Én is csak gyarapodtam közben, nem szégyen, ha bevallom.

Morzsolván öregecskén napjaim, óvás, féltés szép érzése hevít
rég diákim iránt (huszonévestől tán hatvanötig),
kik már szorgoskodnak a szertevilágban,
legtöbben eme csöpp kendőnyi hazában.
Megbecsülésüket őszi fakultabb fényben,
érdeklődő tiszteletük ma is érzem.
Kívánok csupa jót nekik, szeretet
fénye ragyogja be életüket.

Édes Bátyám!
Nám, mily jó, leveles könyved hogy előttem tárva!
Lapjai sárgulván bár, mily csuda élményt
szikráztat fel bennem kéd és nénéd
élettel teli, emberi, drága világa!

Hűen magadhoz!

Péntek Imrének

Te is hetvenkedsz, kedves Imre?
Sok boldog születésnapot!
Tegnapnak nőtt megint a tömbje,
s fogyatkoztak a holnapok.

A bunkóságnak fő, hogy rendre
képébe vágta fintorod,
és ÁRGUS szemmel felfedezve,
értékre tártál ablakot.

A dolgod tetted, ez a lényeg,
s tán lakhatóbb lett a világ.
Hogy érdemes volt-e, ne kérdezd,

a túl nagy bölcsesség megárt.
Mutass e korról TÜKÖR-képet
– hűen magadhoz – csak tovább!

Gyimesi László

Varjak, alkonyat

Többen költők vagyunk,
Mások meg dalnokok.
Elférünk a földön –
Varjúfelhők fölöttünk.

Bolond Istókot idézem,
S valamelyik atyját:
Miénk ez a fél-öröm,
Meg a fél-szabadság.

A varjúfelhők szabadok,
Mégis szabályos röptük.
Mi meg tántorgunk józanon,
Bár repülhetnénk köztük.

Első strófám még rímtelen,
Így gondoltam végig,
De beleszólt egy más erő,
Békítgetem, megbékít.

Vadkacsa, varjú, istenem,
Miért írok én verset?
Dylan Thomas, Burns, Eliot –
Naponta nyakon vernek,

Vitéz Mihály és Ady úr,
Meg a többi szentek –
Mi a franc haszna lehet
Az általam írt versnek?

Haszna? A versnek? Ne legyen.
Csak zengjen varjú-ének.
Hóesés ködét kavárom:
Hallhatod, amíg élek.

S ha tovább? Jaj, be bátor!
Nem baj, de nem öröm.
Öreg halással ülök a parton,
Megfest az alkony, köszönöm.

Balatoni ős

A tóra békaszó hever
A csillag mind kialszik

Megáll az óra
Kong a kő
A setét szétlopakszik

Egy szárny emléke lebben át
Szikrák között az égen

Ne szólj egy szót se
Volt idő
Ez az én veszteségem

Előérzet

Lángol az erdő
Alkonyodik

Ritka szél szemezget
Lombot és időt

Harangszó pöttyei
Az olvadó neszekben

Megérkeztél
Füst árnyéka lebben

Nincs visszaút
A holdon hajnalodik

Szemlesütve

*„amíg a nap áll”
(Dylan Thomas- Kálnoky László)*

Mi döng a napsütésben?
Valami tavaszos izé?
Vagy szemlesütve máris mehetek?
Dörmögök magam elé, hónapszám,
örömöm az ősze.

A csákány nyelét ördögöm fogja,
nem nyílik kapuja a nyárnak
se ide, se oda.
A szavak összetúrva,
gyúrhatók vagy kemények,
mindegy. Hulljanak!

Őz fut át az úton,
Még fog a fék, még áll a nap.

Lehelet az ablakon

Egyszer eljött a nap, amikor nagy hirtelen – legalábbis akkor így tűnt – szüleim intézkedtek sorsomról, és pontot tettek a nagyszülői felügyeletre és otthonukba költözhettem, amit addig főképp látogatóként ismertem. E fontos eseményt egyeztettek egy másik fordulóponttal, általános iskolai tanulmányaim kezdetével. Tehát, költöztem a hajdani Örömvölgy utcából a volt Kazár utca 12-be, amely régóta Székely Mihály nevét viseli. Szép lakás volt a Kazár utcai és előkelő is a szobakonyhás nagyszülőihez képest. Előszobájából jobbra nyílt a konyha, ebből szabták ki szobámat. Az előszobából lehetett belépni a fürdőszobába is, roppant méretű, talpas, öntöttvas káddal, falbabával. A két szobát szintén az előtérből lehetett megközelíteni. A jobb oldaliba, a fürdőt elhagyva könnyű tapétaajtó vezetett. Először kis hallba ért a belépő, ennek sarkában díszelgett a meseszép, sokfiókos, berakásos szekrény, amelyen nehéz, fekete, kagylóját villákon nyugtató telefon terpeszkedett. Ma is emlékszem számára: 226-529. A téglalap alakú szoba hatalmas utcai ablakban ért véget. Szemben egy pékműhely működött, fenn hirdette ezt egy hiányos, bordó üvegtábla, ekként: „ŐIPARI VÁLLALAT”. Ebből a helyiségből is be lehetett járni a bejárati ajtóval szemközti szobába. Egyikben Anyám, másikban Apám szokott hálni. Lebegett közöttük egy szárnyas ajtó, ami mellett egy öreg fekete cserépkályha pompázott. Sajnos, nem sokáig gyönyörködhettem a lobogó tűz meséiben, mert hozzánk is betört a progresszió, s a szép kályhát lebontatták, hogy helyébe egy csúnya se-barna kerüljön, amibe bevezették a gázt. Szegény istennőt, Hérát csúfolták meg azzal, hogy nevét adományozták ennek a fűtésnek.

Vesztett nehezemre esett megszokni a szép otthont, ahol számos könyvszekrény és dísz tárgy között zajlott szüleim kifinomultabb élete. Nagypaméknál a TV-állvány fiókjában elfért a ház összes könyve. Apámnak volt 2-3 ezer kötete, közöttük számos idegen nyelven, angolul, németül vagy olaszul. Itt minden pedáns volt és a rend fenntartása céljából bejárónő is látogatott minket. Erősen fújtaró, tagbaszakadt asszonyság volt Erzső néni, akinek csípős szagára jól emlékszem: igyekeztem a levegőt tőle kissé elfordulva venni. Amúgy kedveltem. Szerettem nézni, amint lapátnyi lúdtalpára felhúzta a fényesítő keféit, aztán ziháló testgyakorlatot járva a kerek piros dobozból – Flóra – bányászott kenőccsel bekent parkettát suvickolta. Neki is sütöttem rántottát, ha úrfi szeszélyem azt diktálta. Nyár elején mátrai nyaralóhelyünket szokta emlegetni, amit ő rendszeresen „tátrának” mondott.

A szegény szüleimnek, sok gondjuk került velem. Nem igazán feleltem meg igényesebb elvárásaiknak. Szókincsemmel és beszédmódommal egyaránt elégedetlenkedtek. Biztosan nem volt könnyű nekik. Anyámnak külön császársága volt a fürdőszoba ajtótól balra. Itt jókora falitükrök előtt, polcon sorakoztak szépítő szerei, kölnivizei, púderes szelencéi, műszempillái, maskarái, ezer csillogó-villogó finomacél fehérszemély-szerszám, fésűk és kefék dicsvágyó serege. Reggelente itt szokott fizimiskája felett háromlábú széken trónolva ítélkezni, és számomra is feltűnő jártassággal szépítgetni arcát, haját. Iparkodását gyakran a WC-n ülve figyelhettem, mert egyelőre nem voltam szégyenlős. A kád a túloldalon terpeszkedett, s felette a gázbojler, aminek örökké kéken égett pilóta lángja.

A konyhakövet zöld linóleummal burkolták, s az ajtóval szemközti falnál volt az ágyam, ennek lábánál, a belső udvarra nyíló ablak előtt két lábán egyensúlyozott lehajtható fedelű varia íróasztalom. A kamrából kialakított főzőfülkébe szobámból nyílt bejárás. Ennivaló kis konyhácska volt, de más, mint tea és tojás nem készült benne.

A hosszúkás előszoba végében egy méretes varia szekrény ágaskodott, amire néha felmásztam, mivel onnan el lehetett érni a ritkán használt tárgyak tárhelyét, egy izmos fehérre mázolt polcot a mennyezet alatt. Itt

pihentek az utazásban megfáradt kofferek azaz „böröndök” ahogy apám szokta nevezni őket. Nagymama, aki szintén rendszeresen takarított a lakásban, egyszer felmászott a szekrény tetejére, ami engem arra készítetett, hogy elkövessem életem addigi legvakmerőbb csínyét: a létrát elhúztam a szekrény mellől, így Nagymama nem tudott lemászni Anyám hazatéréig. Lábát lógázza hol könyörgött, hol fenyegetőzött, de kérlelhetetlen voltam, csak vihogtam odalentől. Apám kezdett mind többet utazni és nem csak szocialista országokba, hanem egyre sűrűbben „nyugatra” is. Osztályvezető volt a külker vállalatnál, amely az ÁVH főhadiszállás Népköztársaság út 60. alatti épületét örökölte. A vállalati „bulikat” a pinceklubban tartották, ahol azelőtt emberek véresre verésében, megkínzásában sáfárkodtak a korábbi lakók. Mondta is Nagypapám, hangjában érezhető büszkeséggel, hogy a „gyerek apja, a Gyuri a *kürkerbe* dógozik”. Módfellett aggasztott, amikor Apám repült. Emlékszem, nagymamamtól tanult gyermek-imákba foglaltam, hogy biztonságban hazaérjen. És „írni” szoktam neki anyám leveleibe: számtalan hullámvonal sorával üzentem kereskedelmi utazó papámnak.

Hanem a legrosszabb olyankor volt, amikor Nagymama utazott. Azaz elindult haza a nyóckerbe – a volt Örömvölgy utcába – s otthagyt engem, becsukva önmagam pincéibe és ebbe az igényes, de idegen lakásba. Olyankor odaszaladtam az engedelmesen zárva tartott ablakhoz, orromat az üvegnek szorítottam és hagytam, hogy orcáimon folyjanak a könnyek, míg a hűs táblán virágba borult leheletem párája. Addig néztem Nagymama után, amíg alakja el nem veszett a Kazár-Népköztársaság úti sarkon. Ott, ahol már nem láthattam, balra kanyarodott a diplomatának nevezett közért mellet, hogy elsétálva a Bazilikáig, felüljön a 39-es buszra, ami épp az Örömvölgy 20. előtt tette le. Ám mindezt nem láthattam már.

Appendix a lehelethez

Kamaszkoromban a fenti történet ablakra vonatkozó részét elsírdogáltam versben is. Jártam akkoriban néhányszor Pilinszkynél, aki légvonalban 100 méterre lakott tőlünk. János kért, hogy tegezzem és kétszer közös előadóestet szerveztünk a József Attila Gimnázium pompás, barokk Dísztermében. Hárman adtuk elő költeményeinket, a harmadik az ifjan tengerbeveszett, ragyogóan tehetséges osztálytársam és barátom, Marx Tomi volt. Megmutattam Jánosnak az alanti verset, már nem emlékszem, mi volt a címe, de kétségtelen, hogy a lapot a kezében tartva erősen eltűnődött, ami abban is kitetszett, hogy féloldalt felfelé nézett, ajkait a mindenkorinál is keskenyebbre vonta, szűrőtlen Symphoniáját mellmagasságban kissé megemelte, majd lassan tagolta:

„Tudod, András, ennek a versnek azt a címet adnám, hogy” – itt elhallgatott egy pillanatra majd a „T” hangot erősebben megnyomva kimondta: „Tanoncévek”.

Tanoncévek

(*Pilinszky Jánosnak, 1974*)

kisfiú
töröld le
leheleled betűit
az ablakról

fény elé ne varrd bánatod

Karthauzi temető és Simone Weil

„ R Ó Z S A Ü Z E N E T E

a földön a testem él
az illatom az égen”

(1974)

A szobában, különösen két fényképre emlékszem: az egyik egy finom arcú fiatal nőt ábrázolt, a másikon számlálhatatlan sorban egyforma kereszték meredeztek. Úgy sarjadtak a sík anyaföldből, mint bizarr, virágtalan, levéltelen növények.

A mindig befüggönyözött ablaknál kerek vagy ovális asztal állott és egy szép biedermeier, bordó kárpitú fotel. Ebben szokott ülni kamaszkorom egyik ikonja: „Jancsi”. Előtte az asztalon többnyire félüvegnyi sör állt, kávé, és alkalmanként kis kupica konyak. Kezében az elmaradhatatlan szűrőtlen Symphonia parázslott. Tizenöt-tizenhat éves voltam és már három-négy éve írtam verseket. Volt Révai Józsefnek egy regénye Horatiusról: „A költő és a császár”. A szép ifjúsági regénynek része volt abban, hogy beleszerettem a római költőbe, és a líra mind közelebb ért hozzám. Egyszerre papírra kerültek a zsengek. Nehéz visszaemlékezni, hogy miként esett vonzódásom fókuszába János költészete. A Nagyvárosi ikonokat kamaszkorom egyik mentora, Birtalan Feri adta kezembe. Emlékszem, hogy a kötet versei iránti rajongásom meghaladta Feri lelkesedését, aki – legalábbis akkoriban – a tisztelet mellett érezhetett némi fenntartást e „katolikus” és „intellektuel” költéssel szemben. Ha jól emlékszem, példaként mutatta arra, hogy miként kell a kifejezésnek „szikárnak” lennie.

Ifjú és zöldfülű voltam. János oly komolyan vett (valószínűleg mindenkit), hogy zavarom minduntalan tovább nőtt. Volt valami beszédmodorában, ami azt sejtette, hogy társához úgy viszonyul, mintha az mindent ismerne, amiről ő beszél. Akkoriban már lényegesen olvasottabb voltam, mint kor- és osztálytársaim zöme, túl Thomas Mannon, Hemingway-en és számos szerzőn, de még – egyebek között – Dosztojevszkij és Herman Hesse előtt. Őket P. J. határozott biztatására kezdtem olvasni. Az oroszok nem voltak gondok egyszerűen meg lehetett szerezni, ám Hesséhez csak évek múlva juthattam, akkor is angolul. Érdekes módon éppen az a regény került kezembe egy londoni antikváriumban, amiről János lelkes beszámolót tartott, mert éppen akkor olvasta és magával sodorta: a „Der Steppenwolf” volt. Ismételtette, nem érti, hogyan találhatta ki Hesse a történetet. Szokása volt ezt mondogatni, ha valami, amit nem ő talált ki, módfelett megtetszett neki. Dosztojevszkijtől a hátamon is futkározott a hideg. Rajongtam. „Szerelmese” lettem Miskin hercegnek, majd Aljosa Karamazovnak. Megbabonázott Iván zseniális intellektusa. Nasztaszja Filippovna lett a nőideálom, számtalanszor megkönnyeztem halálát, miközben mélyen vonzódtam gyilkosához, a sötét Rogozsinhoz is. Kevésbé hatott rám Rogya, a Romanovics Raszkolnyikov.

Alaposan vívódván kamaszkorom külső és belső harcaiban, gimnáziumot váltottam az első, majd a harmadik év után. Először egy kisstílusú és gonosznak is csak félbesikerült harcias „marxista” o.f. miatt nem leltem helyemet, innét a tópartiba iratkoztam, ahol újfent nő volt az o.f. Kivételesen eszes természetbúvár, ám kesernyésen gonosz és kiegyensúlyozatlan személyisége alkalmatlanná tették arra, hogy ifjak instruktora legyen. Engem kinézett magának, és két keserves év után jobbnak tűnt innen is kerek oldani. Ez azért fontos, mert ebben az időszakban álltam kapcsolatban Jánossal, ekkor szerveztünk két közös felolvasást a Díszteremben, Marx Tomival hármásban. Budapestről Nagykanizsára kerültem, egy akkor éppen 210 esztendő, ragyogó gimnáziumba, ahol először érezhettem meg, hogy milyen, amikor a nyíló ifjúság pedagógiai géniuszoktól kaphat napi útmutatást, erkölcsi támaszt. Viszont ezzel jó időre megszakadt szinte minden kapcsolatom budapesti életemmel, amiként Pilinszky Jánossal is.

A kanizsai Landler Gimnáziumban (ma Batthyány Lajos) jeles tanárim egyike a néhai Harkány László

volt. Átütő szellemiségű magyartanár és irodalmár, aki a szellem, a lelkesedés tüzét és a kétely hűvösét szőtte óráiba, amelyek nem ismerték a tanterv korlátait. Egyebekben maga is szakfelügyelő volt. Egyik osztálykirándulásunk során Budapestre látogattunk, az Operettszínházba. Mondottam a Tanár Úrnak, hogy nincs innen öt percre sem P. J. lakóháza, és javasoltam, sétáljunk oda, megmutatom. Csengettünk, ám nem volt senki otthon. Legalább megmutathattam postaládáját a kapualjban, amelyre fehér festékekkel maga írta fel nevét, emlékezetes kézvonásával. Velünk tartott legkedvesebb osztálytársam és jó barátom, K. Márta is. Mit ad Isten, a Népköztársaság-Hajós sarkon kit pillantok meg, persze éppen Jánost! Glóriáját sem feledte otthon, haloványan fluoreszkált tündérszép koponyája körül, amint egy cigányasszonnyal folytatott elmélyült eszmecsere. Mi hárman pár méternyire megálltunk, és türelmesen váraoztunk sorunkra. János a kezében tartotta pénztárcáját, hogy apránként, különböző címletekben átnyújtsa teljes tartalmát a mind buzgóbban követelőző asszonyságnak. Amiként fogytak a bankók, úgy vált mind sugárzóbbá és átszellemültebbé János mosolygása. Amikor semmije nem maradt már, a virágruhás asszony tovább állt, s végre bemutatthattam tanáromat, barátomat. A színi előadásig maradt kis idő, így János elkísért minket a színházig, ahol a presszóban előadás előtt ittunk valamit, amire Harkány tanár úr hívott meg hármunkat.

Némaság

In memoriam Pilinszky János

susognak
susognak
susognak

hogy hallgassák
hogy hallgassák

a susogást
a susogást
a susogást

Fenyvesi Ottó

Maximum Rock and Roll

&

Vers a vénába.

Tegnap még azt mondtad elég,
de mégis folytatod.

Vers a vénába,

a májam mélyhűtve.

Fölfalok egy konzerv immanenciát,

harmatos szavakat kanalazom

reggelire.

&

Vadnak születünk.

Szinusznak, tangensnek.

Köbnek, gyöknek, algebrának.

Az esetek többségét már nem ismerem.

Inkább alszom, mint a bunda.

Mint a tej. No, milk today!

&

Olvad a tél. Bővül a mondat böjtelő és szarvastor havával. Lámpát olt a szél a zongora billentyűin. Törik a jég, mélyül az árok. Billen az egyensúly. Böjtöl a világ, vár rá szép kikelet.

Egy búval baszott zongorista kavarja a füstöt. Szaporodnak a fekélyek, a ciszták, mélyülnek a ráncok. A költő rímet lop és köhög. Múltba réved és hallja a szél tragikus énekét, hallja a szakadt húrokat, a bomlott harmóniákat.

Mert asszonyt gyászolt a tél. Melle sokáig féhéren fénylett a havon.

&

Szeretem a kéket,

a nagy néma vizeket.

Szerettem nőket.

Szőkéket, barnákat,

cinóbereket.

Kattogtak bennem a rímek,

vadul a hexaméterek.

&

Isten hozott testvér, a kómába!

Isten hozott a hetvenes évekbe!

Vakítón csillogott a bakelit,

ezerkilencszáz-mittudoménhányban.

A gyárban vadul dübörgött
a Velvet Underground

&

Sorokat találtam benne aláhúzva:

„Minden megtörténhet, minden lehetséges és valószerű. Idő és tér nem létezik; valamilyen jelentéktelen valóságtöredékekről elrugaskodva a képzelet kibomlik, és emlékek, élmények, kósza ötletek, képtelenségek és rögtönzések szálai összesodorva új szöveget sző.”

August Strindberg: Álomjáték

&

Ilyeneket írok:

második metafora, jobbra,
lassan kúszó szavak.

A harsogó tenger csendje.

Aranykori törmelék,

egy hatalmas homályos terület,

melyet szándékosan lezártak

a görög és latin hexameterek.

&

Félszáraz kétezer:

az utolsó belövés,

az utolsó transz,

az utolsó tangó.

Még egy éjszaka,

élni maximum.

Élni tovább, élni valamiből,

felhőkből, fákból, vizekből.

Élni, gépelni, szőnyeget rázni,

nőket bombázni,

szétírni egy kazalnyi feljegyzést.

Szétírni nappalokat, éjeket,

csupa különös, semmirejő valamiket:

galambepe, cápafark, csend pacifik.

Elegem van a jó és

a rossz kompromisszumokból.

Kérni szabad vonalat,

kérni dallamot, szerelmet,

gyomlálni verset, szenvedélyt.

Nyoma sincs felhőknek,

nyoma sincs csóknak, harmatnak,

de azért tudni szeretnék mindent.

Tudni mindent.

&

Egy bizonyos:
több csillag volt az égen, mint most.
Az égbolt fényesebben ragyogott,
és a pitvar mélyén titok rejtezett,
valami mély zene.
Most is hallani vélem,
mintha a végtelenből
ide érkezne.

&

Evribádi diszkó, Mexikó,
Les Humphries Singers.
Jó, jó, jó! Nagyon jó!
Csillogó fények az Adrián,
beszakadt dobhártya.
Evribádi, eine kleine palacsinta,
cváj bier, nagyok a hullámok.
A víz felől érkező tengerkék ritmusok
és nem leszünk már jobbak
a szenvedéstől.

&

Hiszek egy, kettő, három.
Hiszek egy cimbalom,
hiszek egy csembaló.
Joey és Johnny már meghalt,
Dee Dee is elpatkolt.
A CBGB örökre bezárt.
Egy-két vaddisznó
még mindig
a Bowery-n turkál.
Csinel, pedál, riff-röff.

&

Titkon tán'
felém tekintett?
Nem tudom.
Szemét lehunyja,
fejét némán lehajtja.
Lépteit alig indítja.
Lágyan elsuhan
egy szellő nyomában
a Rue Guénégaud felé.

&

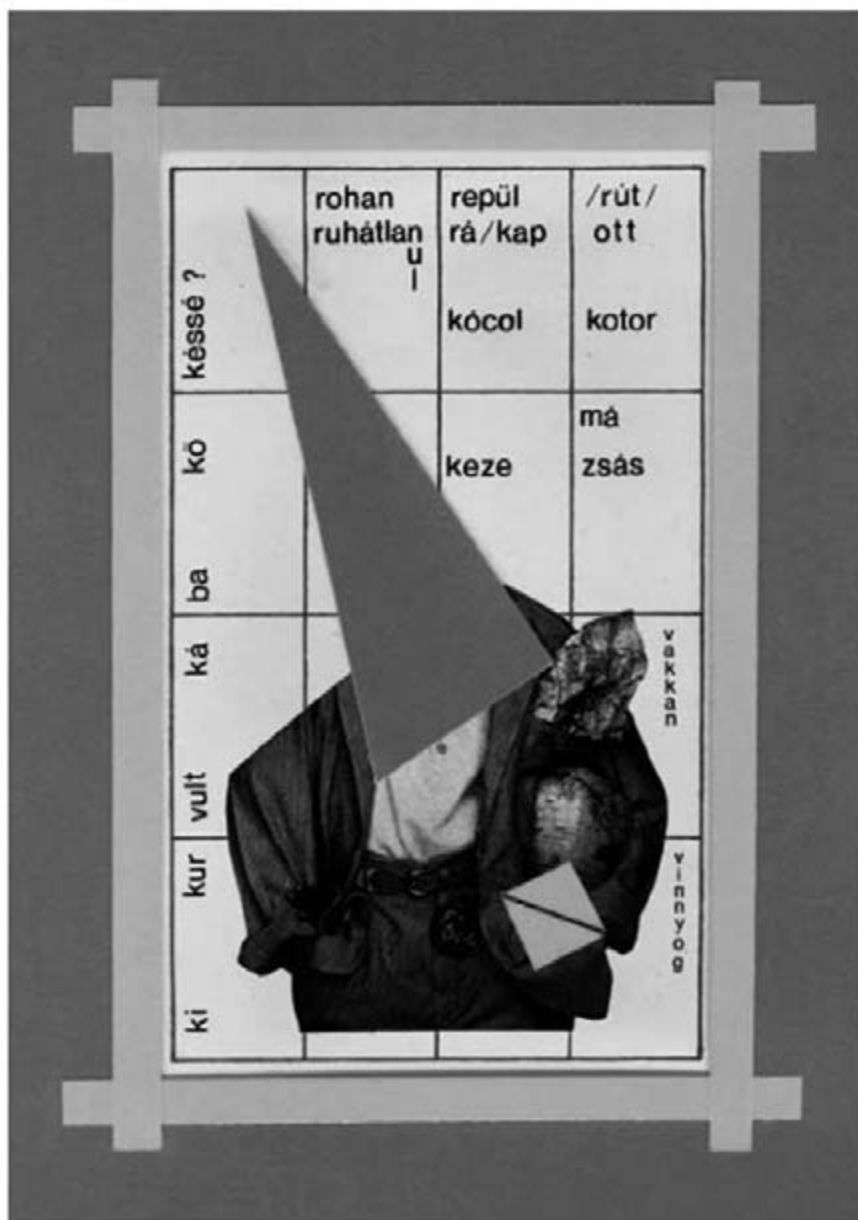
Hagyd a posztmodern t másra!
Nem szeretem a köldököd.
Nem szeretem a trikóid színét.
Nem szeretem őket.
Nem szeretem a lapockád.
Nem szeretem,
ahogy tartod a ceruzát.
Nem szeretem a tomporod szőrzetét.
Nem szeretem többé.
A homlokod. A hónaljad.
A szemölcsöt a hátadon.
Nem szeretem a szemed színét.
A lapockád.
Nem szeretem.
Ahogy fogod a ceruzát.
Nem szeretem.
Nem.
Óh, nem!

&

Tengernyi titok,
az maradtam.

&

Vadnak születünk.
Gonosznak, jónak,
Fehérnek, feketének,
Hogy megbocsájtunk
Az ellenünk vétkezőknek.

Bíró József: (...?)

...Ő volt az élet...

Csempe-vers

A fehér hely

Vaksötét volt odalent, mert miután felbőgtek a légvédelmi szirénák, az emberek a nagy kapkodásban elfelejtettek lámpást magukkal vinni. Ki gondolt volna ilyesmire, mikor az ég zúgni kezdett, és a téli horizonton feltűnedeztek az ellenséges bombázógépek rajai? Hat-hét ember tódult le a szűk pincébe, torkukban dobogó szívvel, szemükben a kétségbeesett aggodalommal saját sorsuk iránt, s hogy mi történik most a többiekkel, a családtagokkal, akik legjobb esetben egy másik óvóhely mélyén húzzák meg magukat. A nehéz, keresztrácsokkal erősített deszkaajtó bezárult mögöttük, és olyat dördült, mint egy verembe zuhanó szikla. A sors úgy hozta, hogy ez a hat-hét ember még távolról sem ismerték egymást. Járókelők voltak egy szerencsétlen pillanatban, akiket a csendőrség a legközelebbi, biztonságosnak vélt pincébe tessékelt, és lelkükre kötötte, hogy míg a szirénák el nem hallgatnak, kötelesek a helyükön maradni és várakozni. Imádkozhatnak éppen, tette hozzá a csapzott arcú közeg, s ez volt az utolsó szó, amit odakintről hallottak.

Az átmeneti óvóhelyként kijelölt pincében tehát sötétség honolt, és izgatott neszezés, kapkodó lélegzetek. Hirtelenjében senki sem tudta, mitévő legyen, idegesen tapogatták végig a nyirkos falakat, néha egymáshoz értek, kinyújtott karral botorkáltak valami ülőalkalmatosság után kutatva, s volt, aki letaglózottságában sóbálvánnyá dermedt a fal mentén. Odakintről a szirénák vijjogása hallatszott, mintha hatalmas vészmadarak köröznének fölöttük. Ám ártalmatlan madarak helyett halálos vasakkal telt meg az ég, tűzzel és pusztulással méhükben, melyet pontosan kiszámított röppályájuk bizonyos pontjain könnyörtelenül bocsátottak a mélybe. Odalent házak omlottak össze, mintha Isten ökle csapott volna le rájuk. Megremegett a föld, a dübörgés szabályszerű ütemben végigrohant a pince falán, s mintha leszakadt volna a tető a fejük felett, füst és por kavargott a sötétben. Néhányan felkiáltottak ijedségükben, sikolyok is hallatszottak, tehát nők is voltak idelent. Testek lökődtek egymásnak, valaki ösztönösen a másik nyakába borult, aztán prüszkölés és köhögés és sírás. Szinte elviselhetetlen volt a sötétség, mintha a pince egy zárt kriptává változott volna, melyben gyenge bogarakként verődtek össze az emberek, s félelmük a haláltól megfosztotta őket alapvető tájékozódási képességüktől. Úgy érezték, bármelyik pillanat az utolsó lehet, és a leomló téglák tonnái rögtön maguk alá temetik őket. A rettenetesnek e fullasztó vákuumában megdermedt az idő, és a város felett egyébként néhány perc alatt elhúzó gépek zúgása szinte kimerevített zajként visszhangzott még sokáig a fülükben. Aztán mintha csoda történt volna, a dübörgés lassan elhalt, és továbbra is csak a szirénák üvöltése hatolt le hozzájuk. Az viszont nem akart abbamaradni, mintha további támadások veszélyére figyelmeztetné.

Nagy sokára egy érdes férfihang szólalt meg. „Van valakinél gyufa?” Senki sem válaszolt, a férfi mérgesen valami káromkodásfélét dünnyögött. „Szerencsénk van, ha a bejáratot nem torlaszolta el a törmelék. Az egyik bomba átkozottul közel lehetett.” Ezúttal sem kapott feleletet, de a férfi nem zavartatta magát, úgy tűnt, ha beszél, ha az állapotokról mintegy előzetes leírást ad, félelmét kiolthatja a szívéből. „Aljas gazemberek mind! Méghogy Magyarország megtámadta Amerikát! Értik? Micsoda képtelenség! Én személyesen biztosan nem üzentem hadat senkinek. És maguk? Maguk vajon támogatták ezt a lépést? Halljam, maguk támogatták?” Egyre hangosabban beszélt, s úgy hallatszott, fel-alá járkál pár lépésnyi helyén. „Ez az egész háború egy agyrém! Romok, csak halottak és romok! És mindig újraépíteni! És mindig újra porig rombolni!” Egy nő szólt rá csendesen. „Kérem, hagyja abba! Mi is tisztában vagyunk a helyzetünkkel. Nagyon jól tudjuk, mi folyik itt, elhíheti.” A férfi erre megszeppent, és befogta a száját. Dohogott valamit, aztán a földre telepedett.

Hosszú percekig megült közöttük a csend. Mindenki a szirénákra figyelt, és találgatta, mennyi ideig kell még a föld alatt rostokolni. Reménykedtek, hogy a világ odakint még visszavárja őket, s nem dőlt végleg romba, ahogy az képzeletükben oly szívszorító félelemmel megidéződött. Ha hallani vagy látni lehetett volna a fejekben kavargó gondolatokat, tarka, apokaliptikus képmadarak suhogták volna be a sötét pincét. Volt, ki a vőlegényére gondolt, a szempárra, ahogy búcsúzott, mikor szolgálatba vonult, az előző éjszakára, s benne az ölelésnek arra a reménytelen melegére, amiben már a holnaptól való félelem is finoman ott rezgett a bőr alatt. Más az anyját idézte fel, a piacra tipegő asszonyt, kezében az elmaradhatatlan fonott kosárral, a törődött, apró erszénnyel, a kékfestett kendővel, a leves illatával, a vitrin mögött összekoccanó poharakkal, ahogy a repeszek a ház falába csapódnak. Volt, aki titkon nem is bánta a történeteket, mert özvegységben élt tizenhét éve, és az egyedüllét e kínzó fokánál minden jobb lehet, gondolta, és őszintén, már úgy szeretne volna maga mögött hagyni ezt a régi hont, ezt a folyton a borzalom ihlettségében álló tájat, és aludni a leplekkel, deszkákkal, földdel és éggel letakart szemhéjak alatt. A merengés és az emlékek e puha folyamán át hallani lehetett, hogy valaki lassan, mintegy önmagát megszólítva, mesélni kezd, és a múltból beszél, mikor a szomszédasszonya elveszítette egyetlen gyermekét, egy levante-korú fiút, aki társaival játszott, mikor a repülőgépek felszaggatták a csendet, és később már csak egy fél pár csizmát talált a bombatölcsér közelében. És az elvesztés e teljességgel értelmetlen és felfoghatatlan rettenetében a háború azóta is ott van vele bent a szobában, mellette ül a hiány képében, és holttest nélkül, akit eltemethetett volna, a fél pár csizma, mint az egyetlen kegytárgy, az emlékek tartója, maradt hátra neki. A belső háború a legszörnyűbb, mondta néha az udvaron üldögélve, a csizma akkor is vele volt, olykor a kezébe vette, megtörölgette, és Karácsonykor a lábbeli kifényesítve állt a fenyő alatt, szolgálta a hiányt, keserű és édes könnyek otthonává lett. A pince ekkor újra elcsendesedett, maradt a lélegzés és sóhajtozás, a szirénák szóltak, de semmi egyéb, mintha odakint ismét béke lenne, egy száraz és fényes évszak, és a dolgok végre úgy illeszkednének egymáshoz, ahogy egy csók pihen egy vékony tenyéren.

Ő pedig, aki éppen a táncóráról tartott hazafelé, mikor a légvédelem riadót fújt, és táskáját magához szorítva csak sodródott a rémült tömeggel, majd ahogy a menekvők hullámai az óvóhely elé vetették és betuszkolták és a nehéz ajtót rácsapták, most, nem sokkal a mindent megrázó dübörgés után, egyszerre egy vékony csíkot, egy fénylő vonalat fedezett fel a pince téglafalán. Kíváncsian nyújtotta oda kezét, és meglepetten látta, hogy a fénycsík kiterjed, hosszában és széltében egyaránt, nyílik, akár egy kapu, és szinte teljesen elfoglalja és beragyogja a pince tégláit. Rövidesen a fény mindent elárasztott, és olyan vakító fehérséget tapasztalt, hogy alig-alig bírta nyitva tartani a szemét. Eleinte úgy hitte, valakik bontani kezdték a falat, és a résen át betört végre a napvilág, de hamarosan rá kellett ébrednie, hogy ez a fajta fény ismeretlen ezen a földrajzi szélességen, és kezeket sem észlelt, alakokat sem látott sehol. Felállt és közelebb lépett, pontosabban tett néhány bizonytalan lépést az immár teljesen körülötte ragyogó fehér helyen. Nagyon különös volt, és sehogy sem értette, hogy lehet egyszeriben... és ekkor szeme tágra nyílt a csodálkozástól, és arca mintha elkomorodott volna, hiszen kiosont belőle a kérdés, egy pillanatra még érezte, tudta, hogy valami megváltozott, és hogy erre vonatkozott értetlensége, de egy másodperccel később elfelejtette, hogy csodálkoznia kéne, majd azt is, hogy ő most a feledésben van, annak is a legközepe. Mintha egy étellel teli magot ültettek volna el testében, s ahogy az beágyazódott, valamiképp boldoggá tette őt, és felszabadította kétségei alól. Ebben a nagy örömben, ami egészen megszédítette, még keresgélte a szavakat, amelyek kötötték a múlthoz és valaha önmagát is leírták az élet számára, de semmi, de semmi nem akadt fenn elméjében e merítés során, a nemlétezőt fogta, ezt a puha, édeskés, finom fehér fényt, ami fokról-fokra átviláglott kezén, mellén, hasán és arcán is, megszüntetve, egyben fel is számolva e hozzátartozó részeket, mintha mindez nem lett volna más, csupán árnyék és káprázat csalóka szövedéke. Érzékelhetetlen volt az átmenet, egészen engedelmes és szelíd, akár a párologás vagy a lélegzet kiengedése. Elvette őt a fehér hely, és ez a hely benne volt egy sokkal nagyobb helyben, ami szintén benne volt egy sokkal nagyobb helyben, de mindez a végtelenül táguló folyam ugyanakkor a végtelenül apró irányába is egyszerre létezett, nagyobb volt, mint egy csillag, és kicsiny, akár egy összejt.

Miután aztán a szirénák elhallgattak, és az odakint neszező karok félrehordták az óvóhely lejárata elé szóródott téglá- és kőmaradványokat, nagy megkönnyebbülésükre feltárult újra a pince ajtaja. Sápadt, füstös fény hatolt a lépcsőre, az emberek egymást támogatva sírtak örömben. Most, hogy végre láthatták a másíknak arcát, meg-megálltak és összeölelkeztek. Látták azt is, hogy a pinceboltozat egy helyen leszakadt, és hegyekben áll az omladék. Hálát rebegetek az Úrnak, és igyekeztek mielőbb a felszínre evickélni. A lányt pedig, aki a táncóráról tartott hazafelé, csak órák múltán fedezték fel az óvóhely romjai alatt.

Kun Éva: Pál levele a szeretetről

Simek Valéria

Kezet nyújtanak

Az évek kezet nyújtanak
egymásnak, mint az ember,
felreppennek a múltból,
küzdelmes, izzadságos
nyaraktól. Szemüket
hunyorítják az izzásban.
Egük mélysége, csillagaik
csobbanása fényesedik
arcukon, mint az öröm.
Fény, levegő, minden
elem énekel. Békére
büszke bizalom bontja
tereinek hallgatását.
Szavuk szelíd zúgású
és áradásos.

Kopott szövetén

Reményem lógó gombként
fityeg a kapkodó idő
kopott szövetén.
Anyám halott, nincs ki
becézve megbocsásson
elherdált éveimért, gerendasúlyú
tévedéseimért.
Milyen új-szövetségben
éljek Istenem, mikor
létemmel szövetkezem.

Partomlás

Szakadozik, rojtosodik
a köznapi tisztesség.
Ki öltözteti ujjá?
Hiába futunk
tűért, cérnáért.
Arcunkon jeges esők
kopognak, kalapunkból
elrepültek a pacsirták.
A partomlás nem ért
véget alattunk.
Égig érő kérdőjelek,
felkiáltójelek léceiben
kapaszkodunk.
Annyi hazugság
tépte szét gyermeki
álmom fátyolát, már
csak az igazság dűhe
vonz, életem már
így folyik alá.

Bence Lajos

Békéltető vers önmagammal

(Ahogy békésen indul egy álom, s lesz belőle vers)

Imrének és Péternek, kinek-kinek kedvére

Ahogy indult álomban, a mese,
kellett hozzá egy nyugtalan vese,
meg kintről beszűrődő esőhang-szag,
távolból induló vonatfütyty,
konduló harang – várni, míg kizuhan,
szétesik a forma, s önnön robajába
belevész a hangsúly, s eltalált
madárként tollából lecsupaszítva döglük,
ahogy a vágányaitól megszabadult szerelvény
még egy ideig követi sín pár irányát,
akaratát

Ahogy az unalom fokozatosan
átvált merengésbe, s készül
az új szókaptár, hangoknak,
sóhajoknak, ahogy készül a jelentésekkel
teli notesz, ahogy a besúgás
lassan kiváltsággá lesz,
ahogy szótárunkból kifogy a jó,
s jó hogy akad még,
kivetni való, ahogy unjuk
a folyamatot, melyből veszélyes
ár lesz, bár csermely korában
nem a táplálja semmi vátesz,
ahogy a szellem folyton lóvá tesz,
míg ki nem csordul az ember vére,
ráhullva önnön papírunkra,
s parancsot nem kap a túfű
nyomtatónk egyazon ujjunktól,
már indul is a kőkemény munka,
– majd a szöszmötölés, míg
a költemény-örlemény az irat-zúzda
csíkjaiból újra összeáll,
kapkodni szél keze után,
ahogy szárnyra kél
egy két és, meg e-s,
az „akkor-ok” k-i,

Ábel és Káin,
s mitől is lehetne minden
„fain”, meg a hátam is fáj már
az ülésbe, inkább mennék át
az öklelésből ölelésbe,
hagyni békén a papírt, egy rövidke
„bánom is énnel” elintézni,
mit a papné, mit a pap írt,
s kinek-kinek ki
kije volt, s miért az,
ujjgyakorlatnak azért ennyi
is megtesz(i), a hosszú folyású
vers kezdetét veszi.

Ezért újabb vershelyzetet
– jaj, de régi kedvencem! –
ide mímelek, szavak bokrai mögül
lesem a hatást, az arcokon az
elhalványodást, felvigyorgások és
a fapofa között a máglyarakást,
az orosz fehér és a magyar
mézes közötti felkacagást,
kisdobos és a dobos torta
közötti fény-árny szipogást,
a vasfüggöny és a demokrácia
között a szakadást, ahogy
a törvény teszi (J.A.) azt,
de: békén hagyni a ravaszt

Szóval, ahogy indult
álmomban kese lábon a mese,
átlényegülve a kinti és a benti
tér, ahol felütötte
fejét a véresen furcsa
álom-játék megidézve
Imrét, Pétert, Kosztolányit,
Domonkost, meg Tolnait.
A fenti intelmet
megfogadjátok, mert véresen
komoly a mese, s a viláért
sem árulom el, miért,
s hogyan, mily körülmények,
irdatlan merengések
között írtam, míg bírtam,
ha tetszik a gondolat,
az vessen rám szemet,
dobjon rám követ, ki még
nem volt senkinek követé.

Mellékdal

Megérdemelnénk vers, hogy
megkövezzenek, mint az utcát,
melyet lánctalp taposott
sárrá, vörös iszap mérgezett
ronggyá, legyen ezerszer hosszabb
ennél, legyen a világ játszótér,
s mi apró csecse becsék,
játszótéren a játék, vagy
valami mitológiából itt-maradt
abált szalonna, mi leng a cinegék
miatt a kertben, főlegyenesedett
kedvvel, irány a fürdőszoba,
a reggel nagy ajándéka, utána a kávé,
délig ezzel kibírom, kábé, kábé
kilenc után úgylis mindegy,
ez a nap is elkezdődött,
kint robbanásig feszült...
(Vajon mi hajtja „az üres űrt?”)

Fischer György: Cikk -

Ír szerelem

(4.rész)

Imre leruccant egy hétre Rómába. Ott fölkereste magyar és olasz barátait, eljárt velük fürödni Fregenébe és Ostiába, mivel a hideg ír tengert csak halászatra használta. A Szent István zárandokházban, a Via Casalettón, szemrevételezte Prokop Péter egyházi festőnek a falakon szereplő háromszáz festményét. Prokop expresszionista festő volt, aki nem egyszerűen reprodukálta a külső világ tárgyait, vagy az ismert bibliai történeteket, hanem saját belső történéseit, hangulatait adta ezekhez. Imre tanulmányt írt Prokop festészetéről, melyet azon nyomban leközölt a római római katolikus *Katolikus Szemle*. Fizetség nem járt, de a tanulmányíró kapott a jeles festőtől három képet. Az egyik a Szent Családot ábrázolta, olyan technikával, mintha egy ritkásan leeresztett rolón keresztül néznénk őket. A másik Assisi Szent Ferenc mellképe volt, a szent kezén szelíd énekes madárka ült. A szent és a madár egymás szemébe nézett. A harmadik Szent István arcképe volt, nem a megszokott öregemberé, hanem egy javakorabeli, belevaló férfié. A festményeket hazahozta Írthonba, a Szent Család a pápa reprodukált fényképe mellett kapott helyet a falon, és így az örökmécsesből megvilágítást, a Szent István kép hálószobájába került, az ágya fölé, a Szent Ferencet Aine-nak adta.

– Köszönöm, az olajfestmény csodálatos, helyem is van számára szobám keleti falán, ahonnan, ha süt, éppen besüt ágyamra a nap, de mit mondok szüleimnek, kitől kaptam?

– Árverésen vetted.

*

Ömlött az eső, mintha dézsából öntötték volna. Csoda volt, hogy a repülő baj nélkül le tudott szállni. Megérkezett Sanyi, Imre muzikológus cimborája, sőt a legjobb, legközelebbi barátja. Egy dublini szállodában kapott szállást, de a kongresszusi értekezlet után kibuszozott Imréhez. A busz az úthorasz tócsáit első kerekeivel úgy fecskendezte, mint egy született tűzoltóautó. Imre kertjében a két almafa között vizesárok húzódott, a lehullott almákat akár csónakban lehetett volna szállítani. Aine is ott volt a fogadásnál:

– Akár ír is lehetnél, olyan gyufafejű vagy – mondta Sanyinak közvetlenül Aine, majd minden másnap eljött, hol pizzát hozott, hol egy nagy dobozban kekszet, hol szalonnás káposztát készített hármójuknak vacsorára.

– Miért mondtad, hogy akár ír is lehetnék? – kérdezte Sanyi. – Talán mert nem olvaszt el az eső?

– Talán azért is, de főleg azért, mert szeplős vagy, mint a legendás vikingek legendás ivadékai.

– Nem hinném, hogy a vikingek lehajóztak volna Pestig, ahol én születtem – felelte csendesen Sanyi. – Te viszont, Aine szénfekete szemű, koromfekete hajú vagy. Olasznak is beillnél.

– Vagy spanyolnak – Aine gurgulázva nevetett. – Amikor az angol flotta és a segítségükre jött vihar szétzilálta a spanyol armadát, jó pár hispániai gálya az ír partokon kötött ki. Tehát ki tudja, kik voltak távoli őseim.

A harmadik este együtt mentek el a leixlipi *Lazac ugrató* kocsmába, mely Aine egyik kedvelt búvóhelyének számított, ahol számos hódolója töltötte Guinness-szel és Smithwicks-szel fölösleges

szabadidejét. Aine ki akarta próbálni, hogyan illene be ez a két magyar intellektuel az ő szokványos, tehetős ír haverjai közé. Eleinte minden simán ment, jó humorral fűszerezett beszélgetésekkel és kurjantásokkal, a krigli söradagok váltott rendelésével és fizetésével, mígnem beállított Brady, aki azelőtt Aine-nak próbált udvarolni, mármint az Imre-korszak előtt. Kockafejű, lefedt szájú legény volt, bőrdzsekit és amolyan bilgeri csizmát viselt, mintha lovaglásból jött volna. Whiskey-t rendelt magának, körülnézett és így szólt:

– No, most kiderült Isten igazsága! Nem volt Hollókóstoló, mármint Holocaust; az angol történész, Irving professzor bebizonyította, hogy humbug az egész. A zsidók találták ki a csalós gázkamra-históriát, hogy sajnáltassák magukat!

– Nem hiszek a fülemnek – szólt a számára vadidegen ír fickóhoz Sanyi, aki egy kikeresztelkedett nagymamát könyvelhetett el magának, és aki meglepően jól bírta az angol nyelvet. Sőt, az ír akcentushoz is kezdett hozzászokni.

– Honnan halásza ki maga, melyik röpiratból vagy szennyiratból szopta maga ezt a sületlen hazugságot? – szögezte a kérdést Sanyi a lefedt szájúnak. Imre gyorsan kettejük közé tolt egy bárskéket, megnehezítendő az esetleges tettegességet.

– Maga kicsoda? – kérdezte Brady. – Talán hitsorsos?

– Én keresztény vagyok – felelte óvatosan Sanyi és nem tette hozzá, hogy protestáns, mert a katolikus többségű ír kocsmában talán ez is kihívásnak hatott volna.

– Hát ide süssön – mondta Brady, harmadik whiskey-s poharát fenéig ürítve –, tegnap egy történész mondandóját hallgattam meg egy londoni gyűlésen, melyet a *Brit Nemzeti Párt* rendezett. Ez a tudós ember bebizonyította, hogy azokban a bizonyos gázkamrákban nem élő zsidókat öltek meg, mert gáz azokból nem is jött. Az égetés, ilyen kétségtelenül volt, nem az élőket illette, hanem a munkatáborok halottait. A táborokban dolgozni kellett, élelem kevés volt. Mégis sokan túléltek az egészet, és azóta terjesztik a hazugságokat.

– Csekélység – szívta be ajkán Sanyi. – Tehát a háborús termelés növelésére vittek el dolgozni hatmillió férfit, nőt, gyermeket, ugyebár?

– Igen. Kellott a munkaerő. Az orosz foglyokat is bevonták és az ingyenélő cigányokat is. Persze kemények voltak a körülmények.

Imre sem állhatta szó nélkül, és Brady düledt szemébe nézett:

– Szüleim zsidó szomszédai Bergen-Belsenben végeztek. A Weisz család apraja-nagyja, a nagyszülőktől kezdve a hároméves kislányig.

– Mese az egész. Ezeket a dolgokat jobban tudja a történész.

Imre megköszörülte a torkát:

– Úgy. Az a bizonyos történész megbukott az egyetemi végvizsgáján, tehát diplomája sincs, csupán neonáci bizonyítványa. Írt egy könyvet a magyar '56-os forradalomról, melyben 165 helyen vagy tudatosan fordította el a tényeket, vagy nem ellenőrizte az adatokat. Egy angol újságíró elment a maga történészének a lakására és Hitler arcképe nézett vele szembe, már az előszobában. Az arckép mellett horogkeresztes zászló díszelgett.

Aine kipirult és elképedt arccal hallgatta a szócsatát. A haverok foguk között szűrték, szívták a sört, hallgattak. Írország semleges maradt a világháborúban, Dublinban egyaránt nyüzsgöttek a német és az angol kémek. Aine körülnézett, megszólalt:

– Későre jár, menjünk haza.

– Jó – egyezett bele Imre. – Menjünk. Először hazafuvarozzuk Sanyit a szállására, aztán, ha kedved van hozzá, velem jössz.

– Jó fej ez a Sanyi – mondta Aine, mikor a muzikológus becsukta maga mögött a hotel ajtaját. – De azért minden este nem vele kellene foglalkoznunk...

– Hanem magunkkal. Azaz egymással. Máris kezdhethetnénk...

A Phoenix parkon hajtottak keresztül, amely az úti ívlámpák fényétől eltekintve üres, sötét és csendes volt, csupán egy csapat szarvas kérődzött a kiserdő és a vadkacsás tó közén.

– Álljunk meg – javasolta Aine. Napközben nem lehet megközelíteni a szarvasokat.

Az út vagy ötven méterre kanyarodott el a tó pázsitos partjától. Kiszálltak. A szarvasok felemelt fejvel húsz méter távolságon belül nem engedték közelükbe az emberpárt. Miután a férfi és a nő ezt megszegte, a vadak lábra kaptak, szaladtak vagy ötszáz métert, aztán újra letelepedtek.

– Milyen puha ez a fű – simogatta meg a pázsitot Aine. Leült, és hogy el ne pattanjon a feszes kapocs, kikapcsolta szoknyája felső kapcsát, blúza felülről második gombját. Mert a legfelső már nyitva volt.

– Könnyű Katát táncba vinni – mormogta Imre, levetette zakóját, és a pázsitra terítette. – A fű bársonyos, de enyhén nedves – mondta.

Aine tovább folytatta a kigombolkozást. A szoknya, a blúz is alátétnek szolgáltak. Meleg éjszaka volt, a tücskök szorgalmasan ciripeltek, a békák elvétve kuruttyoltak a tó partján. A férfi és a nő vadul szeretkeztek, mint a fölhevült békák, majd fölöltöztek és helyben maradtak.

– A szarvasok – szólta Aine – láttál már szarvasokat üzekedni?

– Nem láttam, bár gyakran hallottam szarvasbögést Pannóniában, fiúkoromban.

– És a békák?

– Hát igen, a béka nagy szám. Olykor egy napon át szeretkeznek.

– Jó nekik – mondta Aine.

*

Az elkövetkező hetekben sor került a mesékre. Először a magyar mesét kivonatolta Aine számára Imre.

A sűrű setét erdőben Ilon, az erdész lánya elment vadmézet szedni. A járt ösvényeket járatlanok váltogatták, a járatlanokat a bozót, benne a szederinda. Ám ott állt, egy odvas fa, üregében – mert a vadméhek mézgülával odaragasztották –, ott volt a méhek otthona. A dolgoz méhek szorgalmasan hordták a méhkirálynőnek a virágszirmokból, virágnedvekből sajtolt mézet. HÓ TE LÁNY – zsongta Ilonnak a méhkirálynő – MEGKÓSTOLNÁD-E A LEGJOBB LÉPÜNK LEGFINOMABB MÉZÉT? A lány bólintott feketefürtös fejével. Százhatvanhat hozzászelidült méhecske csorgatta virsli szájába a méhpempőt. Felsőleges étel volt, valóságos magyar királyi és császári zselé. SOKÁ FOGSZ ÉLNI – zsongta, döngte a méhkirálynő.

Imre elhallgatott.

– És ez lenne a mese vége?

– Talán nem a vége, jól lehet, itt hagyom abba. Tudod a valóságban soha semminek nincs vége, a múlt fecskefarokkötéssel illeszkedik a jelenhez, a jelen a jövőhöz. A dolgok így vagy amúgy folytatódnak. A parányok birodalmában egyszerre van jövő, jelen és múlt.

– Én karácsonyra, beleértve az egész decembert, Malawiba megyek, repülök oda-vissza. Fergus, az unokatestvérem, ott vezeti egy CARA nevű segélyszervezet egyik afrikai fiókját. Titkárnöje és egyben adminisztrátora egy hónap európai szabadságra megy; megegyeztem Fergus-szal, hogy a nőt helyettesítem.

– Hiányozni fogsz.

– Szilveszter estére itthon leszek.

– Én csak a szokásos egy hetet töltöm otthon. Viszont a te egy hónapi távolléted hosszú idő, az alatt el is felejthetsz – mondta Imre komolyan.

– Nincs szándékomban elfelejteni téged. Sőt, pozitívan át fogom gondolni a mi dolgunkat. Csak te maradj hű hozzám.

– Erre méhpempőt vehetsz. Nem keresek magamnak más nőt, nálad jobbat úgyse találnék. De hiszen még csak október vége van, ne búcsúzkodjunk még.

– Van az egyetemen egy barátnőm, titkárnő a történelem szakon. Keresnek egy előadót, aki az '56-os magyar forradalomról beszélne nekik. Elvállalnád?

– Jobb híján. Mivel ötvenhatban még gyerek voltam. Vizet vittem a Széna térieknek, meg segítettem a barikádokat rakni. Persze azért ott voltam és mindenről értesültem. Elég ez?

– Kérdésedet a barátnőm közvetíteni fogja a tanszék professzorának.

Professzor B. egy sajtfejű, alacsony középkorú férfi, ritkás, rőt bajusszal, örült a lehetőségnek. Imrét ünnepélyesen fogadták, mint egy távoli, ám szellemileg testvéri nép méltó képviselőjét. A hatszáz fős aula megtelt diákokkal, tanárokkal. Aine is ott volt, főnöke, a belga kekszgyártó kíséretében, sőt Aisling – partnere a tenisz női párosban – is vele volt. Eljött Patrick is, Imre korábbi bridgepartnere – mielőtt a lánnyal töltött idő el nem lehetetlenítette számára az estét kitöltő kártyázást. Imre végignézett a hallgatóságon. 1996-ot mutatott a kalendárium, 40 évvel annak előtte a diákok közül csak az öregdiákok láthatták meg éppen a napvilágot. Imre ünnepelőbe vágta magát, Amerikában készült nyakkendő kötött, melyre, a csomó alatt, rá volt hímezve a lyukas zászló. A terem megtelt, a moraj megszűnt.

– Tisztelt Hallgatóság! Negyven esztendővel ezelőtt gyerek voltam, édesanyám elküldött kenyérért. A főúton veszélyes volt átmenni, mert egymást követve dübörögtek az orosz tankok. Hogy ez milyen volt? Képzeld el angol harckocsik vonulását az O'Connell Streeten. Aztán csakhogy átslisszoltam az úton, megvettem a kenyeret, falatoztunk belőle három napig. Mert a pékséget az orosz tankgyűk a felkelőkkel való harcban szétlőtték. Ezek után barikádokat építettünk a téren, fölszedtük az út kövezetét. Feltépett sínek és torlaszok. *It was a revolution forged by teenagers.* Én puskához, géppisztolyhoz kicsi voltam, ezért vizet hordtam a felkelőknek a barikádokra. Vezetőnk összeköttetésben volt más gócpontokkal is. A Corvin közieknek páncélok is voltak, a Kilián barakkosoknak gyalogsági ágyújuk is. Október végére Budapest olyan volt, mint egy roncsstelep. A parlament előtti téren a házak falánál, a szobrok talapzatánál a kövezeten a békés tüntetők kifreccsent vére, húscsontjaik. Hatszáz ember lelte itt halálát, a házak tetején elrejtőzött titkosrendőrök sorozatainak áldozatai. Ha nem is lehettem ott minden helyen, tudtunk mindenről. Édesanyám elsősegélyt nyújtott egy sebesültnek, kinek bal karját szakította le egy tankgyű. Hallgattuk a rádiót – a magyar adás szovjethű kezdetein túl nemzeti gondolatokat sugárzott már. Álltak a harcok, de a nagy nemzetek, az angolok, amerikaiak, franciák nem velünk voltak elfoglalva. A szuezi kérdéssel Írország az Egyesült Nemzeteknél példamutatóan viselkedett. Az ír delegátusok a legkeményebb beszédeket tartották a magyar ügy mellett és a katonai vereség után maga De Valera is fölszólt az ír parlamentben a magyar menekültek ügyében. Mindenki meg akart szabadulni az oroszoktól, de nehéz volt eldönteni, hogyha ők kivonulnának, milyen helyzetet lehetne támogatni. Nagy Imre, az ismét élre került miniszterelnök, a kommunista/szocialista rendszer megjavításáról álmodozott, bár helyet adott annak a követelésnek, hogy az egypártrendszeret többpártrendszer váltsa fel. A felkelők és csoportvezetők jobbára piacgazdaságról álmodoztak, valamiféle igazságos demokráciában. Meg kell hogy mondjam, én, mihelyt benőtt a fejem lágya és mielőtt a szovjet tankok elnyomták a prágai tavaszt, én a szociáldemokrácia ideáljában véltem fölfedezni a követendő példát. Olvastam Adam Smith kísérletéről, aki munkásait részvényeseivé tette. Azt gondoltam: helyes volt az agresszív vörös csillagokat levérni '56-ban az országházról, a rádióról, a Szabad Nép székházáról, de valami szimbólum kellett azért: az lett a piros fehér zöld lukas zászló, trikolor, melyből a hadapródok, majd mindenki más kivágta a kommunista jelvényt. Azt képzeltem: létezik egy, mondjuk így, keresztény alapozású szocializmus, hiszen magát az eszmét megtaláljuk a Szentírásban, az Apostolok cselekedeteiben. Naiv voltam, tele ellentétes érzésekkel. Tudtam, hogy a forradalom leverése után 12.000 embert börtönbe csuktak, azt is hallottam, hogy több százat kivégeztek, köztük egy unokatestvéremet is. És mindennek előtt az idealista kommunista miniszterelnököt, Nagy Imrét és közvetlen baráti körét. Nagy Imrét elsősorban azért, mert kiléptette Magyarországot a Varsói Szerződésből.

– Tisztelt Hallgatóság! Itt a magnetofonom, benne egy szalagmásolat Nagy Imre miniszterelnök utolsó nyilvános szavaival. Lefordítom, magyarul lejátsszom.

ITT NAGY IMRE, MAGYARORSZÁG MINISZTERELNÖKE BESZÉL... CSAPATAINK HARCBA ÁLLNAK, A KORMÁNY A HELYÉN VAN. Tehát: Here Imre Nagy, the prime minister of Hungary speaks... our troops are fighting, the government stands its ground.

Imre hangja elcsuklott a feltörő könnyektől. Még hozzátette, félig zokogva, félig azt elfojtva, magyarul: *helyén van a sírban*.

A hallgatóság szétszéledt, Imre leült egy székre. Aine odament hozzá, kivezette a teremből. Szótlanul ballagtak az ódon épület folyosóján, amely a középkori kolostorok kerengőjét imitálta. Kinyitották a nagy hátsó tölgyfa kaput és megindultak a kavicsos ösvényen nyugat felé a parkban. Kora délután volt, az előadás ebédidőben hangzott el, érzelmesen, csapongón olyan hangulatban, mely egyébként idegen volt Imre természetétől. Ezt Aine is tudta, szótlanul, kissé meglepve, mégis megértve: gyengéd mozdulatokkal elismerte. Előkerültek léglökéses papírzsebkendői, szorosán, biztatóan fogta a férfi karját, és mivel csöpögni kezdett az eső, levette és Imre fejére húzta saját micisapkáját.

Imre az évszázados bükkök és leveleitől már háromnegyed részt megfosztott vérbükkök mohos törzseit nézegette, észrevett egy felfelé kúszó mókust és arra gondolt, hogy a lukaszáló magyar szimbólumán túl egy nemzetközi szimbólumra is lenne szükség, amely zászlókon is loboghatna, jelvényként is viselhető lenne és az lehetne a *szivárvány*.

Aine arra gondolt – arra is gondolt –, hogy ez a környezet, a kollégium kertje és épületei a legcivilizáltabb hely egész Írthonban. Az elnök neogótikus épületét, csakúgy, mint a templomot, Augustus Pugin emelte, a dormitóriumok vadszölővel felfuttatott falait egy inspirált elődje. A kishíd, melyen visszafelé áthaladtak, a nyírfatengert köti össze a könyvtár új épületével, hol többszáz ezer könyv honol; a híd alatt a vízimadár látogatta Lireen patak csobog, míg nem sok mérfölddel alább megtér a Liffey folyóba.

Aztán Aine egyszemélyes elméleti videójába beugrott, az eddig csak képekről ismert Afrika. Hisz oda készült.

Szándékát megvalósítva Aine december elején el is utazott Afrikába. Írhoni főnöke is egy helyettesítő nőt vett fel távollétében, Aine pedig már londoni átszállással, tíz óra utazás után Bujumburában landolt. Unokatestvére, Fergus csak annyiban változott, hogy fehér bőre tejszokoládé-barnára sült. A CARA főhadiszállásán volt zuhany – melyből csak napmeleg víz folyt, sem meleg, sem hideg; angol WC is volt, de aludni csak egy nagy, baldachinos szúnyogháló alatt lehetett, hová egyszer bemászott egy ártatlan gyík, és pár tucat ártalmas hangya. Aine nem igazán értette meg eme állatok csodálatos furfangját, mivel az ágy négy lába négy vízzel telt lavórban nyugodott. Aine megtanulta, hogy a trópusi adminisztrációhoz nincs számítógép, csak egy régimódi szorzó- és osztómasina, viszont időnként főzni is kell, amikor az afrikai szakácsnő maródi, vagy szerelembeteg, vagy nincs kedve a főzőkanálhoz. Minden egyetlen kondérban főtt, gazella-hús vagy rizs, de volt egy kemence is kenyérsütéshez és egyszerű pogácsák megsütésére. Az Írthonból érkezett ajándékcsomagok kiosztásához élelmesség is kellett, mivel kevesebb csomag érkezett, mint ahányan vártak rá. A helybeliek sorsot húztak – a hoppon maradtak pénzádományt kaptak – mit tesz Isten: Aine fizetésének egy hányadát. Az írek, minden más kétes tulajdonságaikkal mellett és ellenére: a legadakozóbbak a világon.

Aine és Imre egy-egy légitársaság levelet váltottak egymással, az internet ugyan fel volt már találva, de nem volt közhasználatban.

Karácsony másnapján Imre Pestről felhívta a bujumburai CARA főhadiszállást – nem volt egyszerű, hétszer kellett próbálni –, a karácsonyi vonalakat leterhelték egyéb telefonálók – néhány szót és jókívánságot váltott Aine-val, aki hazatérése napjára január harmadikát jelölte meg. Már-már csomagolni készülöben nekidurálta magát és részt vett egy szafariban, lefényképezett egy oroszláncsaladót, egy magányos elefántot és egy csapat rohanó orixot. Aztán úgy jött ki a lépés, hogy már január 2-án délután

leszállt Dublinban, taxiba vágta magát és Leixlipben üdvözölte szüleit. Ez azonban egy villámhazatérés volt, mert otthon hamarjában csak ruhát váltott, sárga kisautójába ugrott és meg sem állt Imre parasztházának udvaráig. A férfi meghallotta a kiskocsi ismerős pöfögését, és ingujjban kiszaladt az udvarra. Megölelte, megcsókolta Aine-t, majd így szólt:

– Most ne gyere be, mert holnapra vártalak és most van egy vendégem, akivel a találkozás kínos lenne. Gyere kérlek holnap este.

A nő elképedt, de még volt annyi lélekjelenléte, hogy bekukucskált a konyha ablakon és ott meglátott egy, a tűzhely körül sürgölődő, kora középkorú asszonyt.

– Túl hosszú volt az az egy hónap nő nélkül?

– Ne értsd félre a helyzetet... meg fogom magyarázni.

– A hűlt helyemnek! – kiabálta dühösen Aine, az autóra vágta magát – kerekei alatt csikorgott a kavics –, éles fordulatot vett és a bekötő úton elrobgott.

Az előzmények. Szilveszterkor mulatság volt Szathmáry báró udvarházában. Az éltes Géza báró, ragyogó neje, a karbunkulus szemű Ruth, valamint virágszál lányuk, Margaréta, egy Naas városa melletti kisebb földbirtokon éltek, ahol a báró kétszáz holdon gazdálkodott. Volt egy szép tehenészete és kiállítás nyert bikái. Annak idején, a II. világháború befejeztével átszökött a határon és Írországot célozta meg lakhelyül, mivel egykori dajkája ír asszony volt. Az otthoni birtok és a kastély természetesen állami kézre került. Idekint Géza bárónak lehetősége nyílt arra, hogy Peruban egy nagy földbirtok ügyeit vezesse. Ide vitte magával világszép menyasszonyát, Ruth Boyde-ot, majd, tíz esztendő gyümölcsöző perui gazdálkodás után visszatért Írországba, ahol keresetét és neje hozományát összetéve vett egy csinos birtokot. Lányuk már itt született és vendégszerető emberek lévén a környéken, mi több, a megyében is jó hírre, népszerűsége tettek szert. Imrét, mint a távoli, az elkerített haza ideparittyázott írmagját szeretnék, gyakran vendégül látták.

Imre családja otthon, Budán lakott, de volt egy kis telkük, házikóval, barackfákkal Érdligeten. A barack beérésekor kisereglettek, Imre szeptember végi születésnapját is itt ünnepelték, a közeli szomszédokkal karöltve. A mellettük fekvő nagyobbacska telken Ochrona Ákos bácsi lakott nejével, Sári nénival és kislányukkal, Évával. A kislány jó pár évvel volt fiatalabb Imrénél, akibe beleszeretett, udvaroltatott magának és az együtt járásból ártatlan szerelem kerekedett. Éva hosszú, szőke hajú, karcsú lány volt, gazella termetű, seprős szempillákkal és felettébb kacér természettel megáldva. Imre egy idő után szomorúan konstataálta, hogy a környékbeli fiúk közül hol az egyik, hol a másik nem eredménytelenül járt Évát után. A csúfondáros érldligeti rigmus a fülébe csengett:

Árkon át, bokron át

Kövesd Éva Ochronát.

Később hallotta, hogy a lány férjhez ment egy nyugatnémet üzletemberhez és Frankfurtban él.

Történt, hogy Szathmáryné, született Ruth Boyde-ot a középiskola elvégzése után egy frankfurti festőiskolába írták be szülei (nagyénje e nagyvárosban volt férjével), ahol megismerkedett és megbarátkozott a vele egy osztályba járó Évával. Mikor évekkkel később, Éva megözvegyült – férje egy repülőgép-szerencsétlenség áldozata lett –, elhívta Ruth-ot felidézni a festőiskolai időket, a fiatalság és a művészi ambíciók mámorát. Képet egyikük sem adott el, de a frankfurti családi ház szalonjában megtalálhatni Ruth néhány ajándék festményét, egy lóversenyképet, egy vitorlást a tengeren és Ruth önarcképet. Hasonlóképpen, Szathmáryék társalgójában lóg Évát két festménye a frankfurti repülőter egy leszálló gép ablakából nézve és egy virágzó cseresznyefa – Évát kertjében.

Ez évben Évát volt a sor, hogy Ruth-ot, illetve Szathmáryékat meglátogassa. Imre sorsáról, írországi letelepedéséről mit sem tudott. Ruth sem arról, hogy Évát és Imre ismerik egymást. Két külföldi magyart akart csupán összeismertetni, mikor Imrét meghívta egy nap vacsorára.

A címernyomatós ezüst evőeszköz fényében Imre kíváncsian, vizsgálta Évát csinos, de élveteg képmását. Az asszony gömbölyded volt és fecsegett, mint egy gumislag, ami nem tudja abbahagyni a

fröcsögést. Másnapra meghívatta magát Imréhez teára. Saját kerekein gurult, autót bérelt, írthoni hetét kényelmessé tenni. Este hétkor érkezett a falusi házba, befalta a bauernfrühstücköt, melyet Imre rögtönzött az estére, folytatta az etyepetyét, tizenegy óra tájban távozott. Észre sem vette Aine kárvallott látogatását, holott a lány létezéséről tudott Imre elbeszéléséből. Főlemlegette kislánykori szerelmét Imrével, mint a gyönyörű és azóta is lelki fényben tündöklő kezdetet. Imre viszont készakarattal elrontotta a hangulatot az ismert rigmussal:

*Árkon át, bokron át
Kövesd Éva Ochronát.*

Hátramaradt Aine megbékélése. A telefont másnap az ír hajadon kétszer is lecsapta.

Imre tollat ragadott, levelet írt „Szépreményű Aine Crosby Kisasszonynak”. Már a megszólítás is ódivatú és magyaros volt, hát még ami utána következett. „Ha nem láthatlak holnap délután hatkor a tenispályán – a tantusszal addigra fölkapcsolom az ívlámpákat és nappali világosság lesz –, akkor holnapután hajnalban szerenádot adok az ablakod alatt. Mózsai cigány énekel majd, akit hétvégén a *Fehér Szarvas* kocsmában alkalmaznak, én pedig az éneklek: *Csak egy kislány van a világon, az is az én édes galambom.*”.

A colleen tíz percet késett. Azaz hogy tíz perccel előbb jött, leparkolta kis sárga kocsiját a tenispályával szomszédos üres telken, kikapcsolta a motort, várta az ívlámpák fényének fellobbanását és habozott, odamenjen-e vagy sem. Figyelte a közel-távolból a férfi melegítőben is deltás alakját, teniszütojén a tenyeres-fonák módon pattogatott sárga labdát, mialatt saját tornacipőbe bújtatott lábujjain érezte a beszivárgó zimankót. A pályák mindegyike – Imre jelenlététől eltekintve – üres volt. Mint az elmúlt napon huszonötösör, most ismét végiggondolta az intimnek hitt helyzetet, a konyhában sürgölődő nő hamuszőke hajára, mint egy sikeres vetélytársnő kontyára gondolt, aki egyszeribe lám, kitérta őt vélt jussából. De talán mégsem? Lehet, hogy a vendégnő csak értetlen régi ismerős volt, vagy távoli rokon, lehet, hogy csupán hírt hozott Imrének messzi Hungáriából. Imre megpillantotta őt, hezitáló lépéseit, de egyelőre egy szót sem szólt, csak saját autójához lépett, és kitérta a kocsis hátsó ajtaját.

Ott ült, a széles mosolyú, füstös képű, fekete ruhás Mózsai cigány, kezében a hegedűvel. Rázendített: „Csak egy kislány van a világon...”

Aine nekiiramodott, Imrére rohant és két ököllel dömöckölni kezdte a férfi domború mellkasát.
– Te gazember! Te utolsó csalárd disznó!

A nő szemében, az ívlámpák fényében jól látszott, könnyek csillogtak. Játszottak egy szettet. A cigányt elszállították alkalmi munkahelyére, a *Fehér Szarvas* nevű kocsmaiba. Imre, tőle telhetően kimagyarázta a félreértéssel még görbébb görbe helyzetet a minap a parasztházban. Aztán tüzesen szeretkeztek hajnalig, majd az álom sötét zsákjába estek. Reggel Aine rémülten kapkodta magára gönceit.

– Te jó Isten, mit mondok szüleimnek, hol voltam az éjszaka?

Harmadnap Imre folytatta a mesét, a legendás történetek, nemzeti mítoszok összeszerkesztését. A rákövetkező héten egy bolgár népmesét olvasott föl Aine-nak:

Az erdő meg a fejszék

Egy kocsi döcögött az erdei ösvényen, megrakodva vadonatúj fejszékkel, amelyek akkor kerültek ki a kovácsműhelyből. Az út mentén hajladozó fiatal fák megriadtak, leveleik izgatottan susogtak.

– Mi történt? – kérdezte az öreg bükk az erdő mélyéből.

– Végünk van! – felelték a subángfák. – Megérkeztek az erdőbe a fejszék!

– Nézzétek csak meg, van-e a székéren fa is, a mi nemzetiségünkéből való.

A fácskák a kocsira pillantottak, és így feleltek: - Nincsen, csak vas.

– *No ha így van, egyet se féljete!* – szolt a bükk. – *Egy ágacskátok sem görbülhet, amíg a fa szövetségre nem lép a vassal. Akkor van ok a riadalomra, ha az erdő fáit nyelet adnak a fejszéhez!*

– A mese érdekes, de hogyan vonatkozik ez rám vagy ránk? – kérdezte Aine.

– Hát úgy, hogy sem a fejsze nem vagy, sem a fa nem vagyok. Talán inkább a kocsi.

A télutón elérte őket az influenza, külön-külön, bár valószínűleg egymástól szereztek be. Csak telefonon érintkezhettek egymással. Aine otthon feküdt a szülői ház lányszobájának patyolatos ágyában, apja kint dolgozott a földeken, bátyja az irodában piszmogott, anyja bevásárolni ment – tehát amikor kiürült a ház, jelet adott Imrének, aki szintén ágyban feküdvé visszahívta. A nő köhögése visszahangzott a telefonban, a férfi krákogása ugyancsak. Kettejük között néhány mérföld húzódott a szélben zizegő telefonhuzallal. *Lemsipet* kortyolt az egyik, kalapkúrával próbálkozott a másik. Aztán kurta farkú leveleket is írtak egymásnak, de nem volt, aki Aine levelét beledobja a zöld postaládába. Egy ideig. A levéltitok szent, Imre úgy tudta, tehát az ő leveleit kézbesítette a posta.

– Ki ír neked ilyen sűrűn? – kérdezte a lány szürkekontyos édesanyja.

– A teniszpartnerem – felelte a lány. – Hiányzom a csapatból.

Aztán az ő levelei is útra keltek. Beteglátogatóba jött Hans, a testes főnök (fiatal, belga ellenálló a II. világháborúban, Brüsszel városában), Írországból a keksz király. Bohém, tehetséges nyuszifülű ember, apja barátja, Aine jótevője, bizalmasa. A háború után jött át Írthonba, szép tanyát vett magának, rajta udvarházzal. A smaragd szigeten megalapította a *Szivárvány* kekszgyárat, ahol hétszínű, hétféle sima és töltött kekszet gyártottak a nagyközönségnek. Nos, ő feladta Aine három levelét, melyek közül egyben megvolt Hans Jansenék lucani címe. Imre tehát ezután ide küldte a maga kurtaszavú, de ragaszkodását eláruló borítékolt levéljeit.

– Hiányzol – írta egyikben. – Megsimogatnálak – közölte a másikban. – Veled rohan, nélküled cammog az idő.

Böjt, húsvét. Aine felépült, eljárt Hans Jansen irodájába dolgozni – vezette a kölcsön kocsi, ami a munkával járt. Imre is meggyógyult, írta-szerkesztette-vázlatolgatta hetedhét ország meséit és egy milliomos amerikai házaspárnak kijárta, hogy mindannyiukat közösen fogadja Lord Ross építészeti műemkeknek is beillő kis várkastélyában. Ross nagyatyja hírneves csillagász volt, ám az unoka főleg azzal foglalkozott, hogy a maga idejében világelső távcsövet karban tartsa. A pálcárovar alkatú Lord a gazdaság vezetését sudár asszonyára bízta, aki a nagy angol stílusú parkból szászorszép arborétumot varázolt. Mr. Galtry, az amerikai milliomos megígérte, hogy mamutfenyő-csemetéket küld majd Rosséknak a legközelebbi óceánjáró hajóval.

Aine a kastély virágoskertjébe szeretett bele: rózsalugas, tulipánmező, verbénák, liliomok, kardvirágok; a kerti házikók ablakában muskátlik, az üvegházban ott növesztett citromfa és narancsfa – előtte gyöngyvirág, míg el nem virágzott; a tavon mint tündérlányok fejei: tavi liliomok. *Aranykeze van a kertésznek* – gondolta, és elkunyerált tőle egy óriás cserépből növesztett bazsarózsabokrot. A bársonyos áprilisi gypet aranyvessző fű és borsmentás ösvény szegélyezte.

– Ma virágvasárnap van, egy hét múlva húsvét vasárnap lesz – mondta Imre.

– Azt viszont még nem tudod, emberem, hogy a nagyhétre elszerződtem kutyamosónak Hans Jansenék villájába.

– Nem tudtam, csakugyan.

– Hát tudd. Van egy ormótlan bernáthegyi kutyájuk a főnökéknek, akit az egyszerűség kedvéért *Bernátnak* hívnak. Hansék fiukat, menyüket készülnek meglátogatni Belgiumban, a kutya a nagyhéten az én felelősségem, az én gondozásomat igényli. Minden másnap két kiló húst kap ebédre.

– De gondolom, nagypénteken Bernát is böjtöl.

– Menj már! A kutya nem keresztény. Csak mi fogunk böjtölni.

– Hol böjtölünk?

– Hát nem érted? Hansék villájában. Mert ha már a kutyának gondját kell viselnem, veled is elboldogulok, ha eljössz.

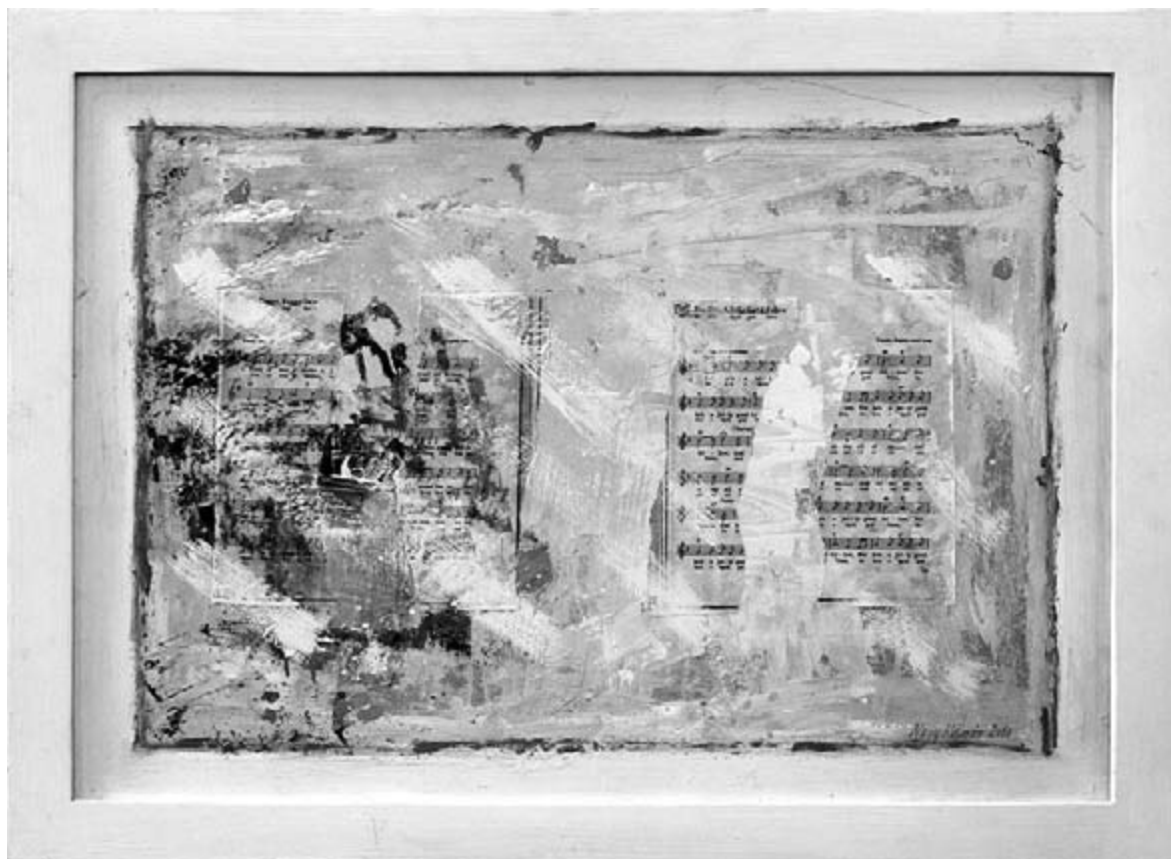
– Boldogan.

Olyan lett ez a húsvét, mint egy kurta nászút. Hansék hatalmas, baldachinos ágyában aludtak, egymást olykor-olykor átölelve. Az ő negyvenhüvelykes televíziójában nézték az ír és az angol híreket és a lefekvés előtti filmeket. Imre egy reggel leszaladt a Liffey folyóhoz, és gilisztákkal fogott egy cekkerre való piros szárnyú keszeget. Aztán megtisztította mindegyiket, Aine megsütötte, és ketten ebédre megették mindet. Hozzá fölhalásztak a villa pincéjéből egy flaska Frascati bollát. Nagypénteken nemcsak a holló mosta tisztára fiát, hanem Bernátnak is el kellett túrnie a gumislag előtörő langyos vizét, mely samponnal keverve beillatosította vastag bundáját. Hármában kergetődtek a kertben, sötétedés után, az egyetlen ívlámpa fényében, majd bújócskáztak – már kutyátlanul – a villa nagy szobáiban. Aine egy méretes szekrénybe bújt – megtalálása tíz percet igényelt –, Imre a pincében egy ládába rejtett, ahol csak a meglelésbe bekapcsolt Bernát talált rá. Aztán, végül, Aine egy tartalék függönybe csavarta magát – a sötétség kötelező volt –, ahol Imre csak úgy találta meg, hogy a colleen elkuncogta magát. A villa zeneszobájában Imre elzongorázta azt a négy magyar népdalt, melyre egykor megtanították, Aine Cleo Lane lemezeket hallgatott egy fél éjszakán át. Elmentek teniszezni is, és Imre, először és utoljára vesztett egy szettet Aine-val szemben. Mert aki éjjel legény...

Húsvét vasárnap misére mentek.

(Folytatjuk)

Nagy Kálmán: Zenetörődék

Pomogáts Béla

Markó Béla pályaképe

Az írói tehetség és a közéleti rátermettség nem ritkán járt együtt a mögöttünk maradt évszázadban, a közéletben írásaikkal jelen lévő költők ennek ellenére kevés alkalommal vállaltak vezető politikai szerepet. Ady Endre nem csak költőként alkotott maradandót, publicistaként is nagyszerű teljesítményt nyújtott, de (bizonyára helyesen) mindig idegenkedett a gyakorlati politikai feladattól, ahogy Illyés Gyula, Németh László és Tamási Áron is, jóllehet mindhármukat miniszteri bársonyszékkel kínálta meg a hatalom. A kevés kivétel közé tartozott Markó Béla, aki eredetileg nem készült politikai pályára, hiszen igen jelentékeny költői munkásságot mutathatott fel, mindazonáltal midőn az erdélyi magyar közösség politikai feladatokat bízott rá, igen hatékonyan állt helyt a közéletben mint a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetségének vezetője és több alkalommal a bukaresti kormány tagja. A közéletben vállalt szolgálat általában nem szokott kedvezni az alkotó tevékenységnek, Markó Béla költői pályájának is természetesen voltak olyan időszakai, amidőn nem hajolhatott, minden másról megfeledkezve, a kéziratok fölé, mégis folytatni kívánta és tudta az alkotó munkát, talán éppen a költészet csendjében gyűjtve magába azt a lelki erőt, amelyre szüksége volt a közélet mozgalmal eseményei között.

1951. szeptember 8-án született Kézdivásárhelyen, szülővárosában, majd a kolozsvári egyetemen tanult, 1974-ben kapott magyar-francia szakos tanári diplomát. 1976-ig a marosszentannai általános iskolában tanított, majd 1989-ig az Igaz Szó szerkesztőségében, végül főszerkesztő-helyettesként dolgozott, valójában ő irányította a folyóirat munkáját, igen jótékony szerepet vállalt abban, hogy a rendkívül mostoha körülmények ellenére, érvényesíteni lehetett az irodalmi kultúra érdekeit. A román titkosrendőrség folyamatosan figyelemmel kísérte tevékenységét és

magánéletét, lehallgatásának 1986 és 1989 között keletkezett jegyzőkönyveit, amelyek a Securitate kéméletlenségéről és bornírtságáról tanúskodtak, 2009-ben *Egy irredenta hétköznapjai* címmel rendezte sajtó alá. Az elnyomatás sötét időszakában folyamatosan dolgozott, költészetében, többnyire metaforikus módon, igen hiteles lírai beszámolót adott egyéni és közösségi tapasztalatairól. Első verseskötete: *A szavak városában* 1974-ben jelent meg, ezt követték *Sárgaréz évszak* (1977), *Lepkecsontváz* (1980), *Az örök halasztás* (1982), *Talanítás* (1984), *Friss hó a könyvön* (1987), *Mindenki autóbuzsa* (1989), *Égő évek* (1989) című verseskötetei, válogatott verseit *Kannibál idő* címmel 1993-ban Budapesten jelentették meg.

Otthonosság mint világképszerző erő

Fellépése kivételes lírai érzékenységgel és formakultúrájával keltett meglepetést, fiatalabb pályatársát köszöntő írásában Farkas Árpád lelkes szavakkal üdvözölte a költői bejelentkezést. „ismét költő érkezett, erős egyéniségű, lassan, de biztosan körvonalazódó saját költői világgal, új és fontos őrszem, abból a fajtából való, mely népbennemzetiségben is gondolkodva igyekszik tágga és nyitottá oldani görcsökben szorongó képességeit.”

A művészi igényesség és a közéleti felelősségvállalás együttesen hatotta át fellépését, verseiben rendre felidézte szülőföldjén szerzett tapasztalatait és hangot adott ragaszkodásának a szűkebb haza és ennek hagyományai, kultúrája iránt. Otthonosságát rendre kifejezte ezekben a költeményeiben, közülük *Az otthon meghatározása* címűt idézem: „Valahol ott van az otthon ahol / hóemberek őrzik a házat éjjelente / valahol ott van az otthon ahol / virágzó bokrok őrzik a házat éjjelente / húsból és vérből való az otthon / húsból és vérből és elharapott szavakból / elharapott mondatokból kékre festett / égből és kékre festett házfalakból / kékre festett madarakból való az otthon / meg-megújuló alkonyatból fűből és csontból / gyermekkorból és kamaszkorból való az otthon”. Az otthonosság érzését (más verseiben is) nem hűségnyilatkozatok, nem a korábban nem ritkán használt közhelyes retorika fejezte ki, hanem a megszokott környezet alapos ismerete és ennek költői kifejezése.

Ahetvenesévek második felének kedvezőtlen közéleti tapasztalatai természetesen nyomot hagytak az ő költészetén is, igaz, a székelyföldi környezet, amely megőrizte hagyományos otthonosságát és magyarságát, igazából megvédte azokatól a csalódásoktól, amelyekről másoknak: a nagyvárosi fiataloknak szenvedniök kellett. A bizonytalanság szorongató érzése ugyanakkor az ő verseiben is jelen volt, így *A mindenség városában* című korai költeményében, amely mintegy kozmikus méreteket használva fejezte ki az ifjú költőt megkísértő nyomasztó érzéseket: „Elhallgatnak a rádióállomások. / Hűvös szél fúj, egyedül kószál, / végigsöpör a tejúton, / s a mindenség városában / nem érdekel már senkit, / hogy szikrázó csillagaival / mit reklámoz az isten.” A szülőföldön mintegy természetes állapotként örökölt otthonosságot is megzavarták a kedvezőtlen tapasztalatok, *Szülőföld* című (ugyancsak korai) versében olvashatók a következők: „Csontos, szúrós arcát ez a föld / úgy dörzsöli hozzánk, mint kedves gyermekéhez. / Apja ölébe kérezik a gyermek, / s nem érzi, hogy apró arca véres.” Az ifjú költő mindazonáltal, szorongató élményei ellenére is, biztos lelki tartalékokra támaszkodhatott, erre mutatott az is, hogy költeményei folyamatosan voltak olvashatók az irodalmi lapokban és rendszeresen adta közre

verseskönyveit, vagyis az alkotó munkában talált igazán lehetőségeire.

A költészet, mint a személyes élet szinte egyetlen megbízható és hatékony védelmi eszköze, lelki biztonságot adott, szinte ez volt az egyetlen erőforrás, amely által meg lehetett őrizni a mentális függetlenséget, a személyes identitást – az otthon, amely szabadságot kínált, biztonságot adott. Érdemes felidézni a *Tünődés* című költeményt: „Ülök egy versvégi ponton. / Lakott mondatoktól távol. / Az ábécéskönyvet olvasom. / Mögöttem mogorva szavak / figyelik a csendet.” A szavak „mogorvák” voltak ugyan, mégis az önvédelem jóformán egyetlen biztosítékai lettek, mi több, a vers kínálta azt a személyes biztonságot, amely védelmezni tudta a lélek egészségét, amelyben fel lehetett építeni a személyiség igazi otthonát. *A teremtés elégiája* című költemény erről: a költészetbe kapaszkodó végső reményről és bizalomról tanúskodott: „a teremtés sokadik napján / amikor megneveztem / a megnevezhető dolgokat / felépítem a levegő hatalmas / lakatlan házat / s madarak szállnak messze messze fent / azon a napon amikor / a gyermekkor és a szerelem nevű házon is / kicserélik táblát / s a korhadt gerendákra felírják: / ez itt a csend.” A vers, például Kányádi Sándor vagy Szilágyi Domokos lírája is erről tanúskodott, a benső szabadság, a morális védekezés reprezentációjává vált, ez is igazolta azt a nélkülözhetetlen szerepet, amelyet a költészetnek egy szabadság- és igazság-hiányos társadalomban, már csak önvédelmi megfontolások következtében is, be kellett töltenie.

Markó Béla költészete az erdélyi magyar líra biztos hagyományaira támaszkodott, nem csak a természeti élmények, a történelmi ismeretek, a regionális örökség állandó szerepe mutatta ezt, hanem az erdélyi vers poétikai jellegzetességei is, így a tapasztalati tények következetes szerepeltetése, amely a tárgyi világ apró mozzanatainak ábrázolását helyezte a szöveg középpontjába. A valószerű mozzanatok történelmi vagy művelődéstörténeti emlékekkel vegyültek, például a *Vásár* című versben egy jellegzetesen kézdivásárhelyi képsorozatban idézte fel a székely kisváros történelmi hangulatát a főtéren álló Dózsa György-szoborral, a vásári sokadalommal: „Mézeskalács-szív Dózsa György

/ hűlő emléke bolyong a vásáros / ricsajban hangos kofázkodásban / mézeskalács-szív ürömmel mézzel / elkevert jelképes ének / rózsaszín cukor: megalvadt / megszelídült vére / sárgán szétomló húsa / szétfosló szíve-dobogása [...] szétomló szívdobogás / elárult kiárúsított ragyogás / testünk vásáros bódéjában / csend csend csend / hallgatás / a csont-szobor az öntöttvas-szobor / a lengő Dózsa György-szobor / tenyerünkbe temeti arcát.” A tárgyi világ képei-emlékképei máskor szinte „szürrealisztikus” színezetet kaptak, ez a képhalmaz alakította ki a szöveg hangulatát, például (a franciatanári tapasztalatokat is rögzítő) *Qu'est-ce que c'est?* című költeményben: „Egy sárga pokróc a szemednek ütődik / csörömpölve agyadba sülyed a csillár / az asztal a szék csúszkál a padlón / csikorogva arcod mögé tolakszik / qu'est-ce que c'est tanár úr? / magad is az vagy: Keszköszé tanár úr / a szekrény oldalán lecsorog a fény / mi ez? mi ez? mi ez? / a mozdulat ahogy rámutatsz / hogy felriaszd darabos nevét / s hátad mögött üvöltnek / egymást rugdossák a dolgok / s amikor hátrafordulsz / hirtelen elcsendesednek s már ők ők / de most túlfelől kezdenek kiabálni eszeveszetten / s röhögnek rajtad Keszköszé tanár úr”.

A tárgyszerűség: a tárgyias költői képek használata és ezek egyfajta szabad asszociációs rendszerbe helyezése, úgy tetszik, egyszerre jellemezte Markó Béla poétikáját és ennek összetettségét. Ez a kettős eljárás emlékezetes műveket indított útjukra, így *A látvány értelmezése* című lírai konstrukciót, ez valójában a költői én belső dinamikáját mutatta és ennek kényszerű konfliktusait tárta fel, azt, hogy a „látszat” és a „valóság” ellentmondásossága mennyire drámai, mi több, tragikus jellegű. Mindezt bizonyára nem lehet pusztán ismeretelméleti megfontolásokkal magyarázni, jelen voltak itt a költő meditációra késztető történelmi-közéleti tapasztalatai is. A ciklus címadó verse minderről a következőképpen beszélt:

„Medrében éles kés a víz, kettévágja tested,
derékban kettészél, tovasodorja tagjaid,
te csak lebegsz deréktól fölfelé,
s aminek látszol: az vagy. Szennyesen
hullámszik a folyó, kövek rángatják,

marcangolják az alámerülőt. A gyanútlan
hajót elhasítja a víz, s a felső rész
tovább lebeg, mintha mi sem történt volna.
Alábukó kezedet lemetszi a sodrás.

A „felnőtté válás” élménye, amely általában felszínre hozza az alkotó személyiség és a tapasztalati világ konfliktusait, következőképp a költői én belső ellentmondásait, mostoha társadalmi körülmények közepette még inkább drámai színezetet szokott kapni. Ez történt Markó Béla esetében is, költői világát igen gyakran sötétítették el szorongást keltő személyes és közösségi élményei. Igen tanulságosak a *Hát lássuk, mit váltasz valóra* című (a nyolcvanas évek elején, azaz a zsarnoki rendszer kíméletlenségének kibontakozásakor írott) versének következő sorai: „mozdulataid egyre / hosszabbak egyre homályosabbak lesznek egyre távolabb / a vezényszavaktól >előre!< kiáltják s te nem / érted >hátra arc!< ordítják s azt sem érted / >vigyázz!< szól rád valaki s te vállat vonsz / értetlenül elfelejtetted ezt a nyelvet elfelejtetted / a precíz és egyértelmű eszközöket mert a késsel / szűrni is lehet és egyértelmű eszközöket mert a késsel / a koponyát meghaltak szerszámaid mert magukban / hordozták a halált zsúfolt a kéz a test mert / tárgyak érintik tárgyak veszik körül zsúfolt az / emlékezés mert emlékekbe kapaszkodik zsúfolt / az értelem mert szótagok szavak mondatok / röpködnek körülötte és innen már nincs tovább”. A költőnek ekkor már egy minden humánus törvényt meggyalázó, jóformán irreális (mondhatni: „szürrealisztikus”) társadalmi rendben kellett tájékozódnia, nem lehetett meglepő, hogy a „minden egész eltörött” (Ady Endre) élményét élte át, erről tanúskodott az imént idézett szöveg is.

Rejtőzködés és ironia

A társadalmi létben szerzett súlyos tapasztalatoktól nehezen lehetne függetleníteni Markó Béla poétikáját. Az imént említettem, hogy kifejezésmódja érintkezett a modern nyugati költészet, közelebbről a (magyar és francia) szürrealizmus hagyományaival, ezek maguk is a költői tapasztalat nem ritkán irracionális természetéből következtek. Markó Béla szabad

képfarmálása nem pusztán költői technikát jelentett, a tapasztalati valósággal szemben tanúsított ellenérzésekre is rávilágított, arra, hogy a költő elutasította a számára elfogadhatatlan empiriát, és a maga személyes, poétikailag is karakteres költői világában találta meg szellemi otthonát. Többen is a „rejtőzködésben” ismerték fel költészetének egyik jellegzetes vonását, Székely János például a következőket állapította meg az 1977-ben közre adott *Sárgaréz évszak* című kötet verseiről: „ez a költő új kötetének tanúsága szerint csakugyan egész költészetében bújócskát játszik. Minden sorában rejtőzködik. Ennek a költőnek csakugyan az a becsvágya, hogy elhibázzuk, hogy mögéje lőjünk, hogy ne ismerjük fel, ne értsük meg töredelmes gyónását. S micsoda különös kudarca a bújócskázásnak: éppen ez teszi Markót >bemérhetővé<, ez mutatja meg célba vehető >elkövetkező arcát<! Micsoda iróniája költészetnek és kritikának, hogy éppen bűvó, menekvő, kisikló igyekezetében csíphetjük nyakon őt; pontosan ezzel definiálhatjuk, találhatjuk telibe, löhetjük karikára! Kicsoda tehát Markó Béla szándékos és szándéktalan, közvetett és közvetlen vallomása alapján? Ő a rejtőzködő költő.”

Az idősebb költőtárs ebben a „rejtőzködésben” talált rá Markó Béla költői „időszerűségének” kulcsára, ahogy elemzését lezárva kijelentette: „költői bújócskát produkál Markó a maga emberi bújócskájáról, de álarcok, maszkok, lombok mögül ki-kivillanó arcán, ezen az egyenletes sebességgel mozgó, jövőbe tartó, s épp ezért csak jövőjében eltalálható emberi arcon (amelyen sok éve megállapodott már figyelmünk hajszálkeresztje) saját esendő vonásainkra ismerhetünk.” Hasonlóképpen kereste a kulcsot Markó költészetéhez a nemzedéktárs Mózes Attila, midőn a következőket állapította meg: „Markó Béla költészetének lényege, költői attitűdjének legszembeötlőbb sajátossága a maszkok alól kikukkantó változékony költői arc, mely csak egy pillanatra sejlik föl, mintha csupán a választott maszkot alakítaná valahonnan a háttérből, meg is mutatva meg nem is, igazi arcát.” A „rejtőzködés” önvédelemreberendezkedő hajlamavitt Markó Béla költészetét a huszadik század (mint francia-tanárt, mindenekelőtt francia) újító költői áramlatainak

közelébe, a „szürrealisztikus” kifejezőmód mellett a groteszk költői nyelvezetének használatához (a „szürrealisztikus” látás és a „groteszk” kifejezés különben is általában együttesen jelentkezik!). Így az 1980-ban közre adott *Lepkecsontváz* című kötet *Visszajátszás* című ciklusának verseiben, például a ciklus címét adó költeményben: „Tüvel karcoszhasogatsz arcodra ráncokat / hogy láthatóvá tedd mindazt amit megéltél / de olyan sok ez? tűzlánggal perzseled a búza / zöld szárát hogy sárguljon vallja ki magát!”, vagy az *Ócskapiac* című versben: „Használt órát használt cipőt használt télikabátot? / használt szavakat használt mozdulatokat és használt virágot? / csak alig-alig csak rövid ideig nézegettük még nem / fakulhatott ki a színe csak lopva simogattuk tekintetünkkel / a szirmok pirosát s itt van ez a nadrág ez az ing csak / gyűrött de semmi baja még egészen új s ezek az órák ez a / tavalyi időt mutatja ez a tegnapi ez a holnaputánit”, de idézhetem a *Szertartások* című költeményt is: „Majompóznán selyem-majmot lobogtat a szél mozdulatlan / arcokra hull a rothasztó fénysugár s nem árt nekik / hová lett közben a sárga cintányér az összeverődő / cin-tenyér? S ahogy a halványzöld fűben hideg / sötétzöld libafosra tapostak a meztelen talpak de / nem így! nem így! most ne figyelj oda! Ha már csak / lobog lobog a selyem-majom – cirkuszról van szó semmi / másról semmi másról semmi másról – és elkezdődnek / a szertartások.” Nem nehéz felfedezni, hogy a cirkuszi világ groteszk képei a közélet abszurd jelenségeire utalnak: a zsarnoki rendszer ésszerűtlen tulajdonságaira.

Az ironikus és groteszk hangnem nem egyedüli meghatározó jegye volt ennek a költészetnek, Markó Béla mindig erősen vonzódott a „romantikus” szépségelvűség hagyományaihoz, azokhoz, amelyeket például a francia költészetben Apollinaire, az erdélyi magyar lírában Dsida Jenő és Jékely Zoltán képviselt. Ezek a hagyományok mindig az elégikus életérzést és a biztos formakultúrát állították előtérbe, az előbbit például *A kert antarktiszra* című költői ciklus, amely egy André Frénaud-móttó által is jelzi az elégikus költészet francia szellemi hátterét, ennek keretében hangsúllyal az *Elégia méhekkal muskátlival* című költeményre hivatkozhatom, amely fájdalmas érzésekkel vett búcsút az elmúlt időtől: „legalább

integressetek hatalmas fehér / zsebkendőként meg-
meglebben a sűrű havazás tojásdad / kupolánk
alatt alig látható csíra moco-rog; egy ház / vagy
egy ember egy fa vagy egy nevetés s az ablakban
/ persze giccs-virágok bármilyen óvatosan lépünk
zajtalanul / továbbcsúszik a horizont továbbcsökken
mint árnyékfej a / valódi láb alól s már nincs
miért visszanézni valaki felkiált / a töredezett
ablakpárkányon kék fazekakban elburjánzik / a
muskátlí kifut akár a tűzön felejtett tej.”

Az elégikus költészet, lásd például az előbb
említett Dsida Jenő és Jékely Zoltán líráját, mindig
biztos formakultúrával együttesen jelentkezik. Ezt
a költői kultúrát találjuk meg Markó Béla verseiben
is, mindenekelőtt tartós és tartalmas érdeklődésében
a szonett műformája iránt. A szonett zárt szerkezete
és az a költői hagyomány, amely által (Petrarca
és Dante óta) ebben a szerkezetben általában (a
tapasztalat, a következtetés, az érzelmi reflexiók által)
egyféle „dialektikát” érvényesít, igen nagy hatást
tett az erdélyi költőre. Munkásságának egy jelentős
részében követi ezt a szonettformában érvényesülő
hagyományt. Magát az általa követett formaalakító
poétikát is egy szonett: *A megtisztított forma*
keretében fejtette ki: „márvány-frízek robbannak,
szétszakadnak, / lecsúsznak házunk hideg
homlokáról, / képzelt bohócaink is szétszaladnak,
/ márvány-szalag kigyózik, márvány-zápor. [...] Házam
tisztá, meztelen már, / átellenben még
bontják színpadunk, / tükrünk leromlik, beforr
ablakunk, / arcunk is dísztelen és sebtelen már, /
szóltunkra nem, voltunkra hallgatunk. / Nincs kit
becsapni. Most még nem vagyunk.”

Későbbi költészetében, így a *Friss hó*
a könyvön, a *Mindenki autóbusza*, a *Kiűzetés a*
számítógépből, a *Kannibál idő* és a *Tulajdonképpen*
minden című kötetekben jóformán egyeduralgó
szerephez jutott a szonett, több alkalommal
élt, még hozzá (József Attila példája nyomán)
igen nagy formaművészettel a szonett-koszorú
kompozíciójával. Így *Költők koszorúja* című
művében, amely tizennégy klasszikus magyar
költő, a többi között Balassi Bálint, Zrínyi Miklós,
Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Petőfi
Sándor, Arany János, Ady Endre, József Attila és
Radnóti Miklós emlékét örökítette meg, vagy
később *Szerelmes szonettkoszorú* (2002), *Hány*

életünk volt (2007) és *Tulajdonképpen minden* (2010)
című kötetének verseiben. Az előbbi költemény a
szerelmi elragadtatásban keresett vigaszt a köznapok
mindinkább kegyetlen tapasztalataival szemben, az
utóbbi arról tanúskodott, hogy a politika világában
megmerült költő éppen a hatalmi küzdelmek
személyiségromboló hatásával szemben találta
meg a költészetben az önvédelem, a lelki biztonság
hatékony eszközét.

A félelem szonettjei

Az a személyes világ, amelyet a
költő – nosztalgikus érzésekből vagy műves
szonettekből – felépített, a zsarnoki rendszer
tombolásának éveiben mindinkább veszélybe
került, talán nem véletlen, hogy az ekkoriban
született költemények általában budapesti kiadók
jóvoltából kerültek a közönség elé. A költő egyre
magányosabbnak érezte magát, szemben az
ellenséges és gyanakvó hatalommal (már említettük,
hogy Markó Bélát folyamatosan nyomon kísérte és
lehallgatta a politikai rendőrség, ez a tapasztalat is
igen nyomasztóan hatott). *A szonettíró epilógja* című
versében kegyetlen „ketrecként” jellemezte azt az
emberi sorsot, amely számára rendeltetett: „Önként
sétáltam ketrecembe, senki / nem kényszerített,
és magamra zártam / a rácsos ajtót, nem tudok
kimenni, / s úgy járok állatkerti éjszakámban, / [...] s
már viselnem kell mégis mindhalálig, / míg arra
várok, hogy szabad lehessenek, / hogy élni s verset
írni elfelejtsék!” A *Kannibál idő* című költemény
pedig a gonosz tapasztalatok személyiségromboló
hatásáról panaszkodott: „lassan elromlik a test, /
lassan elromlik a lélek, / elromlanak a versek, / a
sejtek rugalmas burkán, / a szavak feszes hártáján
/ áthatolnak a mérgek, / bent is az lesz, ami kint,
/ ha gyűlölet, hát gyűlölet, / ez az igazi vereség, /
keserű a szájad, hogyha csókollak, / keserű a szájam,
hogyha csókolsz, / rossz ízű lesz a versem, / föl sem
fal, el sem ereszt / ez a kannibál idő, / s itt fogunk
bolyongani / örökkön örökké / ehetetlenül.”

A mind kíméletlenebb világ, amelyben élni
kényszerült, a teljes reményvesztés lelkiállapotához
vezetett, *Jobbak leszünk-e?, Sötétlő papíron,*
Marosvásárhelyi sorok, Eszkimó idő, Hol vétettük el?
című verseiben már-már a költészetet búcsúztatta,

a nyelv ellehetetlenüléséről beszélt. Az állami terror nyomasztó atmoszférájában az alkotó én lassú felbomlásától rettegett, ahogy a nyolcvanas évek végén lejegyzett *Ars poetica*-ban olvasható: „Feketedik a szívem, / a szüntelen láz kiégeti, mint egy kemencét, / tán bölcs leszek, de gonosz is, / agysejtjeim elmocskolódnak, / gyűl, gyűl a szenny, / annyi mindent kellett elhallgatnom, / annyi mindenre kell emlékezni, / duzzadó máj, / keserű epe / s a bőr krokodilráncai, / ilyen leszek, / haldokló szeméttel, / összetört konténereket / tárol az emlékezet”. A zsarnoki uralom végső hónapjaiban írott költemények, így egyik megrendítő vallomása, *A szétroncsolt írógép* mintegy a költészet halálát jelentette be:

Utálatosak a bakancsbal széttaposott töltőtollak,
akár a döglött giliszták,
utálatosak a baltával szétvert írógépek,
akár a kibelezett disznók,
büdösek a felgyújtott versek,
akár az égő emberi hús,
nem tudnak méltósággal elpusztulni a könyvek,
nem tudnak méltósággal elpusztulni az emberek sem,
csupa bugyborékolás, hörgés, okádék, ürülék,
csupa trágárság a halál,
azt hiszem, nem lesznek utolsó szavaim,
kedvesem,
olyan vagyok már én is,
mint egy elrontott írógép,
billentyűimet nyomogatja a mindenható,
azt üzeni: szeretlek,
s a téli mezőn csak varjak lábnyoma:
qprstbrrr! S még egyszer: qprstbrrr! Ennyi...
a precíz alkatrészek elgörbültek,
olaj szivárog belőlük, mint a könny,
betapasztom a fületem, hogy ne halljam
sikoltozó verseimet,
szégyellem magam, kedvesem,
mert már régen elfelejtettem
utolsó szavaimat...

Ez a költemény 1989. december 16-án, alig másfél héttel a zsarnoki rendszer bukása előtt született, a költő csak hónapok múltán tudott visszatérni az alkotó munkához, akkor írott verseiben a gyötrelmes tapasztalatokkal vetett számot (*Balkáni fohász*), az ifjúság nosztalgikus

emlékeit idézte fel (*Szigligeti hajnal*), a családi élet körében keresett megnyugvást (*Kivágott címer*), a Gondviseléssel keresett kapcsolatot (*Vers a világ megmaradásának törvényéről*) és most újra a költészet értelme és békítő hatalma mellett nyilatkozott, így *Ars poetica* című 1991-ben lejegyzett versében: „Állandó izgalommal várom, / hogy kezem elmerüljön a hullámzó sorokban, / hogy föl-fölbukjék fuldokolva, / majd elsüllyedjen örökre, / s hogy testemet magába zárja egy mondat, / és elsodorja messzire”.

Előre a közéletbe és vissza a költészetbe

A költőt ekkor már új küldetéssel ruházta fel az erdélyi magyarság bizalma, 1989 végén (a korábbi dicstelen főszerkesztő menekülése után) a Marosvásárhelyen Látó címmel újjáalakított irodalmi folyóirat főszerkesztője lett, szerepet vállalt a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megalakításában, ennek egyik vezetője, majd 1993-tól a legutóbbi időig elnöke lett, a bukaresti szenátus, majd kormány tagjaként fontos küldetést vállalt az erdélyi magyar közéletben, a magyarság alkotmányos jogainak megalapozásában és védelmében: 2004 és 2007 között, majd 2009 végétől a kormány miniszterelnök-helyetteseként tevékenykedett. Jótékony szerepe volt abban, hogy az erdélyi magyarság számos jogos követelése (például a hivatalos nyelvhasználat és az iskoláztatás ügyében) teljesülhetett. Természetesen eközben súlyos politikai küzdelmeket is vállalni kényszerült, nem egy esetben politikájának magyar (és magyarországi) ellenfeivel szemben is, ezek a küzdelmek inkább megerősítették elszántságát, mintsem kedvét szegték volna: pártjának éléről így megbecsüléstől övezve vonulhatott vissza.

A költői tevékenység természetesen nem lehetett olyan folyamatos ebben az időben, mint korábban, mindazonáltal Markó Béla a közéleti szerepvállalás két évtizedében is nyomatékosan volt jelen az irodalmi életben. 2000-ben *Szétszedett világ* címmel jelent meg költői munkásságának gyűjteménye, 2003-ban *Balkáni fohász*, 2010-ben *Út a hegyek közt és Tulajdonképpen minden* címmel adott közre versesköteteket. Ezek a kötetek ugyanarról a művészi biztonságról tanúskodtak,

mint a korábbiak, a sötét szorongásokat ugyanakkor felváltották a megbékélés és nem ritkán az életöröm színei, így a *Találkozás, az Ars Poetica Annának, az Áttűnés* soraiban, ennek a belső békességnek az érzése hatotta át, például a *Tündöklő halálunk* című szonett városait. „feszített ághoz hasonlít kezünk, / s ha fúj a szél, ujjaink összeérnek, / koppannak furcsán, de együtt vagyunk, / és rés a réssel, együtt maradunk, / s csak mint a dér, száll mennybe most a lélek.”

Markó Béla írói munkássága természetesen nem korlátozódik költészetére, esszéi, tanulmányai, interjúkötetei közéleti tevékenységéről és költészetéről egyaránt hitelesen tájékoztatják az olvasót. *A felsőoktatás intézményrendszere jövőépítésünk szolgálatában* (2000), *A feledékeny Európa* (beszédek, előadások, interjúk, 2000), *Önállóságra ítélve* (beszédek, előadások, interjúk, 2002), *A magyar dilemma* (előadások, beszédek, stb., 2004), *Kié itt a tér* (2010), valamint az Ágoston Hugó által készített interjú-kötete: *A lábujjhegyre állt ország* (2006) igen hitelesen mutatták be azokat a törekvéseket, erőfeszítéseket, amelyeket az erdélyi magyar képviselő és személyesen ennek elnöke magára vállalt az erdélyi magyarság önvédelmi küzdelmeiben. Irodalompublicisztikai munkássága is jelentékeny: *Az erdélyi macska* (1999) című, ahogy az alcímben látható: „szépliteratúrai utazásokat” egybegyűjtő kötete jeles erdélyi írókról, közöttük nemzedéktársairól adott képet, *Olvassuk együtt* (1989) című kötetében verselemzések tükrében mutatta be költészetünk nagyszerű értékeit. Formateremtő és játékos hajlamát gyermekek számára készült verseskönyvei (*Szarka-telefon*, 1984, *Tücsöknóta*, 1990, *Karikázó idő*, 1996, *Ha varázsló lennék*, 2000, *Miért lassú a csiga*, 2007, *A pinty és a többiek*, 2007, *A hold fogyókúrája*, 2008, *Balázs kertje*, 2009) tanúsították. Két román és egy-egy angol, illetve francia nyelvű fordításkötet is bemutatta munkásságát. Az Ágoston Hugóval folytatott beszélgetésben arról nyilatkozott, hogy életének, politikusi munkájának is, legfontosabb törekvése mindig az „egyensúlyteremtés” szándéka volt. Ezt a lelki és művészi egyensúlyt, ha tetszik, harmóniát, sikerült létrehozni, minden kedvezőtlen tapasztalat ellenére, állandó vitahelyzetben, költészetében és közéleti munkásságában egyaránt.

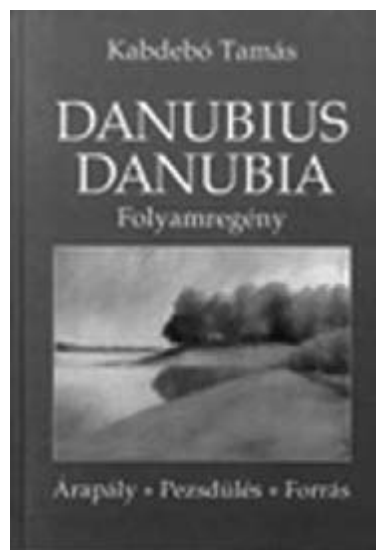

Andrásy Kurta János:
Békességkívánás
1964
bronz

Haklik Norbert

Családtörténet folyamatban, újraíródó magánmitológia

(A történelem mint dinamikus rendszer és megjelenítésének írói eszközei Kabdebó Tamás *Danubius Danubia* című folyamregényében)

„Mindannyian, minden alkalommal párbeszédet folytatunk őseinkkel, és talán még inkább, még titokzatosabb módon, az utódainkkal” – idézi Martin Heidegger a *Danubius Danubia* folyamregény-trilógia „1. Záradék”-ában Kabdebó Tamás. A heideggeri megállapítás felettébb igaz Kabdebó regénytrilógiájára, amelyet a szereplők generációkon átívelő párbeszédeként is értelmezhetünk, mely párbeszéd médiumai hol konkrétumokként – tárgyi emlékekben, hátrahagyott dokumentumokban, fényképfelvételekben –, hol pedig kevésbé tárgyasult formákban – családi eredetmítoszok, legendák – jelennek meg. A regény cselekménye, amennyiben kizárólag az önálló fejezetekként feldolgozott időszakokat vesszük figyelembe, két évszázadot ölel fel (a Martinovics-féle összeesküvéstől a bős-nagymarosi vízlépcső építésének leállításáért folytatott mozgalomig), ám amennyiben az utalásszinten – például a főhős Dé – Joó – Dunai Szendrő József Antal a *Donau Tage* konferenciára írott előadásában (193-221.), vagy az író-ősök genealógiájában (319-326.) – megidézett korokat is számításba vesszük, akkor megállapíthatjuk, hogy nem csupán az ókorig, de egészen a történelem előtti korokig nyúlik vissza a regényidő. Mindemellert a regénynek bevallott célja, hogy az egymásba fonódó családtörténetek révén a Dunatáj etnokulturális térképe is kirajzolódjék. A szerző tehát gyakorlatilag határtalanul bőséges történelmi és kulturális háttéranyagból válogathatott a

regénykonceptió kidolgozásakor – s ez a bőség elkerülhetetlenül megteremti annak a veszélyét, hogy a sokat markolni igyekvő alkotónak csak keveset sikeredjék fognia. Kabdebó Tamás Dunatrilógiája eredményesen és – okkal mondhatjuk – gyakorta bravúros eleganciával kerül el ezt a csapdát, azáltal, hogy jól kidolgozott, összetett, logikus és önnön törvényszerűségei mentén működő történelemszemléletet használ a téridőben végtelenként felkínálkozó családtörténet ágainak bogainak kezelhetővé nyesegetésére. Dolgozatom e történelemszemléleti rendszer törvényszerűségeit, valamint megjelenítésének írói eszközeit kísérli meg bemutatni.

A Kabdebó-féle történelemszemlélet – amely az élethelyzetek és sorsok változatosságát és egymásra hatását, valamint a majdan történelemmé váló jelenkor mindezeket befolyásoló eseményeit szerves egységben látja és láttatja – mintegy esszenciaszerűen jelenik meg rögvest a regény első fejezetében, a lakodalmi jelenetben, amelyet a násznép enumeratio-szerű bemutatásával indít a szerző: „Hány tortát sütöttek? A félezer főre tervezett lakodalomba több mint százötven család volt hivatalos – azok apraja-nagyja. A menyasszony idevalósi volt, szigethalmi. A vőlegény a szomszéd faluból jött, Kandáról. A násznagy már Mohácson lakott, azaz túlhan a Dunán. A segédnásznagy, eredetileg szigeti fiú, Leánycsokon volt agronómus, két falura innét. (Kitalálni sem lehetne szebb

falunevet.) A papot Nagybaracskáról kellett kihozatni, mert a szigeti plébánost még Rákosi tündöklése alatt elvitték, s Nagy Imre első miniszterelnöksége alatt sem jöhetett haza, ugyanis közben meghalt a Gyűjtőfogház börtönkórházában. A zenészek hátmonostoriak voltak – a második falu ez innen, Baja irányában –, de lám, egy-két ember lejött Pestről is, sőt, egy bunyevác rokoncsalád Szabadkáról érkezett. (Nagy dolog volt ez, két évvel Tito láncos kutyázása után.) Ezek a főszatálnál ültek, küllhoni ritka vendégek, a vőlegény anyja, a háború óta most látta először külföldre szakadt édeshúgát. 'Nem mi szakadtunk külföldre, a külföld szakadt ránk', mondta a sógor, és nagyokat húzott a vörösből." (14-15.) Érdemes figyelni rá, hogy a násznép látszólag ötletszerűen kiragadott tagjainak bemutatása során Kabdebó egyetlen bekezdésen belül eljut a lakodalmi torták közelségétől az egyének sorsát alakító történelem távlatáig.

Az egyéni lét e történelemben ágyazottsága folyamatosan végigkövethető a trilógiájában. A folyamregény megírhatóságának természetéből fakadóan előfeltétele az efféle látásmód, ugyanis amennyiben a szerző nem értelmezné szerves egységként a folyam – és a mellékén élő népek-nemzetek – által meghatározott kultúrtáját, a földrajzi meghatározottságból is fakadó történelmet, valamint a majdan történelemmé váló jelenkort és a benne élő embert, akkor a folyam nem történelem- és sorsformáló erő, mi több, regényszervező elem, hanem csupán afféle háttérkép, vagy díszlet volna a műben. Mindemellett a regénytrilógia nem hagy kétséget afelől: Kabdebó Tamás nem csupán azt vallja, hogy a történelem, és annak azon pillanatnyi szelete, amelyet jelenként élünk meg, meghatározza az egyén körülményeit és ezáltal sorsát, de abban is hisz, hogy ez a hatás az ellenkező irányban éppoly természetességgel érvényesülhet.

Ez az – olykor generációkon átívelő – viszonyrendszer, melynek folytán az ősökkel megtörtént események a regényjelen szereplőinek életére is hatással vannak, olykor igen racionális módon jelennek meg: abban például, hogy a múltbéli generációk az általuk hátrahagyott tárgyi emlékek eszközével kommunikálnak a későbbi nemzedékekkel. A közelebbi-távolabbi ősök hagyatéka ezen esetekben a legkézzelfoghatóbb

fizikai valóságban jelenik meg, és olykor éppen anyagi értékénél fogva befolyásolja az események alakulását. Mielőtt Dé Nyugatra menekülne, nagyanyjától gyémántköves gyűrűt kap, amely a küllhoni újrakezdést hivatott megkönnyíteni. Az ékszer története az ükszülőkig vezethető vissza: „A negyedik lábujjamon platinagyűrű, benne félmogyorónyi briliánskő. Története mogyoróhéjban: apád születésére kaptam nagyapádtól, akinek anyai öröksége volt. Én már az utam végéféle járok: vidd tehát te magaddal.” (145., kiemelés az eredetiben.) Hasonlóképpen a – történelmi léptékekkel élve – közelmúltban élt, de személyesen már nem ismert ősök megismerésének eszközeként is megjelennek olykor tárgyak, mint a szellemi örökség fizikai síkon megjelenő médiumai: a regény fő hősnője, Búbáj – Búbáj – Álmos Erzsébet például édesanyjával együtt, a Mlinarik család fényképalbumát lapozgatván ismerteti meg a gyermek Gyuróval anyai ági őseinek történetét. Érdemes figyelni arra, hogy az egyik felvételen szereplő apai nagyapa alakja már kívül esik a szülői és a nagyszülői emlékezet hatósugarán. Búbáj sem, és édesanyja, Mlinarik Lujza sem képes azonosítani, hanem csak a regény narrátorainak legmindentudóbbika, a Duna-tájat földrajzilag és időben is egységként szemlélő genius lociit megtestesítő Titkos Krónikás tudja beilleszteni őt a nagy tablóba (339-341.). Amikor Dé öntudatra ébredését követően Búbáj hazaindul Magyarországra, a kómából magához tért főhős egy papírsárkányt küld vele haza közös gyermeküknek, és közben a saját szüleivel megélt sárkányreptetések emlékét idézi meg, amelyet úgy is értelmezhetünk, mint kísérletet arra, hogy Dé a család térbeli szétszóratottságát a generációk közötti folytonosság szimbolikus újrateemtésével ellensúlyozza. (553.) Dé habitusára nagyon is jellemző, hogy a fél-avagy a régmúlt családi eseményeihez nyúl vissza erőt merítendő egy-egy nehéz pillanatban, sorsfordító döntéshelyzetben. Nem csupán a családi mitológia évszázadok kódéba vesző szereplőihöz – akik inkább már afféle generációk képzelete által megrajzolt és elbeszéléseik által továbbörökített mondabeli hősök –, hanem éppúgy a félmúlt megkérdőjelezhetetlenül valóságos, konkrét forrásokkal igazolható történéseihez is. A Gyűjtőfogházban raboskodó Dé

például apja hajdani Naplóját kéri édesanyjától: „Úgy átfutott rajta az izgalom, mintha halott apja mozdult volna meg. Emlékezett, és a feltámadás előképe az emlékezés.” (114.). A szökést követően, amikor nagyanyjánál, Tolnán bujkál, a nagymama hívja föl Dé figyelmét a nagypapa és saját sorának párhuzamára: az első világháborús galíciai rejtőzködésre, amikor a nagyszülő egy kútban megbújva várta ki, amíg a muszka járőrök a területet végigpásztázták, valamint arra, amikor a tanácsköztársaság alatt elfogta és a Markó utcai börtönbe záratta őket egy népbiztos. (141.)

A hasonló döntéshelyzetekben azonban mindig a legendás várvédő Szendrő hős a végső viszonyítási pont Dé számára – annak ellenére, hogy létezését a történelmi tények inkább kétségbe vonni látszanak, mintsem igazolnák. Miután megtudja, hogy Csontos Vince Búbájt megerőszakolja, Dé azt mérlegeli, bosszút álljon-e a belügyesen – kiszabadítva ezáltal szerelmét a kényszerházasságból, de egyúttal a halálbüntetést kockáztatva –, vagy pedig Nyugatra szökjön, és ott építsen ki új életet, míg nem a körülmények lehetővé teszik majd a család egyesítést. A dilemmát az a pillanat oldja fel, amikor Dének eszébe jut kisfia, és a gyermeket gondolatban a Szendrő-ősökkel hozza kapcsolatba: „És a gyerek? Az utolsó dunai Szendrő? Rossz szót motyogok: a legfiatalabb, de nem az utolsó – egy csupán a hosszú-hosszú sorban. Meg kell tudnia ki volt az apja, a nagypapa, a dédje, üke, ősei, egészen Mátyás király alkaptányáig, mert addig ér az ismert családfa. Ha a fának levele ő, ismerje meg önnön gyökereit. Igen, igen. A vitatható Dugovics Titusz-eredeztetést, mely a nándorfehérvári csatáig viszi vissza Nagyikáék ágát, de a komáromi tót vízimolnár ősapát is, és mama családját, a sehonnai Kőhegyieket: az egész sorsot kell vállalni. Az élet vállalkozás; ha nem vigyázunk: csódtömeg.” (144.) A feltételezett várvédő Szendrő-ős a regényben még számtalan alkalommal megjelenik, mint a hősiesség, a kiállás és a hazafiaság erkölcsi imperatívuszának megszemélyesítője: „A Szendrők közül minden felmenőm katona volt, apám ezredes, nagypapám első világháborús tábornok, szépapám a Szabadságharcban küzdött. Egyik elődöm Rákóczi korában egy bandériumhoz tartozott: pirulva gondolok rá, hogy egyszer a kurucoktól,

másszor a labancoktól védte városát. Névadó ősom Szendrő várát védte, alkaptányként, a török ellen, Délvidéken.” (48.) Dé apjának anyai ági ősei, a Dugonicsok pedig a nándorfehérvári Dugovics Tituszt vallják felmenőjüknek: „Képzeld el ezt a talpig beképzelt famíliát, mely könyvtárában egykor két Corvinát őrzött, mely a nándorfehérvári Dugovics Tituszt ősenek vallotta, mely flottányi dunai hajót, tucatnyi révet, tanyát, pusztát, a nagy bonyhádi mellett még egy mecseki szőlőt is bírt; képzeld el, hogy ezek a kutyabőrös kevélyek, akik egykor a baronesz családtagot is lenézték, mert csak a szatmári békéig vitte föl a nemességét, gondold és fontold meg, hogy ezek mit tarthattak az én szegény anyámról?” Arra is érdemes azonban felfigyelnünk, Kabdebó Tamás hogyan csempészi bele Dé beszélyébe az idézett passzusban ironikus utalásként Ferenc József császár elhíresült szavait, amelyekkel az első világháborút megindította (ami Magyarországon végeredményben az addig évszázadok óta fennálló nemesi életforma széteséséhez is vezetett): „mindent meggondoltam, mindent megfontoltam” és „gondold és fontold meg”. (48.) Néhány tucatnyi oldallal odébb, az 1956-os forradalom napjait leíró kettős fejezetben, amikor Dének arról kell döntést hoznia, hajlandó-e az ölés és a megöletés kockázatát is vállalva, fegyverrel szembeszállni a barátját megsebesítő ávéhásokkal, a szerző a főhős dilemmáját ismét az ősökre való történelmi hivatkozással érzékelteti: „Az, élete leghosszabb hatvan másodpercén át némán állt. FORTITUDO bátorság, volt a Szendrők, PRUDENTIA – elővigyázatosság, a Dugonicsok jelmondatában.” (65. , kiemelés az eredetiben.) A következő mondatban pedig, ismét csak iróniával ellenpontozva Dé gondolatának fennköltségét, ezt veti oda a szerző zárójeles megjegyzésként: „(A Kőhegyieknek nem volt mottójuk, címerük, erről megfeledezett).” (65.) A Szendrő József-féle családi mítoszteremtést tehát úgy használja következetesen a szerző, hogy egyúttal távolságtartással is kezeli. A várvédő Szendrő-ős mítosza a regény későbbi fejezeteiben – és a történelmi idő korábbi síkjainban – is megjelenik, jellemző módon leginkább akkor, amikor a szereplőknek valamely nehéz próbatétel alkalmával kell – ez esetben a feltételezett családi múltból – erőt és bátorságot meríteniük. 1849-

ben például, amikor nyilvánvalóvá válik, hogy a szabadságharcos honvédek nem sokáig állhatnak ellen a cári seregek által támogatott császári hadaknak, Szendrő Gábor ekképpen vívódik: „Blackwell megmondta, nincs más kiút, mint a békekötés. Kossuth viszont semmiképpen sem köt békét. Nem tud vagy nem is akar? És Görgey? Érdemes még? Nem tudom. Gábor katonaősök ivadéka volt, a gesztenyefa-ültető Márton, Mária Terézia ezredese volt, és a híres alkapitány, aki a török ellen Szendrő várát védte? Itt állnak mögöttem.” (511., kiemelések az eredetiben.) Jellemző módon Martinovics Ignác is éppen a héroszi ősökre hivatkozva beszél rá Szendrő Gáspárt, hogy legyen az összeesküvők futára és vigye el az apát levelét Robespierre-hez: „Amice! Szendrő Gáspár. A dunai nemesek, vitézek érdemes sarja: feladat vár reád!” (682., kiemelés az eredetiben.)

S ha már a Martinovics-féle összeesküvés megidézésénél tartunk, kínálja magát az alkalom, hogy összevessük ezt a családi legendáriumba emelt történelmi példakép-keresést azzal, ahogyan bő évtizeddel a trilógia első kötetének megjelenése előtt, A halál kilovagolt Perzsiából című kisregényben Hajnóczy Péter hőse

ugyanehhez az időszakhoz nyúl vissza morális örökségért: „Így történhetett, hogy igazán nem érintették a félpasztor kőművesek, ácsok, munkavezetők gúnyolódásai, mert Kleist, Martinovics és Hajnóczy József kezét érezte a vállán, és főként az Öregét, aki életével és halálával lehetővé tette számára, hogy ezeket a könyveket olvassa. Az öreg citoyen segítségét érezte – ha nem is gondolt mindig erre a segítségre, de nem is volt rá szükség; miként a ház betonból készült alapjaira sem gondolt az ember fűtött szobában; de ezek az alapok tüzetes és gondos munkával készítették, amelyek nemcsak őt, de a gyermekeit és azok gyermekeit is kiszolgálni képesek, mert ez a történelmi időt átívelő alap, amely a magyar jakobinusok szabadságeszményeit és példának okáért Hajnóczy József morális tartását adják örökül az utódoknak (...)”

Apárhuzammellett azonban a családi mítoszteremtés Kabdebó- és Hajnóczy-féle megjelenítése között számottevő eltéréseket is megfigyelhetünk: míg

Hajnóczynál a jakobinus őse legendája statikus, és megkérdőjelezhetetlen, abszolút igazságként szerepel, addig a Kabdebó-regényben nem csupán a múlt befolyásolja a jelen történéseit, de a jelen fényében is gyakran újraértelmeződik a múlt.

Maga Dé is alakítja a családi mítoszokat. Ennek talán az a leglátványosabb példája, amikor Búbájt meggyőzi arról: édesapja nem él már. Az órásmester Álmos Ernőről tudhatókat – akiről a legutolsó biztos információ az, hogy lefogta és elhurcolta az ávó – összekapcsolja a börtönben megismert plébánostól hallott egyik történettel: „A börtönben együtt ültem egy öreg pappal. Az mesélte, hogy a börtönben feladta egy börtöntársának, aki órás volt, az utolsó kenetet. A nevére nem emlékezett.’ ’Apuska nem volt vallásos. Agnosztikus volt, vagy ilyesmi.’

’A kenet, ha őt illette, nem árthatott neki. Hisz nem volt már eszméleténél. Ezért nem tudta nevét a papbácsi sem.’” Dé egymásba kapcsolja a két narratívát, s ezáltal kilendíti a mozdulatlanágból (és egyúttal lezárásához segíti) Álmos Ernő történetét, amely eddig az elhurcoltatás holtpontján vesztegelt. S bár a történetek Dé szerinti értelmezése meglehetősen spekulatívnak tűnhet (elvégre bizonyára nem egyetlen órás szakmájú fogoly veszett oda a börtönökben azokban az években), nem találunk egyetlen olyan utalást sem, amely alapján kétségbe vonhatnánk: a család a Dé által vázoltakat a későbbiekben valóságként kezeli. (188.) Dé tehát átértelmezi a múltat, amely azáltal, hogy narratíváját a család többi tagja valóságként fogadja el, megváltoztatja a regényjelenet (nem várják többé az elhurcolt családtag visszatérését).

Amellett, hogy a szereplők olykor – a múltból szóló, újonnan megszerzett információk ismeretében, vagy pedig a regényjelenben meghozandó döntéseik igazolása végett – tudatosan átértelmezik a családi múltat, a Kabdebó-regény a családi mítoszok spontán alakulására is példát szolgáltat. Búbájnak Dé anyja, Kató elmeséli, hogy esküvőjükhez nem az ő apja, hanem a vőlegény, D. Szendrő Bertalan nagyapja tette le a kauciót. Mindösszesen ennyi információt közöl Búbájjal Kató a „kaució-estet” kapcsán, és Dé kedvese nem is firtatja a részleteket: „Búbáj nem tudta, mi a kaució, nem is nagyon érdekelte, mert már a következő képet nézte.”

(81.) Dé a múlt ugyanezen eseményéről első kézből értesül, amikor a börtönben apja naplóját olvassa: „Lám, megkaptam a kauciót a híresen fősvény Gereben nagyapától, sőt ráadást is hozzá. A terhes Kató láttán elült a viszály: özvegy anyám megjuhászodott, kibékült a gondolattal, hogy egy jöttment boltos lánya lesz a menyé.” (117.) A kaució-esetről a legrészletesebben azonban nagymamája beszél Dének, tolnai bujdokolása során: „Annak idején, még 1933-ban, úgy volt, hogy Berci nem veheti el. Nem volt kaució. Kató a zajló Dunának akart menni... Apád rohant utána. A félig befagyott kompról szedte le. Ölébe kapta, úgy toppant nagyapja elé. Apám kérges, fukar szíve megpuhult.” (143.) Egyazon tény három, nem csupán részletgazdagságában, de ok-okozati viszonyaiban is eltérő értelmezésével állunk szemben: Kató száraz tényként közli, hogy a kauciót a vőlegény nagyapja fizette ki, a hajdani vőlegény Naplója szerint a menyasszony terhessége enyhítette meg a fukar nagyszülő szívét, míg Dé nagymamájának elbeszéléséből az derül ki, hogy a döntést a zajló Dunának menni készül Kató is befolyásolta. A kaució-eset a későbbiekben nem tér vissza, ezért nem tudhatjuk, Dé és Búbáj-Búbáj gyermeke, Gyuró megismeri-e egyáltalán, és ha igen, kinek az elbeszélésében ismeri meg a nagyszülei esküvőjéhez vezető viszontagságok történetét – homályban marad, ez az elbeszélés része marad-e, és ha igen, melyik változatában marad része a családi mitológiának. Néhány gondolkodó szerint a történelem a múltbéli események önkényes megrostálásának eredménye, amelynek célja nem más, mint hogy az imigyen létrehozott elbeszélés elkerülhetetlen törvényszerűségek láncolataként látszódjék elvezetni a jelenhez. A kiváló dunavidéki író, a szerb Svetislav Basara 1999-ben megjelent, A heliocentrizmus ideológiája című, A történelem mint totalitáriánus ideológia alcímmel ellátott esszéjében ekképpen fogalmazza meg ezt a gondolatot: „Létezik egy nehezen meghatározható időbeli választóvonal, amelyet követően a Nyugat emberének társadalmában a vertikális orientációt a horizontális váltotta fel. Ez a választóvonal nem kulturális, hanem ontológiai természetű, és a valóság folytatólágosságában létrejött szakadékot a virtuális

kronológia – a modern kor találmánya – révén hidalja át, mely kronológia szüntelen olyanképpen világítja meg a múltat, hogy általa a valóság folyamatai magyarázatot nyerjenek, és a történelmi folyamatok szükségszerű kimeneteleként tűnjenek föl. Ha áttekintjük az időfogalom fejlődését, megbizonyosodunk afelől, hogy a kronológia csak a közelmúltban jelent meg, és a korábbi századok során egyáltalán nem is létezett. Mindazonáltal a kronológia hiánya nem azonos a történések hiányával. Ellenkezőleg: az ideológia befolyásolja a történelmet azáltal, hogy a fiktív időbeli távolságot az absztrakt térbeli egység analógiájaként jeleníti meg, még akkor is, ha ezáltal az ideológiai tér félresöpri a konkrét teret, s így az ideológiai idő – az idő külső erőként való történelmi megjelenítésével – azt eredményezi, hogy a konkrét, emberi idő visszaszorul, és amolyan euklideszi fantomként használtatik. A historicizmus felvirágzása előtt egy-egy eseménynek valóban nagy hatással kellett bírnia, hogy, amolyan privilégiumként, időpontot társítsanak hozzá – ezáltal lehetővé téve, hogy tovább éljen a hagyományfolyamban és a közvetlen történelmi tapasztalatban; manapság pedig minden feljegyeztetik, mintha ténylegesen létezne idő. Az érdeklődés hirtelen megnövekedése azon efemer dolgok iránt, amelyek statisztikai sokaságuknál fogva megtöltik az absztrakt idő ontológiai ürességét, már a késő középkorban megjelenik. Amennyiben a múltat a virtuális kronológia mentén elrendezett, hatalmas mennyiségű statisztikai tényezőök optikáján át szemléljük, akkor a történelem viharos folyamatként jelenik meg, amelyben különböző érdekek ütköznek. Azonban ha sub speciae aeternitatis tekintünk rá, akkor azt látjuk, hogy Európában a reneszánsztól napjainkig csupán két esemény történt: egy máig tartó vallásháború, amelynek háttérében impozáns technológiai fejlődés ment végbe, szoros összefüggésben a harci gépezetekre és logisztikájukra irányuló kereslettel. A szóban forgó háború már a reneszánsz előtt elkezdődött, és bizonyos értelemben utat tört neki. A Nyugat történetének első nagy fegyveres tömegmozgalmáról beszélünk, amelyet a keresztes háborúk néven ismerünk.” Amennyiben nem értünk egyet Basara fenti történelemértelmezésével, akkor paradox módon éppen a történelemértelmezés működéséről

írott szavait igazoljuk. Mindig a jelenkori – a jövő által majdan történelemnek tekintendő – valóság prizmjája szűri meg azt, mit értelmezünk látásrálátásra érdemesként a múlt eseményeiből, és hasonlóképp, ugyanennek a gyakorlatnak őseink – valamint kultúr körünk történelmének tudatformáló alakjai – általi alkalmazása határolja be azt is, mit látunk egyáltalán a múltból, mi tárul elénk megrostálható nyersanyagként a múltbéli szelekciók eredményeképpen. Az európai szemmel értelmezett történelem egyik legfontosabb szereplője, Napóleon egy guyanai indián számára például olyannyira jelentéktelen, hogy ismerni sem érdemes, és ha már muszáj értelmezni, akkor leginkább az amerikai történelem szempontjából értelmezhető, mint az Dé és Alba egyik párbeszédében megjelenik: „Az a Napóleon, mikor élt?” Kérdezte a nő bátortalanul. Dé gondolkodott: elültethetne egy történelmi csírárt a félvad asszonyka agyában? „Akkor, amikor az amerikaiak kivívták függetlenségüket az angoloktól.” A dél-amerikai Alba számára Napóleon periférikus, mert a jelenhez vezető narratíva részeként nem értelmezhető, ezért nem része a történelemnek. Jellegzetes az is, ahogyan Dé automatikusan úgy próbálja kontextusba helyezni Napóleont – a „történelmi csírárt” elültetendő –, hogy a francia császárral egyidejű események közül éppen egy olyanra hivatkozik, amely a függetlenségétől megfosztott Magyarország helyzetével hozható párhuzamba. Tehát Dé akaratlanul is manipulál annyiban, amennyiben a történelmet olyanképp rostálja meg, hogy azzal a jelenkori törekvések múltbéli és sikeres előképeit idézze Alba történelemértelmezésének horizontjára. Ha úgy tetszik, hősünket in flagranti tetten érjük, amint a történelmet szelektív emlékezetként használván igyekszik igazolni a jelenkori vágyak és célok érvényes voltát s azt, hogy ha egyszer a jövőben megvalósulnak, akkor a történelem törvényszerű folyamatainak elkerülhetetlen következményeként valósulnak majd meg.

A regényt át- meg átszövik a különböző cselekményszálak, idősíkok és családok közötti utalások, amelyek némelyike csak a későbbiekben bonttatik ki és nyer értelmet. Dé őseinek német eredetű, Fettich ágát például a neuburgi könyvkereskedő, Imrey Imre említi

elsőként a regényben, mint felesége, Irma családjának a régmúlt idők homályába vesző magyarországi vonalát: „Mesélte, hogy ükapjának öccse egy ponton Magyarországra költözött leányával – tehát özvegyember volt. A leány, aki részben itt nevelődött fel, ebben a házban, a mi hazánkban ment férjhez, magyar emberhez.” (282.) A regény tizenhatodik fejezete a későbbiekben majd éppen Fettich Johann és leánya Duna-utazását írja le, Fettich Johanna elbeszélésében. Néhány oldallal később, egyik, Jugoszláviában lebonyolított titkos találkozásuk során Dé egy boroshordó-dugót küld ajándékba Bűbájjal Gyurónak, és megkéri kedvesét, kérdezze meg édesanyjától, „tudja-e, jól emlékszem-e, rokonom az a Fettich Johann, meg a leánya Johanna? Ő vendégeskedett abban a házban, a nagyapjéban, a mi forradalmunk, 48-49-es szabadságharcunk idején.” (296.) Később, amikor Imrey Imre halálát követően Dé átrendezi a borospincét könyvraktárrá, a borászati berendezések közül a helyén hagy „egy restaurált boroshordót, melyen, a dongák kövérjén, a harmadik és a negyedik vaspánt között, gótikus betűkkel ékeskedett a beleégetett felírás: JOHANN FETTICH 1848.” (300.) A hordó jövőbe történő átmentésének aktusában akár konkrét, tárgyasított példáját is láthatjuk annak, hogyan rostálja meg a múlt emlékeit Dé olyanképpen, hogy amit megóv közülük a jövő számára, az az általa vallott család-történet „tárgyi bizonyítékként” szolgáljon. Kabdebó Tamás dramaturgi bravúrjainak egyik legpompásabbika, hogy a belügyes ügynökök ellene elkövetett merénylete során Dé éppen e vaspántos hordónak zuhanva szenved el fejsérülését, amelyet aztán majd egy esztendőig tartó kóma követ, s hogy a regény éppen a baleset leírását követően veszi fel Fettich Johanna önvallomásának fonalát, mintha Gyuró tetszhalott tudata az eszméletlenség hónapjai alatt újraélné a – szintén fejsérülés következményeként – világtalan dédnagymamával száztizenkét évvel korábban megtörténteket. (304.) A kapcsolódást hivatott megerősíteni az is, hogy Szendrő József 1961-ben ugyanazzal az imádsággal tér nyugovóra, mint amivel Fettich Johanna fohászodik 1849-ben: „Dunántúli imádság volt ez, talán népi, talán azóta feledésbe ment tájjellegű egyházi sorok, amiket neki, először, apja-anyja olvasott föl, s így hallomásból

tudta már, jóval azelőtt, hogy olvasni megtanult volna” (302.), miközben az imádság őseredetét a – regényidőn kívül eső – múltba helyezi a dédanya, Fettich Johanna is, megemlítvén, hogy azt a pécsi iskolában tanították neki „s mindenkinek” (309.). Szintén kézenfekvő – és groteszksége tekintetében is rokonítható – párhuzam, hogy a balesete következtében egyaránt a klinikai halál állapotába került Fettich Johannát és Szendrő Józsefet is egy, a szívájékra mért ütés hozza vissza az életbe. Míg a tizenkilencedik századi (h)ősnőnek Sachs doktor ejti a szívére a zsarátnokkal megtöltött vasalót – Petőfi korába idézve vissza napjaink kórházak tévésorozatainak közhelyszámba menő jelenetét – (307.), addig a huszadik századi hőst a boroshordó által megtaszított fém könyvespolc legfelső polcáról alázuhanó könyv éleszti újjá: „a Magyar Cserkész első évjáratának bekötött súlyos példánya lebukfencezett, és élével, az ott élettelenül heverő férfitest mellkasára esett, a szív fölé, majd lecsúszott onnan, mellé, a közepén kinyílva, a földre” (310., kiemelés az eredetiben). A bizarr párhuzam morbiditását Kabdebó Tamás azzal oldja fel, hogy ismét megszólaltatja a regénybeli elbeszélők egyikét, a genius locii-t megtestesítő, nemzetek és korok felett álló Duna-szellemként megjelenő Titkos Krónikást: „Mint ahogy egyetlen cseppben benne van a tenger (nemcsak jelképesen, hanem fizikai kicsinyítésben is) és cirkulációs összefüggésben benne van az égháborúk és folyók egymással összekötött cseppfolyós rendszerének teljessége, ugyanúgy a Titkos Krónikás az 1961-es jelen idő mindegyik kristályszemecskéjében meglátta a specifikus múlt és a történő jelen odatartozó vetületeit.” (311-312.) Ezáltal a szerző nem csupán a filozófia szférába emeli – és, mint a későbbiekben bővebben kitérek rá, a káoszelmélettel hozza összefüggésbe – a történet két, eseményeiben is párhuzamos, de időben több, mint másfélszáz évnyi távolsága elhelyezkedő vonalát, de a „mindentudó mesélő” avittasnak számító elbeszélői pozícióját is elkerüli. A mindentudó mesélő elvégre nem a regény elbeszélője, avagy az Író, hanem a Duna-táj idők felett álló szelleme: „Ám a Titkos Krónikás – aki hol térképékként látja a Duna-tájat, hol az ott élők egyéni sorsvonalát hozza be a képbe, hol pedig az ózon mikroszázalékát és a klorofil csökkenését méri

– tudja, hogy minden anyag szunnyadó energia, és minden energia föltámadt anyag. S amiként egyetlen atom sem veszhet el a világmindenségben, azonképpen egyetlen jel, könny-, vér- vagy izzadságcsöpp sem. A megtörtént dolgok állandóan visszajátszhatók a titkos energia-videók által, bár visszafelé meg nem változtathatók, mert ha a múlt egyetlen modikuma elmozdítható volna, kifordulna sarkaiból a jelen világegyetem.” (312.) A regénycselekmény tehát nem amolyan „szerzői önkény” eredményeképpen vesz olykor váratlan, kalandregénybe illő fordulatokat (amelyeket, mint azt Makkai Ádám is megjegyzi, a Danubius Danubia megjelenésének idején, a kilencvenes években az ítések jelentős része rendszerint nem tartott „korszerűnek”), hanem azért, mert a történelem – legalábbis a Danubius Danubia lapjain megjelenő változata – a matematika halmazelméletének szóhasználatával élve – nemlineáris dinamikai rendszer. A matematikai-természettudományos párhuzam csakis addig tűnhet belemagyarázásnak, amíg fel nem idézzük, Kabdebó Tamás milyen gyakran hivatkozik a Titkos Krónikáshoz kapcsolódóan a folyóvizek és a csapadék egymással kölcsönhatásban álló, rendszer mivoltára, miközben a káoszelmélet talán legismertebb és legnépszerűbb példáját, a pillangóhatást éppen egy meteorológus írta le (Edward Lorenz 1972-ben, az American Association for the Advancement of Science összejövetelén elhangzott, Predictability: Does the flap of a butterfly's wings in Brazil set off a tornado in Texas? [„Megjósolhatóság: Vajon egy pillangó szárnycsapása Brazíliában okozhat-e tornádót Texasban?”] című előadásáról van szó.) Ugyanezt a rejtett törvényszerűségekből fakadó szervességet hivatott a tudományosság és a poézis határmezsgyéjén egyensúlyozva megragadni a Dét gyógyítgató osztrák csodadoktor, Dirnweber, amikor a főhős öntudatra ébredésének esélyeit latolgatva végeredményben összefoglalja a Kabdebó-regénytrilógiasajátos időszemléletének és dinamikus történelemfelfogásának lényegét: „Ha igaz, hogy minden az atomok sejtjeinek, a részecskéknak ilyen vagy amolyan csoportosulásán múlik, akkor mindenféle kombinációra, sőt ismétlődésre is van matematikai esély. A jelenből táplálkozhat a múlt, és fordítva, sőt (bármilyen nehéz is ezt elgondolni),

a jövőből a jelen, más szóval, a három dimenzió nemcsak összefügg egymással, hanem potenciálisan egyre megy.” (523.)

Említettük, hogy a regény főhősének balesete előtt, Dé és Imrey Imre beszélgetésében lelhető fel elsőként utalás a Németországból Magyarországra a szabadságharc idején vetődött őszanya történetére, amelyet később, a tizenhatodik fejezetben „első kézből”, maga Fettich Johanna elbeszélésében ismerhetünk meg. A történetek korokon átnyúló összefüggéseire példa, hogy a fejezet végén éppen Fettich Johanna utal arra, hogy apósa, Szendrő Gáspár, a „Garabonciás” belekeveredett a Martinovics-féle összeesküvésbe és emiatt börtönbe került (384.) – a Martinovics-összeesküvés Szendrő Gáspár általi elbeszélése pedig majd harmincegyes sorszámmal, a regénytrilógia utolsó kötetében alkot önálló fejezetet. A történelem során – legalábbis motívumaiban – ismétlődő történetek leglátványosabb példája a trilógia huszonkettedik, S lelkes eggyé című fejezete, a folyamregény „középső szakaszában”. Ehelyütt a párhuzamosság vizuálisan is megjelenik: a könyvoldalak felső felén azt kísérhetjük végig, mi történik 1962-ben a kómában rejtőző tudatú Dé betegszobájában, míg a lapok alsó felén 1849-et írunk, és a Szendrő Gábortól fogant gyermekét váró Fettich Johanna sorsát követhetjük nyomon. A két történet a regényfejezet végén találkozik – avagy: forr „lelkes eggyé” – ismét, azáltal, hogy a Szent Antalhoz imádkozó, vajúdo Johanna kiáltása, valamint az öntudatára ébredvén önmaga teljes nevét kimondó Dé (azaz Dunai Szendrő József Antal) „bemutatkozása” ugyanazzal a szótaggal végződik (s ezt az azonosságot a felső oldalfélen lefelé, alant pedig felfelé mutató, mondatzáró nyíl is megjeleníti). Kabdebó Tamás még fokozza is a két idősíkből bravúros egymásba játszatását azzal, ahogyan lehetséges átjárási pontokat rejt el az oldalak felső, valamint alsó felén futó szöveg között, a két idősíkből párhuzamosan megjelenő motívumok révén. A neuburgi kórház szobájában az öntudatlan Dé felett virrasztó Álmos Erzsébet ekképp morfondírozik: „Kilencedik hónapja fekszel itt – Búbáj félhangosan beszélt –, ezalatt meg lehet szülni egy gyereket.” Gondolatban hozzátette: „hogyan szüljem újra az életed?” (528.,

kiemelés az eredetiben), miközben az oldal alsó felén Fettich Johanna vajúdni kezd. A szövegben itt megteremtődik a nonlinearitás¹⁰ lehetősége – az olvasóra bízatik, él-e vele: egymást követően olvassa-e el az 1962-ben, valamint az 1949-ben játszódó történetet, avagy átlép egyik történetből a másikba a tipográfiai eszközök által is sejtetett átjárási pontokon. (Emlékezetesen utal később a vajúdas-születés és az öntudatra térés történetének párhuzamára Dé, amikor arról szólva, hogyan élte meg önnön „feltámadását”, a következőket mondja: „Nem emlékszem semmire, csak arra, hogy újszülött csecsemő vagyok, keblére fektet anyám és szopni akarok a melléből.”) (537.)

Kabdebó tehát azt sejteti, hogy az egyén és a történelem viszonya folyamatosan kölcsönhatásban van, a múlt és a jelen, sőt a jövő eseményei emberi elme által (egyelőre?) meg nem érthető, ám mégis törvényszerű, rejtett mechanizmusokon keresztül állnak kapcsolatban. Az egyén és a történelem egymáshatásának parabolájaként értelmezhetőek Dé gondolatai, amikor a mikroszkopikus és a kozmikus kölcsönhatásáról töpreng: „Nem függnek tőlünk, egyelőre, az égitestek. Jóllehet, nem lehet messze az idő, hogy a holdra lépünk, s megkíséreljük gyarmatosítani. Mesterséges éghajlat, épületek Holdországban. S eztán a bolygók. Végül a csillagok. Fordítsuk most meg képzeletbeli teleszkópunkat, a csillagból porszem lesz, aztán vizsgáljunk meg egy picurka fényt. Az atom felbontása olyan helyzetet eredményezhet midőn a fény legkisebb egysége, két foton ellentétes sarkítással mutatkozik. A kvantumelmélet alapján a számtani egyenlet tagjai megmaradnak meghatározatlan vagy bizonytalan állapotban, amíg az egyik fotont meg nem figyeljük. Ebben a minutumban a másik meghatározható lett. A kettő közt nem volt kommunikáció, megfigyelésünkig, mely lám befolyásolja azt a nukleáris folyamatot, mely mindkettőt produkálta. Így van a legkisebbel, így kell legyen a legnagyobbal is. A mi csillagokra irányított teleszkópunk befolyásolja az ő sorsukat.” (591-592.) Ehhez hasonlóan befolyásolja nem csupán a történelem a benne élő embert, de – a Danubius Danubia folyamregény-trilógia tanúsága szerint – az egyén is a történelmet. Az individuum létére hatással van, amit ősei – tárgyiakban és

szellemekben – örökül hagytak rá. Mindezek hol többé, hol pedig kevésbé nyilvánvalóan, de folytonosan befolyásolják, hogyan dönt, mit gondol, hogyan értelmezi az éppen aktuális valóságot, és mindezek következményeképpen miként cselekszik, miképpen ő maga is befolyásolja a jövőbeni generációkat azáltal, mit hagy rájuk örökül, és hogyan rostálja meg a múltat avégett, hogy – visszautalva a Svetislav Basara által írottakra, és a szót negatív konnotációk nélkül használva – ideológiát (tehát a mindenkori döntéseket befolyásoló értékrendet) teremtsen belőle. Ahogyan Gyuró Biával beszélgetve fogalmaz: „Én és utódaim hozzájárulunk egy, az őseink által előkészített szellemi világ építéséhez, tatarozásához, állandó bővítéséhez. Bízom tehát abban, hogy amíg az egyes ember meghal, a családok kihalnak, vagy folytatódnak, az emberi szellem szellem-láncolata nem szakad el. Ebben az értelemben nagyon is valószínű, hogy az egyes ember szelleme mikro- vagy makro-környezetén keresztül egyesül a világmindenséggel, s gyűjt ott megannyi régi fényvel új zsarátnokot.” (762-763.) Ha ezeket a gondolatokat összevetjük a hajóján haldokló Dé utolsó kívánságával: „Ültetett fát, nemzett gyereket – nem élt hiába. Unokája nincsen – kihal a Szendrő-fa? Összekulcsolta kezét: kérem a folytatást! – csak ennyit adj meg, Uram.” (807.),

és felidézzük, hogy a regény utolsó jelenetében, Dé halálával egy időben megfogon Bia és Gyuró közös gyermeke, akkor nem csupán arra döbbenünk rá, hogy a főhős halálával végződő regény befejezése nem feltétlenül és egyértelműen szomorú. Bár Dé életének vége szakad, története folytatódik, hiszen a múlt és a jövő irányában is nyitott: ha úgy tetszik, csupán a Duna-vidék történetét korokon és nemzeteken átívelően egységként látó Titkos Krónikás, és az e nyersanyagból szemezgető Író elhatározásának függvénye, hogy éppen a regénytrilógiában megjelenített narratívát nemesíti magánmitológiává. A Danubius Danubia, amely gyakorlatilag – tehát a megírhatóság szempontjából – végtelen történelmi nyersanyagból merít, ön maga teremti meg önnön törvényszerűségeit és dinamikáját, s alkot működőképes, eleven rendszert azáltal, hogy a történelmi háttér valós, valamint a regényírói képzelet fiktív eseményeit a kölcsönhatások nem-lineáris hálózata köré csoportosítja. Ez a rendszer éppen azért válik hitelessé, mert logikája kiszámíthatatlan, és egyúttal kiszámíthatatlansága logikus: az összefüggések mátrixában kalandozó olvasó nem tudhatja, az itt-ott elejtett, pillangószárny-csapásnyi család-történeti utalások közül melyik terebélyesedik majd párszáz oldallal később sodró történettornádóvá.

Andrássy Kurta János: Mese - rézdomborítás

Bakonyi István

A „hittel, hűséggel” költészete

(Bence Lajos *Vallani* című kötetéről)

A költészet lényegéhez tartozik a vallomás. Hűségről, szerelemről, hazáról, szülőföldről vagy egészen hétköznapi dolgokról. *Vallani* tehát, ahogy Bence Lajos verseskötetének címe is jelzi, a költő erkölcsi kötelessége. Talán a kisebbségben élő, s az anyaországához oly sok szállal kötődő poéta esetében még fokozottabban van ez így.

Ezzel kapcsolatos az utószót író recenzens, Garai László egy gondolata: „A határon túli magyar irodalmak meghatározójává kárpátaljaiságon, vajdaságiságon stb. túl mindinkább az válik, hogy hol és minemű műhelyek léteznek, s azok egymáshoz miként viszonyulnak: nem pusztán saját térségükben, hanem a magyar ugaron, Pannónia teknőjében is.” Tegyük hozzá: az egyetemes magyar ugaron, az egyetemes Pannónia teknőjében...

Bence Lajos persze kötődik a Muravidékhez, de Zalához és más magyar tájakhoz, szellemi vidékekhez is. Kötődése nem ismer (ország)határokat... És ez így van rendjén. A Z. Szekeres Ilona versmondónak ajánlott nyitóvers, a *Vallani kell, mindig vallani* ezt az alaphangot erősíti. Egyfelől itt is arról van szó, hogy a különböző tájgazákban élő írástudók felelőssége közös és nagy. A helyszínek, Buda, Pest, Szováta, Szabadka, Mádéfalva, Kórógy önmagukban is jelképek. Például a tragikus múltbeli pillanatoknak. S a nyomor, a háborúk, a pörlekedés közepette fölhangzik a jogos kívánság: „...míg az ölés tudománya / ölelésbe vedlik...”

A teremtő erejű anyanyelv szépségét hirdeti ez a vallomás, ünnepélyes hangon. Akkor is, ha: „... tűzkölként pendül a fagy, / marasztalva a csodát, kézen / fogni mások iszonyát, / egy ország tótágas / viszonyát...”

A nehéz sors nemcsak nemzeti méretű, de az egyes embert is meghatározza. Legyen szó akár a gyerek betegségéről, vagy éppen egy megtört életű felnőtt helyzetéről. Az előbbi esetben újra a nyelvről, annak születéséről kapunk emlékezetes sorokat. Másutt a játék különös, néha fanyar ízére is rálehetünk (*Játék hallal, porszívóval*). És játék az is, ahogy földidézi nagyanyja álmát egy Jagger-féle pajtakoncerttről: „A hatvanas évek nagy örületében / Ö-MAMA, aki fura módon, / nem a Beatlest, / hanem az „Ördögi fiúkat”, / a Rollingsztoncét kedvelte...” Ebből is jól látszik Bence Lajos költészetének nyelvi, stilisztikai, tartalmi nyitottsága és sokoldalúsága. A nemes pátosz mellett van benne nyelvi játék, humor és ironia is. És e líra időnként kitérőt tesz az epikus jelleg irányába. Szabadon áradnak a sorok, de a formai fegyelem ekkor is érzékelhető. Az érzelmeket persze nem zabolázza meg...

Egyik legemlékezetesebb műve a *Szeretlek: Muravidék* című „vallomásfélét”-je. Vannak benne vendégszöveg-részletek (pl. „...mert itt ringott bölcsőm...”), s velük együtt egy hagyományosan bensőséges, kötődéseiről érzékletes képet adó szöveget olvashatunk végig. Vallomást a fölnevelő

tájról, ahol találkozott az első szerelem ízével, ahol magyarságra, emberségre és kitartásra nevelték rokonok és ismerősök a majdani költőt. Egy szebb és boldogabb jövő reményében. „Mert: körbenézve a tetőről fehér / tornyaiból Szent István és László és a / kegyes múlt emlékezete öröködik a táj felett, / ígérve szebb jövőndőt.” S ideköti a *Karácsony, karácsony* c. vers élményvilága is. Puritán eszközökkel szól a legszebb ünnepről, annak titkáról.

Aztán a kortársaknak ajánlott művek sokasága egyben arról is árulkodik, hogy vannak „szellemtársai”, olyanok, akiknek a szavára figyel, akiknek tartását tiszteli. (Gábor Zoltán, Utassy József, Tari István vagy éppen Jókai Anna neve kívánczik ide.) S van, ahol a végső tömörítés az erénye, de van, ahol akár Kassák Lajos hatására is gondolhatunk, hiszen igencsak szabad áradás fémjelzi hosszú versét (*Rafting-vers, avagy képzelt tér- és időutazás Radencitől Ráckanizsáig*). Merész asszociációk, képek, egymást erősítő alakzatok tűnnek föl ebben, a sajátos szellemi és valóságos utazásélményt felidéző versben.

Tán legnagyobb ívű költeménye a *Gábor a Feszty-kép előtt, 1930 táján*, amit a 85 éves Gábor Zoltán festőművésznek ajánlott a költő. Az egyéni sors és a történelem fonódik itt össze, s megjelenik benne a honfoglalás lírai rajza is. „A Vereckei hágó kitérült, / s zúdult, ömlött a történelem / a vászonnáról, mennyi gyermek sírás / és – kacaj, mennyi eleven / csobogás, madárdal és sóhaj, / ahogy vonult a tábor / az új hazába be.” Itt száll talán a legszabadabban a szó, itt tárul ki leginkább Bence Lajos lírai világa, s itt énekl meg a „nagybetűs „Élet” csodáját. Emlékezetesek azok a lírai pillanatok is, amelyekben fölidézi a társak emlékét vagy alakját. Ebből a szempontból kiemelkedik az Utassy Józsefnek küldött üzenet, a *Tél van*. Tragikusak a színek, „s koromként hull a hódara.” Megfagy minden ebben a világban, s bizony hiába keressük a feloldást vagy a reményt. Ha nem is érkezünk el Vörösmarty híres „nincsen remény”-féle fájdalmaig, amit *Az emberekben* élénk tárt. Drámaiak a képei, telitalálat minden egyes eleme.

Ugyancsak a legjobbak közül való a kötetet illusztráló képzőművésznek, Göntér Endre festőbarátnak ajánlott *Fejezetek csókaságaink történetéből* című műve. S miként a Feszty-körképes versben, itt

is beszüremkedik a magyarság ősi hitéletének számos eleme. A rovásírás, a „sámán-tüzes, táltos-furkós” múlt, a jurták világa. A kalandvágy népe is megjelenik, mint ahogy a „mindig visszajöttek” erkölcsi parancsa is. Mindezekből egyértelműen kitűnik, hogy Bence Lajos a hűség költője, aki a szülő vidékhez, a hazához, az anyanyelvhez körömszakadtáig ragaszkodik. Erről kell vallania. S ezen belül persze a szűkebb pátria, a fölnevelő táj ihlette énekei a legmegragadóbbak.

És akad bőven nyelvi játék és remeklés, pl. a Balassikarddal kitüntetett Tari Istvánnak ajánlott *Délvidéki csupa-kín-rímes játékból*. Az ünnepelettől is beépít vendégszövegeket, pl. ezt: „Mert veszthelyünk Arad, / de kő kövön marad...” De József Attila vagy Nagy László egy-egy versrészlete is fölbukkan a sorok között. Meg hát a nyelvi lelemény: Déva, dévajul, déjavunk, javunk... S persze az évődő humor mellett a lehangsúlyosabb a délvidéki költőtárs erkölcsi példája. A „hittel hűséggel / megvert barátom...” alakjának felmutatása.

Az ilyen művekkel válik jelentős kötet a *Vallani*, és nem túlzás, hogy az utóbbi évek egyik legjobb magyar verseskötetévé. Mögötte a történelmi-kisebbségi sors kálváriája, s persze az esztétikai tájékozódás és tájékozottság is kiemelt szerepet kap a szövegformálásban. Költőnk tud közhelymentesen szólni pl. a Trianon-élményről is, ahogy ezt láthatjuk a *Mikor Pünkösöd és Trianon egy napra esett* c. versben. A címbe emelt két esemény és nap így, együtt, különös feszültséget eredményez. Így lesz megrázó imádság és könyörgés, mélységes lírai feltárulkozás. A „történelem verte, / megváltásért kiáltó táj” dalnoka a költő, aki tudatosan vállalja a kettős kötődésből adódó, nehéz szerepet.

S ha a tömörítés, az emblematis fogalmazás erényei közé tartozik, akkor ugyanezt elmondhatjuk avantgárd mintákat követő, érzékletesen fölépített, hosszú verseiről is. Így tartja ébren a reményt, ebben, a reménytelenséget tápláló világban. Az átélt felelősség súlya alatt görnyedve, de meg nem inogva.

(*Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 2011.*)

HA
LÁ
SZ
AL
BE
RT
KÖ
NN
YÚ
VE
RS
EK

Szemes Péter

Lendvai angyalok

(Halász Albert Könnyű versek című verseskötetéről)

meg a közreadott anyagot. A kettősség ugyanakkor a szöveg tekintetében is megmutatkozik, hiszen míg szerzőként – rendkívül szerény módon és az értéket illetően szükségtelenül – leminősíti, a befogadóhoz való viszonyában felemeli, szinte szakralizálja a textust. A műalkotás igazsága eszerint (mint Heideggernél) csak a kiválasztottak számára nyílik meg, a rejtett tartalom csak a beavatottnak válik nyilvánvalóvá. Amint a kötet élére rendelt Minden reménnyel zárlatában írja:

„Ki itt belépsz
versbe lépsz
örökkön örökké
szellemi szentélybe
szent költeménybe”.

Sa „szent” minőség nemcsak a lényegi mondanivalót kiemelő, evangéliumian pörére vetkőztetett, központozás nélküli költői nyelvben jelenik meg („Elmondhatnám-e / egyszerűbben / mint így kurta / sorokra csupaszítva / mit mondanom kell” – Könnyű versek), de a tagolás misztikájában (a ciklusok 7-es száma a szentségek, a fő bűnök és erények mennyisége, deaközépkorigondolkodásban az embert is jelképezi) és az elválasztásként rendelt angyal-ábrázolások formájában is. Utóbbiak eredetije egy lendvai épületen láthatók, ahol a helyreállítási munka még inkább kiemelte a fejek egyediségét, és így talán nem véletlen a Jelenések könyvének hét harsonás angyalával való párhuzam sem – még ha a kötet hátsó fedelén egy különálló és elkülönbözöttségével a szakrális olvasatot gyengítő nyolcadik is található. Emellett a köztes lény, mint evilág és a felsőbb szférák közti közvetítő is több helyütt megjelenik a kötetben („Angyal járt ma éjjel nálam / szelíden áttetszőn álmomba / kopogott” – Égből el hozzánk, „én onnan jöttem /

A Vlag Lajos Versek című kötetének megjelenése óta eltelt fél évszázad során a muravidéki magyar költők legfontosabb törekvése az irodalmi örökség gazdagítása, továbbvitele mellett természetszerűleg önazonosságuk minőségi, anyanyelvű szövegekben való megvallása, őrzése volt. Az egész közösség nevében szóló helyi lírikusok számára e – az egyetemes magyar irodalom tekintetében is – felbecsülhetetlen érték kibontására, az anyaországi folyamatokhoz illeszkedően, két lehetőség kínálkozott: egyedi hangjukon a hagyományos, illetve a főként vajdasági minta nyomán dolgozó, kísérletezőbb jellegű, újavantgard poétikai eszköztár felhasználásával megfogalmazni az általánost. Utóbbi csoport legmarkánsabb képviselője¹ kétségkívül Halász Albert, akinek Könnyű versek című, ötödik kötete – Bence Lajos Vallani c. új verseskötetével egyetemben – a tavalyi könyvhétre jelent meg.

A szerző már a bevezető mellékszövegben két fontos elhatárolást tesz: a korpuszt, mint abszolút fikciót elválasztja önmagától, amennyiben leszámol a lírai én-nel, ugyanakkor meg is erősíti a szerző-szöveg kötést, mikor elemeli a szépirodalom terepéről és mintegy József Attila-i módon „eredeti gondolati vagy nyelvi ötletek gyűjteménye”-ként határozza

1 * Részben Szűnyogh Sándor, főként a fiatal Bence Lajos, illetve C. Toplák János sorolható még ide.

ahol köztünk csak úgy / járnak-kelnek áttetsző / ám létező angyalok” – Ki honnan).

A műalkotás világa nemcsak a nem beavatottként közeledő befogadó előtt marad zárva, a kontár alkotó számára sem adatik meg a teremtő aktus (A kórtársaknak, Festőpaletta). A szándékolt depoetizáltság és az irónia így – amint a Szabad szövegek-ciklus szövegeiben nyilvánvalóvá válik –, bár a szerző önmagát határozza meg általuk, sokkal inkább a „mérsékelt tehetségek” kigúnyolása, a „tükröt tartás” (Könnyű versek) eszköze lesz. A Halász Albert egész költészetét, ezzel együtt e kötetet is jellemző, gyakran használt paradoxon e ciklusban is megtalálható, elég ha alátámasztásként csak az egységet lezáró, a kiváló pályatársat, Bence Lajost köszöntő (Mi neked ötven) verset említjük. A sorban következő, Szarkasz* címet viselő szakasz darabjaiban még maróbb a gúny, negatívabb a költői látásmód. Társadalomkritikájának éppúgy céltáblái lesznek az önmagának szobrot állítatók és szerviens faragóik (Guanó, keményen, vastagon), a nemzettársak kezének ellökői (Ne bántsd), az országos gazemberek (Húbeleország), mint a legújabb kor nyereszkesedői (Euróbiznisz). Ebben a világban a kisembernek kolbászból is kisebb jut (Kolbászolás), az aranyhaltól már nem csodát vár, inkább megeszi (3 kívánság), általánosan állapotát csak az ürüleken vergődő, törött szárnyú légyéhez lehet hasonlítani (Kellott rászállnom? * - a csillag itt és a fentebbi cikluscímben az öncenzúra jele). A szerző mindazonáltal mégis úgy véli, meg kell becsülni az életet:

„ideát mégis maradnánk
éhesen is szomszárban is
minthogy a tükröt letakarják”
(Fölöttünk a tükör)

A légiesült határon átnyúló tájegység elnevezésével játszó, ugyanakkor a hagyományokat, az elődök örökségét is megidéző Ősrég ciklus versei a szülőföldre kötődnek. Három különböző nézőpontból is megjelenik^{2*} a városnyi haza, Lendva (Te város I-III.) – közülük a középső a testéből vétetett fiú szép vallomása:

2 * A többféle nézőpont játékos módon az *Űnnepi esemesem* – *Űnnepi esemeszem* verspárban is érvényesül.

„Úgy szeretnek úgy szeretlek
szerelmes örök-tavaszbán
az áhítat templomodban
csontomig szívemig átitat

(...)

más vagy ha lentről nézünk
s más ha koronádról szemlélnék
betelni veled úgysem tudunk
csak ölelnék csak ölelnék

körbefon téged s vele minket
ezernyi szereszaladó út
átszelő erekként tápláló patak
szorításukban ideszögez az ég”

Ezzel együtt felmerülnek a muravidéki magyarok gondolatai is. Halász Albert markánsan foglal állást a menni vagy maradni kérdésben, személyes példáját felmutatva (Az elementek), a „folyton küldő, de mindig visszaváró” vidék megbecsülésére buzdít (Hazátlan) és gyermeki vonzódással teljes szívvel ír a megtartó édes anyanyelvről (Általam vagy). A szülőföldről a család, a hitves és a gyermek felé fordulnak a szeretet szavai. A Vele/d/m ciklus versei az összetartozás boldogságát hirdetik. A kedvessel eleve elrendelt szent közösség a csillag és a körülötte keringő bolygó együttesének képét idézi meg (Csillagom), övele teljes az álom (Álmomban veled vesződöm), s közösen élik át a földre szállt fény misztériumát, a gyermekáldás általi kiteljesedés csodáját is (Jézuskát sem vártam úgy, Égből el hozzánk). Az ide sorolt szövegek közül többen a népies jelleg dominál, ennek legjobban sikerült példája a Tejút derekán:

„Hová bújnál
ha kavics lennél
hová gyúlnál
ha szikra lennél
gyere elbújtatlak
szoknyám alá duglak
gyere meggyújtalak
csillagokhoz fújlak

mi lennél ha nem lennél
csupa meleg szív lennél
csupa szeretet lennél
mi lennél ha nem lennél

patak partján kavics csillog
égnek árján te vagy csillag”

Az utolsó előtti egységben (nektek Ezt) visszatér a negatív hang. Általánosan a létért vívott harc (Bál), az emberek kizsigerelése (Kivételezett, ő), konkrétan a kisebbségben magyarként való megmaradás nehézsége (Hűng ár sirató), valamint a mérhetetlen EU-szkepticizmus formájában (A falra kiírva: omlik a vakolat). Utóbbi érzékletesen tükrözik a Határjárás a magasban a sorompók végleges felnyitása idején keletkezett sorai is:

„mivégre jó nekem schengen
ha a hazám fenn az égen
ha a hazám határtalan

határköve jobbra balra
világító sarkcsillaga
a kapuja tárva nyitva”

A szerző ennek megfelelően a nagy közösségi eszme helyett a záró ciklusban inkább magyarságát vallja meg, vállalja fel büszkén:

„Magyar
vagyok
magyar
világom felett a kalapom
magyar
az úttól kopott bocskorom
magyar
a világom közepén leszúrt
vándorbotom
magyar
minden felmenőm
magyar
lesz utolsó szavam”

Boldog szülőföldjén (Ki honnan), még ha tudja is, hogy az asszimilálódás, az elvándorlás és a nyelvvesztés miatt mind kevesebben maradnak (Az utolsó). De amíg lesznek, ha „kúszva, cipelve” is (Görbe sínek föl a mennybe): dolgozni, alkotni fog.

Halász Albert kötete – címe ellenére – nem könnyű olvasmány. S vigyázni is kell vele, mert a szerző, bizonyára tudatosan, megtéveszti az olvasót. A szándékoltan egyszerű képek, a dísztelenségében is gazdag nyelv, a játékosság és irónia a költő és sorstársai számára mélységesen komoly tartalmat rejtenek: életjelek. Azt mutatják, hogy a muravidéki magyar irodalom él és élni akar, hogy van még erő és hit magyarul írni. Jelenleg ő az illyési síp legvékonyabb ágának legfiatalabb, kötetel, kötetekkel rendelkező alkotója. Munkája előtti főhajtással csak remélni tudjuk, hogy útját a következő fél évszázadokban sokan követik majd.

(Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 2011.)

Andrássy Kurta János: Teremtés

Péntek Imre

Az „emlékgyűrődés” próbái

(Szoliva János *Elszakadás* című kötetéről)

A töredékesség, a hiányos közlés, a sejtetés, az idő dimenziók közötti „átjárás” a modern poétika eszköztárának természeteselemei. Akár metaforákkal sűrítetten, akár szikáran, személyességet visszaszorító tárgyiasással, a végsőkig lecsupaszított módon is szóljon a „közlés”. Szoliva János újabb kötetében ezen a szaggatott, rövidre zárt, szentenciózus nyelven fogalmazza meg belső tapasztalatait, a múlt előderengő, álomszerű jelenéseit, az eltűnt gyerekkor felsejlő pillanatait, rég volt szerelmek „holduvarát”, ahogy egyik versében írja: „Egyik emlékből/másikba lépek” (*Gyűrődik bennem*). Bár a sorok az új kötetben olvashatók, korántsem volt biztos, hogy e szikár, szűkszavú költészetnek ez lesz (egyáltalán – lesz-e?) folytatása... Hisz a szűkszavúságtól, a veresszivárgástól már csak egy lépés az elhallgatás, az elnémulás. Maga a költő egyik vele készült interjúban beszélt arról, hogy igazán egy nagy, gyűjteményes kötet összeállítására készült, miközben újabb versei megszülettek. Kissé ironikusan is idézhetjük előző könyvének, a *Lassú léptek*-nek egyik megállapítását: „Mindig megvigasztal/ egy kis bizonytalanság.” Talán ez a vigasztaló bizonytalanság hajtotta túl a lezártágon, amikor nem tért ki az újabb kihívás elé, s e bensőséges, kristályzárványokba dermedt, a múltból jelenig homályló világ újabb élményeiről, szegmentumairól adott hírt. A vágy élt benne, hisz szintén az előző kötetben olvasható: „Csak tenger kéne, / hogy tovább evezzek.” Ez a „tenger”, belső végtelen újra megnyílt, hogy a véglegesnek tűnő stádiumból egy még véglegesebb tereumba jusson el.

Az „Elszakadás” arra utal, hogy a „találkozások, búcsúzások” évada jött el...

A kötet fülszövegében Lehota M. János megerősíti ezt: az „...Alkotó saját emlékei, saját otthonának elveszett darabkái, saját érzelmi kötődéseinek szálai

lengenek a fénylő félhomályban...Érezzük, itt lassul az idő, megváltozik a tér...”

Nos, tekintsük szét ebben a „lassuló időben, térben”, amit az új kötet kínál.

A három ciklusra osztott versanyag – *Közel és távol*, *Elszakadás*, *Másik oldal* – logikusan épül egymásra, bár kétségtelen az is, hogy a motívumok ismétlődnek, áthatják egymást, át/visszaívelődnek a ciklusokon. A *Közel és távol*-ban az évszakok vonulása felidézi a Mura-parti gyerekkort, a „maréknyi otthon”, a szülőfalú „elveszett csendjét”, az „otthoni zsongást, lüktetést”.

S az elszakíthatatlan kötődés, mozdulatlanlanság után vágyakozó konklúzió:

„Tűnő idő,
ürességében botladozom.
Jó lett volna fának születnem,
A fák mindig egyhelyben maradnak.”

Az előforgó keresztúri táj képeit, jelenéseit – ahol „az érzelmek zöldje morajlik” – átszövi egy rejtett érzelmi kapcsolat, egy eltűnt szerelem, egy már kiolthatatlan sóvárgás „valaki” iránt. A *Nélküled*

című vers ezt villantja fel: „nélküled jön a reggel”. Vagy másutt: „Fényes nyarakba látom arcodat”, Vagy: „Valaki hasonlít rád. /Nem te/ mégsem te voltál,.../ Ennek emlékidézésnek tetőzése az *Ott járunk*.

„S ha föltámad a szél,
ha zuhogni kezd a zápor,
hozzád bújok –,
arcomat arcodba temetem.”

De ennek az idillnek hamar vége: „A nyár tükréből kiúszik csónakom”, s hirtelen a „fehér csönd” váltja fel a meghitt pillanatokot. S veszteség-tudat sajtása hatja sorait: „ami nincs már, /örökre elveszett”.

Az Elszakadás ezt a veszteséget igyekszik felmérni, körüljárni, tárgyias képekbe fogalmazni. (*Kő és hamu*) A lerombolódás képzete a versben etikai színezetet kap: „Mindent lerombolhat egy ártó gondolat.” A „kis halál” előtűnik az „elrepülő hintákban”, a kiürülő sétatérben, a falféher hiányban. S az önkép is dermesztően megváltozik: „Árva vagy, /az éjszaka koldusa.” S a lázadás ez ellen leépülés ellen csak egy kétségbeesett gesztus: „fölgyújtom a temetőt”. A menekülés, az elfutás kísértése egyre nagyobb, ebből az idegenné váló közegből. Felidézett szép pillanatok, beteljesülések emléke adhat még erőt „A szökevénynek”.

A harmadik ciklus már az „Emberen túli tiszta táj” ígézetében fogalmazódik, ahol „Egy másik világ kikötője” várja a szerzőt. Mintha egy nagy utazást tett volna meg, s most visszaért volna önmagához. A fájdalmak, csalódások, beteljesületlen remények partjai „összemosdónak”, s ahogy írja a *Máshol* című versben:

„Nem jutottam el odáig,
ahol vártak,
máshol ért el a szerelem.”

Ennek a véletlen szerelemnek a vigasza válik megmentővé, az egymásba kapaszkodás hídján lehet még túljutni a veszélyes szakadékokon. A felidézett szerelmi együttlét, már-már erotikus színezetű kaland” kortalan gyönyörűsége” segít visszatalálni a már-már elvesző otthonosságba. De az idő kegyetlenségével nehéz szembenézni: „Darabokra török a kristály, /mintha nem is ragyogott volna”. A kerülő, a fájdalmas kitérő – amivel szerző eljut vibráló, irizáló lelki tartalmához –, megerősíti a poézis hatalmát, a költői forma halhatatlansággal kecsesegető ígérteit, a véges személyiség számára:

„Nincs más menekülés, /csak az újjászületés.”

Szoliva János lírai „újjászületésének” újra és újra tanúi, olvasói, műveinek befogadói vagyunk. A töredékesség, a részlegesség, a roncsolódó múlt így válik az egész víziójává, a teljes élet metaforájává. Igen, az ilyen ember:

„Megtalálja magának az eget,
naponta föltámad –,
hallgatásból verset farag.”

, ahogy ez a kötet utolsó versében, a *Nincs más menekülés*-ben olvasható. A Kanizsán élő költő lezáratlan oeuvre-je talán új fejleményeket, meglepetéseket tartogat, s kitaró makacssága, szövegeinek minősége azt a szakmai áttörést meghozhatja, amit ez a vidéki magányban érlelődő poétikai teljesítmény rég megérdemelt volna...

(*Pannon Írók Társasága, 2011.*)

Kun Éva: Gyermekkorom 2008

Horváth Nóra

Képolvasásra nevelés mesterfokon – Robert Capa képeinek vándorútja Magyarországon

„szerintem a fényképezést a magyaroknak találták ki”
(Cornell Capa)

Cornell Capa, Robert Capa (Friedmann Endre 1913-1954) testvére, egy újságnak nyilatkozva tette ezt a találó megjegyzést, mikor arról beszélt, hogy a magyaroknak – ha meg akarják magukat értetni a világban, de nem beszélnek idegen nyelveket –, csak a mutogatás vagy a fényképezés marad. A huszadik század legismertebb magyar fotóművészei, nemzetektől és kultúráktól függetlenül, emberek millióinak az agyában hagytak nyomot, még akkor is, ha nézőik nem minden esetben tudják azonosítani a bevésődött képek alkotóit André Kertész, Brassai, Martin Munkácsi vagy éppen Capa alakjával. Az elmúlt évek eseményei azt bizonyítják, hogy Magyarország, a világhírű fényképgyűjtemények birtoklása terén, egyre előnyösebb helyzetbe kerül. Az André Kertész és

Robert Capa műveinek országos megismertetésére tett törekvések jó irányba mutatnak, s csak remélhetjük, hogy a kiállítások valóban ismertté teszik a magyar közönség számára azt a vizuális kincset, mely külföldön már kiállítások tucatjain szerepelt. 2008-2009 fordulóján a Magyar Nemzeti Múzeum, 985 Robert Capa felvételt vásárolt a Capa hagyatékát őrző New York-i International Center of Photography (ICP) gyűjteményéből. Az ICP-t Cornell Capa alapította 1974-ben, testvére műveinek megőrzésére és a dokumentarista fotográfia népszerűsítésére. A Magyarországra került anyag összeválogatását Cornell, és Richard Whelan – az első Capa-életrajz szerzője – végezte, akik közel hetven ezer negatívot tekintettek át az 1990-es évek elején, egy olyan anyag összeállításáért, mely képet tud adni Capa 1932 és 1954 közötti munkájáról.

Robert Capa legendává vált, kalandos életének, tragikus halálának és a normandiai partraszálláskor készült megdöbbentő képeinek köszönhetően, de azt sem szabad elfelejtenünk,

hogy emlékének életben tartásához nagyban hozzájárult a testvére és az a sok neves folyóirat, mely folyamatosan közölte a fotográfiáit.

A győri Városi Művészeti Múzeum Váczy Péter gyűjteményében, 2011. október végétől 2012. január végéig közel 40 fénykép látható a Magyar Nemzeti Múzeum anyagából, *Robert Capa/Mozgásban* címmel. A kiállítás az emeleti kiállítótér négy termében kapott helyet, a kiállítási koncepció viszont meglehetősen érdekes, hisz míg az első három terem fotói a *Mozgásban* címszó alatt kerültek elrendezésre, addig a negyedik terem már a *Közel* címet kapta, azokkal a fényképekkel – kb. nyolccal –, melyek a világ különböző háborúiban szenvedő katonák közelről fényképezett arcát őrzik. A *közelség* jelentése e fotók kapcsán jóval több, mint a fényképész masinája és a modell alakja közti távolság jelzője. Olyan jeleneteket láthatunk, melyek a háborúk abszurditását és értelmetlenségét rögzítik: amerikai katonáorvos német hadifoglyot kötöz Nicosia közelében, a sorrentói félsziget templomában berendezett kórház vaságyain pedig két kifáradt katona

beszélget, míg a háttérben két angyal borul az oltárra, akik akár az ő védőangyalaik is lehetnének. Szintén ebben a teremben áll az a képernyő, mely folyamatosan „lapozgatja” előttünk Capa fotóit, leginkább francia szonok kíséretében. Mivel a kiállítás teljes területén minimális a magyarázó feliratok mennyisége, az alkotó alakját egy róla szóló dokumentumfilm tudná igazán „közel” hozni a látogatóhoz. Ismertetésnek mindenestre ott vannak a szórólapok, s azt is el tudom fogadni, hogy egy művész személyiségének legmegfelelőbb megközelítése az alkotásaitól indulhat. A győri múzeum speciális belső terének köszönhetően a kiállítás első termében álló néző rögtön a negyedik teremben elhelyezett televízió szemlélőjévé válhat, a „mozgó képek”-hez járó halk zene pedig belengi a kiállítás egészét. Az első helyiség közepén egy Vilém Flusser idézet áll, mely tökéletesen rámutat a huszadik-huszonegyedik században élő emberek fényképekhez való viszonyára. William Ivins, Horst Bredekamp stb. műveinek megjelenése óta mindenki számára világos lehet, hogy a fotográfia megjelenése megváltoztatta az emberek látásmódját,

emlékképeit és tudásanyagát, mindezek mellett pedig leegyszerűsítik a szóbeli kommunikációt. Hozzánk nőttek és természetesnek vesszük őket, éppen ezért most már csak azokra tekintünk meglepetten, melyek szokatlan témával vagy méretben kerülnek elénk. A Flusser-idézet szerint: „Mi, a fényképek univerzumának lakói hozzászoktunk a fényképekhez: mindennapossá váltak számunkra. A legtöbb fotót már észre se vesszük, mert elfedi a megszokás, úgy, ahogy a környezetünkben minden megszokott fölött átsiklunk, és csak azt érzékeljük, ami megváltozik benne.” A kinagyított szövegről felpillantva mindjárt szembetalálhatjuk magunkat azzal a közös portréval, melyen Capa, John Steinbeck-vel örökítette meg magát. Mindketten, egy tükörrel szemben ülnek, de míg Capa a kamerát figyeli, hogy beállítsa a képet, Steinbeck arca tökéletesen látszik, olyan, mintha egyenesen a nézőre meredne. Szintén az első teremben látható az *Henri Matisse bambuszbotra kötött szénnel rajzol, Cimiez (Nizza)* című kép, 1949 augusztusából. A kiállítás legelső képe azonban, az *Amerikai katonák, Normandia (1944. június-július)* már Capa egyik legborzalmasabb „munkahelyére” utal.

Őrizgetek az íróasztalom mellett egy fényképet Omaha Beachről, amit 2010-ben készítettem, ragyogó napsütésben, a kék óceánról, a homokos partról és az előtte húzódó zöld növényekkel borított tengerparti sávról. A táj már-már idilli, és hihetetlen a gondolat, hogy 1944. június hatodikán itt dőlt el Európa, és közel tízezer amerikai, brit és kanadai katona sorsa. Az Omaha Beach-i temetőben 9387 fejfa áll, melyek olyan férfiak emlékét őrzik, akiket Capa kapott lencsevégre, mikor velük együtt szállt partra azon a bizonyos napon. A biztos halálba mentek, szembe a németek fegyvereivel, kimerülve, kétségbeesve és betegen – ezt bizonyítja az a tény, hogy a viharos időjárás miatt elhalasztott kiszállás következtében órákon keresztül hanykolódtak a tengeren azokban a vacak járművekben, melyekben felállni sem lehetett, mert azonnal kilótték volna őket. Ouistrehamban, a múzeumma átalakított valamikori német bunker mellett ma is látható egy olyan szállító jármű, mely partra vitte a katonákat. Aki nem látja, nem hiszi el, hogy mennyire védtelenek és kétségbeesettek lehettek azok, akiknek ebbe kellett szállniuk. A

győri kiállítás mindössze két fotót mutat be ebből a sorozatból, ezek az *Amerikai katona, aki a Samuel Chase hajóról utolsóként szállt be a legénységet partra szállító rohamcsónakokba, Omaha Beach, 1944. június 6.*, és *A D-napon partra szálló amerikai csapatok első hulláma Normandia, Colleville-sur-Mer közelében, Omaha Beach, 1944. június 6.* A többi, itt készült felvételt csak a *Picture Post* 1944. júniusi számában nézhetjük meg, mely egy kis tárlóban kapott helyet. Capa életének egyik rejtélye, hogy mi történt valójában azokkal a negatívokkal, amiket a partraszállásról készített. A hivatalos verzió szerint, csupán tizenegy negatív maradt ép, melyekből az előhívás után, homályos fotók lettek, az összes többi anyag pedig tönkrement. Alex Kershaw szellőztette meg Caparól szóló könyvében azt a lehetőséget, mely szerint a fényképek publikálását a katonai cenzúra akadályozta meg, mert nem akarták, hogy az amerikai közvélemény a saját kormánya ellen forduljon, a borzalmas jelenetek láttán. Közelről, a tengerpart egy mézárszék lehetett, amit minden bizonnyal Capa képei is visszaadtak. Ezeket – Kershaw szerint – a *Life* magazin nem merte volna leközlölni, hisz megkérdőjeleződhetett volna a kormány döntésének helyessége. Ez, pillanatnyilag találgatásnak számít, és ugyanúgy viták övezik, mint *A milicista halála*-t. Szakmai körökben már évek óta folyik a vita, hogy vajon hol, és milyen módon készült ez a fénykép. Míg egyesek valódi halálról és valódi helyszínről beszélnek, addig mások beállított és a harcoktól távol eső helyen készültnek tartják a felvételt. Cornell Capa elzárkózott a válaszadástól, így valószínűleg nem lehet kideríteni az igazságot. A kép és „mondanivaló” szempontjából viszont nem tűnik lényegesnek a válasz, hisz csupán az számít, hogy egy ilyen jelenet, egy milicista halála teljesen természetes volt abban a véres polgárháborúban, ami Spanyolországban zajlott. Könnyen haltak és szenvedtek mindazok, akik érintetté váltak. A fotó szerepe a figyelemfelkeltés és a dokumentálás. Csak örülhetünk, ha a modell valójában nem halt meg, de sajnos meghalhatott volna, ahogy megtörtént ez sokakkal.

Az emberi kétségbeesés és fájdalom arca egyforma. Mindegy, hogy a helyszín Kína, Japán, Spanyolország, Vietnam, Franciaország vagy Lengyelország. Csak a háttér más – míg az egyik

képen a párizsi fém ablaktáblákat látjuk, a másikon már Varsó romjai tornyosulnak, egy következőn pedig egy japán ház maradványait menti valaki. Talán éppen a szembesítés a lényeg, hogy minden olyan néző eltöprengjen e fényképek háttértörténetén, akiből ilyen vagy olyan okok miatt üldözött vagy üldözött válhatna. Jó volna remélni, hogy az ember tanul a múltból.

Capa nem játszott. Véresen komolyan vette a munkáját, feltehetően a félelemérzete jóval az átlagos alatt volt, hisz a spanyol polgárháború és a második világháborús frontok mellett Izraelben és Vietnamban is dolgozott. Itt érte a tragikus

vég, 1954 májusában taposóaknára lépve vesztette életét, Indokínában. A kiállításon elolvasható a *Life* Magazin 1954 júniusában megjelent cikke, melyben John Mecklin emlékezett meg Robert Caparól. A világ már ismeri, ezért most a magyarokon a sor, hogy a huszadik század történelmi eseményeiről Robert Capa lencséjén keresztül is legyen egy-egy képük.

(Városi Művészeti Múzeum, Győr, Váczy Péter Gyűjtemény, 2011. október 29. – 2012. január 22.)

Robert Capa: kérlek - így csináld!

Benedek Katalin

Nyitás a Kárpát-medencére

(X. Magyar Festészet Napja, 2011, Magyar Nemzeti Galéria – Jegyzetek post festam)

A Magyar Nemzeti Galéria Duna felőli homlokzata

2011. október 18-án évfordulót tartottunk. Mint minden alkalommal, ezúttal is Szent Lukács evangélistának, a festészet védőszentjének napján, hiszen tízedik alkalommal került sor arra, hogy a színeket, formákat és ritmusokat ünnepeljük. Ez a nap az élő festészet ünnepe, a Magyar Festészet Napja. Az időtartamát tekintve hetekig tartó esemény a tízedik évfordulóra időközben országos szintűvé növekedett.

Többek között a szentendrei Művészet Malomban a kárpát-medencei középgenerációs festőművészek, míg a budapesti Szent István Bazilikában *Mai magyar szakrális festészet a Kárpát-medencében* címmel nyitottak kiállítást. A – mondhatni – reprezentatív rendezvényt immár második

alkalommal a szervezők, a szakmai kuratórium a Magyar Nemzeti Galériában tarthatta. Második éve, hogy a Magyar Festészet Napja megtalálta valódi helyét, hiszen hol másutt lenne méltóbb otthonra a kortárs magyar festészet?

A megnyitó előtt néhány nappal pedig ugyancsak Budapesten, a Gellért szállóban zajlott konferencia „Van-e a magyar festészetnek nemzeti karaktere?” címmel, tíz külföldi és hazai művészettörténész részvételével.

A Magyar Nemzeti Galériában ezúttal nemcsak a magyarországi doyenek, a kiteljesedett életművel rendelkező, köztük életműdíjjal kitüntetett mesterek előtt tisztegett a tárlat. A fiatal alkotókat, valamint a határon túl élő idősebb és ifjabb művészeket is

Részlet a kiállításból
(A képek balról jobbra: Halbauer Ede, Verebics Ágnes, Szamaránszky Emőke, és Belényi Szabolcs műve)

meghívott, ezért viselhette a kiállítás a *Nyitás a Kárpát-medencére* címet. Alkotásokat hozzávetőleg száz művésztől láthattunk itt, negyed részük volt határon túli. Idén a fiatalok között a Maticska Jenő, fiatalon elhunyt, rendkívüli tehetségű nagybányai festőművész emlékére újonnan alapított díj is kiosztásra került.

Mit jelent ez a „nyitás”?

A Kárpát-medence kicsike és mégis hatalmas kulturális olvasztótégely. Ez vonatkozik a festészetre is. A művészek többféle világlátást forrasztanak sokszínű, mégis valamiképpen egységes magyar művészetté. A Kárpát-medencére való nyitás tehát bizonyos értelemben ennek a többféle világlátásnak, ennek a sokszínűségnek az elismerése és hangsúlyozása.

De miként valósítható meg?

A 2010-es tárlaton csak a doyenek műveit láthattuk, és meggyőződésem szerint a 20. század második felének, több mint ötven évnek a hiteles lenyomatát kaptuk. A hetven év feletti alkotók többnyire 1960 körül (előtt, után) indultak el pályájukon: közös a kor, közös az emlékezet és közös a jelen is.

Ezt a sokszínű anyagot akkor rendezőként stílári szempontok szerint igyekeztem kontextusba helyezni úgy, hogy az egyes művészek egyénisége maradjon meghatározó.

A 2011-es, X. kiállításon ugyanez az elv irányított, hiszen talán még szélesebb tartományban

dolgozhattam, mert magyarországi és határon túli mesterek, idősebbek és a legfiatalabbak különböző – gyakran sajátos – technikájú képeivel találkoztam. A Kárpát-medencére való nyitás egyelőre csak szándék volt. Egy szűk rést nyitottunk a kevésbé ismertség falán. Természetesen ahhoz, hogy ismertséget nyerjenek az alkotók, a mi önbecsülésünk is szükséges. Amúgy sem lehetne néhány tárlaton bemutatni mindazt a gazdagságot, ami a kárpát-medencei magyar kortárs képzőművészetben föllelhető. Nem arról van szó egyszerűen, hogy vannak magyarok, akik magyar közegben élnek és más magyarok, akik különböző tájegységeken, más-más nemzeti közegben alkotnak. Kultúrák együttéréséről van szó s ezek a kultúrák – a globalizáció hatására is – bizony egymáshoz egyre közelebb kerülnek, hatnak egymásra. A muravidéki, horvátországi, a kárpátaljai, a vajdasági, a felvidéki, a burgenlandi vagy az erdélyi, illetve partiumi képzőművészet ugyanúgy része világunknak, mint a magyarországi.

Jó volna, méltó és igazságos, ha a Kárpát-medencére való nyitás hagyománnyá válhatna, mert az esetleg beszűkített mozgásterű tájegységek alkotóinak szükségük van arra, hogy megmutathassák alapvetően európai igazodású alkotásaikat. Azt a művészetet, amely őrzi a nemzeti hagyományokat, ugyanakkor az adott terület soknemzetiségű kultúráját is beépíti műveibe.

A X. Magyar Festészet Napja alkalmából látható kiállítás egészéről elmondható, hogy többnyire friss művekkel találkozunk. Ez bizonyos fajta seregszemle, amely a feledésbe merült, egykori országos tárlatok helyét is hivatott betölteni.

Mi volt ennek a X. kiállításnak egyik szembeötlő, különösen jellemző vonása?

Például az, hogy Magyarországon is, a határokon túl is egyre meghatározóbb szerepet játszanak a festőművésznők. Úgy jó másfél nemzedékkel ezelőtt még revelációként hatott Petrovics Eleknek, a Szépművészeti Múzeum hajdani igazgatójának kijelentése, amint Gráber Margit műveinek láttán így szólt: „Én festőnek tekintem, nem holmi festőnőnek!”

Vegyük például a Verebics-lányokat, Katalint és Ágnes, akik napjaink nőművészetének és ugyanakkor egyfajta stílusnak a reprezentánsai. Kifejező, a figuralitás keretein belül maradó, helyenként sokkoló, remek alkotásokat látunk tőlük. Belső utazások katartikus emlékeit.

Fiatalokkal folytatva: a felvidéki Szamaránszky Emőke, a kárpátaljai Kulin Ágnes, a burgenlandi Antal Regina, netán Podmaniczky Ágnes, illetőleg Erdélyből Kákonyi Csilla – kiragadott példaként említem őket – valamennyien korunk adott

stílusválasztékából merítenek kifejezést saját, egyéni tartalmaik megjelenítéséhez. Szamaránszky Emőke *Állapot önábrázolás*-a például váratlanul erőteljesen, szuggesztíven sugallja a megélt kisebbségi létet.

Más utakon jár Deli Anett és Tóth Ágnes, akik kifejezésmódjukkal közérthetőbb irányba fordulnak, ráhangolódnak egy könnyen felfogható ábrázolásmódra és tartalomra. Olyan kedvelt életstílust érzékeltetnek, amely – legyünk őszinték – a mai emberek jó részétől sem idegen.

Más, fiatal festőművésznőknél az egészből a rész válik a kép központi témájává, a kép a női érzékelés, a női látásmód érvényesülése lesz. Van, aki a gyermekrajzok naiv rendezettségével mesél el hosszú történeteket.

Az absztrakció több változata közül a kiállításon legtisztábban a geometrikus absztrakció az eddigi, életműdíjas doyenek alkotásain érhető tetten, elsősorban Konok Tamás, Deim Pál, Bartl József művein. Más ízű absztrakciót művel Csáji Attila, bolygóközi látványokat idéző képein.

A festői hagyományok talaján szerkesztő művész, a nagybányai Véső Ágoston *Nagybányai emlék* című képével szerepel. Hagyományos ábrázolással, magasrendű festészet Bazsonyi Aranyé, Vecsési Sándoré, Giczzy Jánosé. Breznay József, a 2010-es

Részlet a kiállításból

(A jobbszélén Újházi Péter: „Aréna”, a terem végén a zárókép Borsos Lőrinc: „Diktátor mennyország”)

év életműdíjasa, Szurcsik János vagy Angyalföldi Szabó Zoltán palettája újabban kivilágosodott, derűs színek jelennek meg vásznaikon. Ez az idősebb kor szép, harmonikus fellángolása.

A Magyar Festészet Napja megálmodójának és megvalósítójának, Bráda Tibornak *Labirintus*-ában különleges, titokzatos tartalmak munkálnak, festői szín-együttessel.

Stílusburjánzásnak lehetünk tanúi Sváby Lajos, Végh András, Ujházi Péter, Veress Sándor László

művész-doyenek egyéni értelmezésű, groteszk, expresszionista munkái esetében, reprezentatív jelenlétük meghatározó ezen a nagy ívű kiállításon. Geometrikus absztrakt, konstruktív-kubistán tördelt formák, art brut, szürrealis irány, lírai absztrakt, elvont és realiztikus tájkép, meditációs érzület, fotó-, mágikus és hiperrealizmus, figurálisan festett szociális témák, képregény átértelmezések, valamint magánmitológiák... ez az egész kiállítást jellemző, szembe tűnő, sokirányú tájékozódás.

Részlet a kiállításból

(A jobbszélén Kocsis Imre „Lovas portré” című képével)

A fiatalok Maticska Jenő-díja méltán illeti a partiumi Belényi Szabolcs monumentalitás-igényű, benső tartalmat, lelki mezítelenséget sugárzó, vibráló portréját.

Erős mezőny a fiatal – és idősebb – nemzedék fotórealizmus, fotográfika stíluskörébe vonható képeinek sora: Kocsis Imre, Horváth Dániel, Halbauer Ede hatásos művei bizonyítják. Az alkotások egytől-egyig a különféle valóságátások tárházát nyitják meg.

A záró kép, Borsos Lőrinc *Határeset-sorozat*-a és *Diktátor-mennyország*-a valóságos felütés.

A 2011-es év életműdíjasának indítóképével zárom jegyzeteimet: ez Szentgyörgyi József *Sugallat I.* című vászna. Esszenciálisan magában foglalja azokat a klasszikus festői értékeket, amelyek szerint Szentgyörgyi festett eddig is. Az életmű-díj odaítélése már csak ennek a képnek az alapján is

tökéletesen érthető. Drámai atmoszférát sugárzó koloritja megkapó és meggyőző. A művész érzelmi indíttatású kompozícióján a hagyományos-modernista eszközhasználattal dolgozik, a figuratív és elvonatkoztatott motívumok egymásba olvadnak a képmezőben.

A kiállításon szereplő csaknem összes művész neve megjegyzésre és odafigyelésre érdemes, bizonyosan találkozunk még mindenikükkel.

A teremtő kísérletezés olykor szélesre vonja a műfajhatárokat. Jelzészzerű a kiállítás: hol tartunk, milyen irányba haladunk? Mit és hogyan akarnak közölni a magyar festők, akik a Kárpát-medencében dolgoznak? A folytatásban erre is választ kapunk...

(2012. január)

A kiállítás megnyitó közönsége

(Az első sorban balról jobbra: Bráda Tibor festőművész, Szócs Géza miniszter, Szepes Hédi és Benedek Katalin művészettörténészek, Szentgyörgyi József festőművész)

Wehner Tibor

Lélek-háborgások szobrokban és bútorszobrokban

Palotás József:
Bikaúr

(Palotás József autonóm és alkalmazott szobrászatáról)

Palotás József szobrászművész 1972 óta, vagyis immár négy évtizede a kortárs művészet aktív résztvevője, a szobrászat minden ágazatában tevékeny alkotó: rendszeresen bemutatkozik a kis és közepméretű plasztikákkal, domborművekkel és érmekkel a szobrászati kiállításokon, s emellett számos monumentális alkotás – emlékmű, emlékszobor, kút, díszítő jellegű plasztika – is megszületett műhelyében. Az önálló művészi programja szellemében alkotott, és az alkalmazott jellegű, a megbízásra készült művei körében is megannyi anyagra, számos technika-alkalmazásra lelhetünk: Palotás farag fát és követ, önt bronzot és vasat, valamint megmunkál üveget és poliésztert, s készít betonszobrot is; ebből a változatos szobrászati repertoárból a nyolcvanas évektől a tradicionális mintázás, és a fémből való kivitelezés, a megformálásvált dominánssá. Az anyagokat, a technikákat, a megmunkálásmódokat illető vonatkozásokon, a jellemzőkön túlmenően van itt egy kategorizálási probléma is: Palotás József ugyanis a kilencvenes években, az ezredfordulón megteremtette a monumentális kiállítási plasztika műformáját. Nem kisplasztikákat nagyított fel és nem is a szabad térbe szánt, a köztéri monumentális kompozíciókat emelte be a kiállítóterembe. Nem tisztavirág életű installációt és nem térberendezést, nem tárgy-kollázszt csinált, hanem a klasszikus szobrászati eljárás módokat – a viaszveszejtéses és a homokformázásos technikát – alkalmazva hozott létre monumentális plasztikát. Ezek a leleményes önszponzorálással kivitelezett, nagyméretű festett és patinázott bronz- és vasszobrok hol magától értetődő természetességgel lelnek otthonra egy-egy belső térben, hol erőteljes dimenzióikkal, formarendjükkel és monumentalitásukkal feszítik szét zárt közegeiket.

Ezen, a közelmúlt törekvéseit karakterizáló és hangsúlyozó, a magyar művészeti porondon vitathatatlan nóvum regisztrálása mellett további érdekes váltásokra, változásokra figyelhet fel a Palotás József munkásságára visszatekintő művészetkedvelő. A pécsi évekhez kötődő pályakezdő periódus figuratív műveit Dunaújvárosban egy elvont, konstruktív szólalomokra vezérelt plasztikákat

termő alkotószakasz követte, majd a nyolcvanas évektől Palotás meglelte azt az expresszív-szürreális nyelvezetet és plasztikai világot, amely napjainkig meghatározón jellemzője e szobrász művészetének. Palotás elmúlt két-két és fél évtizedben alkotott csaknem minden művében az élettelen élővé alakítása, s az élő felfokozott tobzódása vált központi problematikává. Emberi alakok és meghatározhatatlan rendeltetésű tárgyak a szobrászati analízis kiindulópontjai, s a motívum különös átalakulások alanyává és terepévé válik: elveszti a harmonikus arányokat, a megszokottságok által szépnek minősített formákat a test, s a dolgok látomásszerűvé, álomittassá, burjánzóvá, a rút szépségeiben tobzódóvá alakulnak. A művek mélyrétegeiben ott a mitikus múlt: a felszíni rétegek alatt mitológiai, történelmi és világirodalmi hivatkozások és utalások, keleti filozófiák és pszichikai kalandozások élményanyagai rejteznek, amelyek néhol felszínre törnek, de ha nem, akkor is intenzíven és a titokzatosságokba burkolózón áthatják a kompozíciókat. A tematikai vonzódásoknál, a tartalmi utalásoknál azonban fontosabb e szobrász alkotásaiban a forma, a leleményes formateremtés jelensége és jelentősége: a domborodások és a duzzadások, a hajlatok, a vad, indázó nyúlványszerűség, amely a művek furcsaságokban villódzó auráját hozza létre, s amely egyszersmind erőteljes térszervező hatásokat is indukál, dinamikával telíti a szoborközegeket.

1973-ban a *Művészet* című lap Pécs-baranyai számában Bükkösdí László írt egy rövid összefoglalást a térség szobrászairól, s Bocz Gyula, Kígyós Sándor és Farkas László mellett Palotás Józsefet így mutatta be: „A lírikus Palotás József munkáin még egyértelműen látszik, hogy Somogyi József volt a mestere. Az első ösztönzéseket a főiskoláról akkor frissen érkezett Rétfalvitól kapta, s most munkatársként is az ő alkotói közelségében él... E hatások azonban nem jelentenek epigonizmust. Palotás szubjektív élményrendszerét építi szobrokká. A plasztikai megoldások azonban nem elégtik ki, a szoborfestés számos variációjával kísérletezik... Figuráin hangsúlyozott szerepet kap a drapéria barokkos ábrázolása. Mindent idealizál kissé. Szobortervei izgalmasabbak, mint elkészült alkotásai.” A napjainkban készült és készülő Palotás-

Palotás József:
Fehér melankólia

művek köréből – érvekként és cáfolatokként érvényesítve a kritikusi megállapításokat – kissé furcsa visszatekinteni az *Öreg*, vagy az *Arany János* című, reális hangvételű korai alkotásokra, de annyi megállapítható: a szürreális-expresszív torzítások és burjánzások szobrászává vált Palotás József az ezredfordulón, majd az ezredfordulón túl is a klasszikus szellemiség, a hagyomány továbbéltetőjeként dolgozik, tanúsítva, hogy e szférában is bejárásra érdemes, felfedezésre váró, érzékiségekben fürdő, izgalmas terepünk nyílhatnak meg előttünk.

A közelmúlt éveiben az izgalmas terepünk megnyílását Palotás József új bútorplasztikáival is tanúsította, amelyek kollekcióit 2009-ben Szentendrén a Rodin Galériában, és 2011-ben Sopronban, a Hajnóczy-Bakonyi-házban is közönség elé tárta. E különös, korántsem megszokott műegyütteseket bemutató tárlatok anyagának megközelítéséhez időben és térben is távolról kell elindulnunk. A fa, mint alapanyag első jelentősebb felbukkanása után kutatva 1974-ig kell

visszatekintenünk Palotás József szobrászművész pályáján: ekkor, a Komlóhoz és Pécshez kötődő alkotóperiódusban faragta meg és festette be azt az egészalakos, életnagyságú *Gulácsy Lajos*-portrészobrot, amely a pályakezdő alkotószakasz egyik legjelentősebb alkotása. Ekkoriban számos faszobor készült műhelyében: így a *Gulácsy*-szobor mellett egy *Bobóc* és az *Arany János*-portré is, de aztán az 1976-os Dunaújvárosba való költözéssel nemcsak az alkotótér változik meg, hanem a matéria is: a hetvenes évek második felétől – bár időként felfelbukkan a kő, a márvány is – főként fémszobrokat: öntöttvas, acél, és bronzkompozíciókat készít. Ennek a műsorozatnak egyik érdekes állomásaként született meg a szürrealista stílusjegyeket hordozó *Hedonista asztal* című öntöttvas munka 1986-ban, amellyel egy mindennapi használati tárgy, egy bútordarab és a feszült érzékiséggel éltetett férfi és női testformák furcsa ötvözéseként egy korántsem megszokott, plasztikai jelenésé érlelt alkotást állított a művész a szemlélő elé. A *Hedonista asztal* azonban még inkább szobor volt, mintsem bútor. És mindehhez még egy érdekes, egyedülállóan ítélhető terv-sorozat is kapcsolható a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján: az utcai lámpák, a világítótestek, a kandeláberek szobrászi igényű és szemléletű megformálásai. Az indaszerű, lágy hajlatokat követő díszekkel ékesített formarend, a puszta funkcionalitáson túllépő, izgalmas és igényes kialakítás ideája – amellyel a megszokott egyen-utcakép monotonitását szüntette (volna) meg – sajnos megrekedt a tervezés fázisában, s így városainkban a szürke, semmitmondó fémoszlopok sorjáznak azóta is. Illetve a budapesti belvárosban e szellemiség egyik kevésbé sikerült kandeláber-példányai valósultak meg a közelmúltban, de sajnos nem a Palotás-műhely finom tervei szerint.

Ezen időbeni vissza- és térbeni szerte-pillantással el is érkeztünk Palotás József új kiállítási kollektíváihoz, amelynek műveit szemlélve azt nyugtázhatjuk, hogy a szobrász újra visszatért régi anyagához, a fához, s az autonóm szobrászati műtől a funkcionális tárgyak esztétikus, művészi igényű megformálásához fordult. Korántsem példa nélküli e törekvés a művészet történetében, és különösen nem ritka a szobrászok munkásságában. Gondoljunk akár a reneszánszra, akár a barokkra, akár a szecesszióra,

Palotás
József:
Prométheusz

amely korszakok és stíluskörök mesterei körében természetes volt a belső terek és berendezéseik igényes, művészi, egyedi arculatú megformálása. De a szobrászat és a tárgyformálás, a plasztika és a bútortervezés a funkcionalitástól eltekintve nagyon közel áll egymáshoz, és ezt Palotás József munkássága mellett számos más, a nemzetközi porondon dolgozó, és a magyar művészetben tevékenykedő alkotó működése is bizonyítja: a magyar alkotók közül Szócs Miklós Tui vagy Lois Viktor hasonló indíttatású fantázia-bútorvilágára emlékeztethetünk. Ez a fordulat Palotás József alkotói tevékenységében sem hathat a meglepetés erejével, hiszen – mint fentebb már utaltunk rá – e szobrász négy évtizedes pályáját mindvégig az alkotói nyugtalanság, a kereső szellemiség, a kutató szemlélet jellemezte.

A legújabb Palotás-művekként fából készült, funkcionális, legelsősorban a használhatóság igényét szolgáló, de formarendjükben és térbe illesztésükben, díszítéseikben, megdolgozottságukban hangsúlyos plasztikai jellegű megoldásokat is alkalmazó

Palotás
József:
Sarokszobor

bútorok, valamint önálló faszobrok állnak előttünk. Étkezőgarnitúrák, asztalok és székek, amelyek azonban nem kizárólagosan Palotás-művek, hiszen ezek az igényesen kivitelezett, gyönyörű alapanyagokból készült bútorok a régi jó barát Duga István faiparos leleménye, felkészültsége, szakismerete és jól felszerelt műhelye, no és szorgalma nélkül nem készülhetek volna el. Palotás József becslése szerint egy-egy garnitúra elkészítéséhez hat-nyolcszáz munkaóra volt szükség, amelynek során – gépi kivitelezéssel és kézi faragással – vélekedése szerint nagyon vidám és derűs tárgyegyütteseket hoztak létre. Valószínűleg nem kell hangsúlyoznunk, hogy ezeknél az együtteseknél nemcsak a látvány, a tetszetős megoldás, a „díszítettség” a fontos, hanem az is, hogy erősek és tartósak legyenek, és természetesen kényelmet is kínálnak és biztosítanak. Kipróbálni

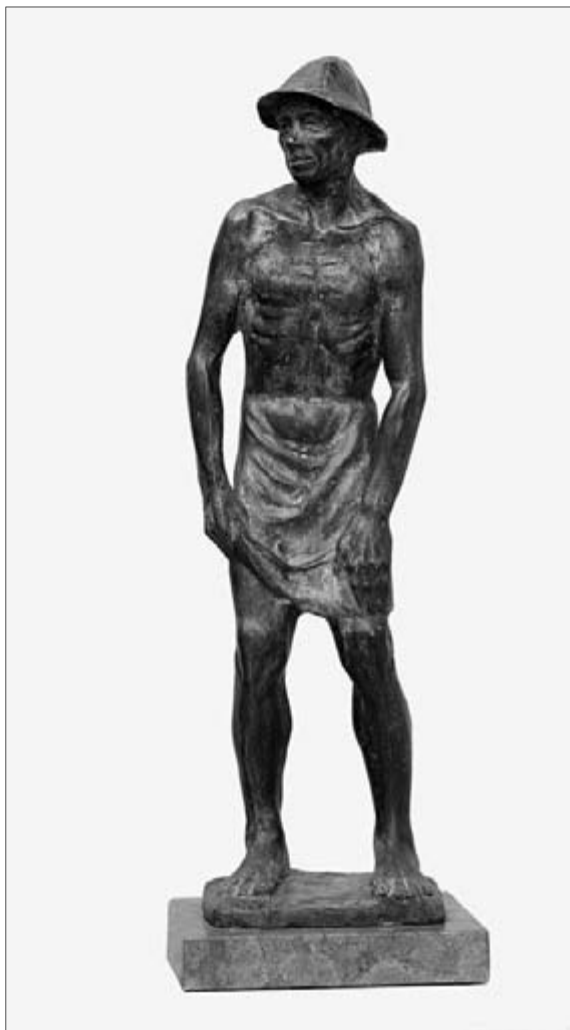
még nem volt módomban, de a látvány-szinten ezek a munkák lenyűgözőnek ítéelhetők: visszafogott, tartózkodó, de az anyag-lehetőségeket és szépségeket kibontakoztató, mesterien megmunkált, egyedi arculatú, elegáns bútorokat tervezett és készített a Palotás József-Duga István alkotópáros. A szekrény-szobrok kívülről mintha szigorú, tiszta, konstruktív szellemiséget sugároznának, de bensejükben megmozdulnak a dolgok, tükrö-reflex-villódzások vagy szabálytalanságokkal felvértezett organikus motívumok jelennek meg. Ez a virtuális mozgás, ez az örvénylés, ez a burjánzás hatja át az egzotikus színes fákból faragott-épített székeket és az asztalokat is: aszimmetrikus, szárnyalást sugalló motívumok éltetik a háttámlákat és a karfákat, geometrikus rendbe foglalt mintázatok ékesítik az asztallapokat. És ha már fa az alapanyag, akkor szobrászi énjét sem tagadhatta meg Palotás József: olyan különös, de a funkciót már nem mérlegelő, vagy csak áttételesen érvényesítő tárgy-plasztikákat is készített, amelyek elsősorban gazdag plasztikai hatásvilágukkal ragadják magukkal a szemlélőt.

A Palotás József életművét áttekintő 1999-ben megjelent albumban írta Mezei Ottó művészettörténész: „Palotás nonfiguratív plasztikai nyelvezete nem mutat megállapodottságot. Változása nem annyira újabb elemek, motívumok bevonásán mérhető le, hanem az elvileg minimális sűrűségű lágy anyag hajlékonyságán, plaszticitásának növekedésén, térbe rajzolódásának változatosságán. Lelki helyzetek, nyugtalanító belső állapotok, grafikai sémával érzékeltethető hangulatok plasztikai metaforái ezek a szobrok...” Nos, a Duga Istvánnal közösen készített bútorokat és a bütorszobrokat, az új plasztikákat szemlélve megvonható az a konzekvencia, hogy az alkotói nyugtalanság továbbra sem csitul, hogy a tér áthatásának intenzitása nem csillapodik, hogy a lélek háborgása nem csendesedik, a belső feszültség nem csökken Palotás József művészetében. Akár a szobrokban, a bütorszobrokban is a kor pontos lenyomata rögzül.

Németh János

A sajátosan magyar szobrászat elkötelezettje

(Andrássy Kurta János művei Zalaegerszegen)

Andrássy
Kurta János:
Falu bolondja

Az előző évszázad egyik kiváló szobrásza. Átélt a két világéget. Élete nyomorúságos körülmények közt, nélkülözéssel kezdődött. Azonban a művészet iránti megszállottsága, minden nehézséget legyőzve, magas nivóra juttatta el, és nemes elhivatottsággal tette a dolgát. Kezdetben a fiatal ember mindenáron festőművész akart lenni. A magányos, árva fiút nevelőapja a kőműves mesterségre szánta. Ennek ellenére címfestőként próbálkozott, gondolván, ez

talán közelebb áll a festészethez. Szabadiskolában rajzolt, festett, de közben mintázott szobrot is. Végül ipariskolai tanára ismeretsége révén beajánlotta Csók Istvánhoz, aki azonban flegmán fogadta, mondván, menjen Rudnayhoz, az mindenkit felvesz. Kiábrándultan távozott, később Kisfaludi Strobl Zsigmondnál próbálkozott hasonló sikertelenséggel. Végül az akkori művészvilág egyik különc polihisztorja, aki Fehérváron várat épített magának és szobrász tanár volt a Képzőművészeti Főiskolán, Bory Jenő felvette. Itt kezdődött igazán ismerkedése a szobrászattal. Már kezdőként is nagyon figyelemre méltó portrékat mintázott. Sajnos azonban évről-évre meg kellett küzdenie a pénzért, hogy a tandíját kifizethesse. Címfestést és alkalmi munkát vállalt, szálláshelyeken ágyrajáróként lakott, de szívósan kitartott művész ambíciói mellett. Még növendék volt, amikor első munkái közül a szállásadójáról készült portréját bevették a műcsarnoki kiállításra.

Talán a saját sorsa miatt is, lelkében élt az egyszerű és nehéz munkát végző emberek iránt érzett szimpátia. Őszinte világukhoz vonzódott, ez későbbi alkotásaiban is kifejeződött. Szeretett volna olyan szobrászatot létrehozni, ami itthoni alapokra épül. Tanulmányozta a népművészetet, a pásztorfaragásokat és mindazokat a vonásokat, ami magyarságot jellemzi. Kereste a forrást, akárcsak Bartók vagy Kodály a zenében. Munkáiba beépítette a magyar föld, a falusi élet alakjait. Egyik ilyen jelentős, szép domborműve a *Magyar Piéta*, ahol Krisztust a magyar táj emberei veszik körül a sírba tételnél. Erénye, hogy nem a külsőségekben, de belülről mintázta alakjait. A dombormű nem egy bibliai illusztráció. Itt másról van szó. Az emberek ismerős, honi alakok, akik a saját életük keresztjét cipelik, a saját halottjukat temetik. A domborműre a kor egyik jelentős szobrásza, Medgyesi Ferenc is felfigyelt és műtermébe hívta

a fiatal szobrászt, bízta hasonló szép munkákra. Talán ez igazán az életmű kezdete, az ars poetica. Munkáiban az ősiség és a modernség egyszerre van jelen. Szakított a korára sok esetben jellemző patetikus ábrázolásokkal, letisztult, egyszerű formavilágot alakított ki. Magyar szobrászatot akart teremteni. Voltak ugyan kortársai körében is hasonló törekvések, de elképzeléseivel mégis magányos maradt. Tanulmányt is írt, *A magyar nép szobrászata* (1944) és a *Korszerű művészet és szépség* (1947). Szellemiségéhez közel állt az ún. népi írók csoportja és munkássága. Kapcsolatban állt többek közt Szabó Dezsővel, Illyés Gyulával, Veres Péterrel is.

Andrássy Kurta János szobrainak, plasztikáinak karaktere, belső kisugárzása van. Munkái ezért nem tűntek el a modoros szocreál útvesztőjében. Szobrai hitelesek, vagyis időtlenek, mert nem a divatnak készültek, hanem egy művész vallomásai koráról. Az értelem és az érzelem egyensúlya jellemzi valamennyit. Művei a legnagyobb

Andrássy Kurta János: Gyermek

klasszikusokkal állják a versenyt és időtállóságuk aligha megkérdőjelezhető. A zalaegerszegi kiállítás kisplasztikai maradandó értékűek, mint pl. *A falu bolondja, Savonarola, Zsákoló munkás, Don Quijote, Fiatalok*. De kőszobrai (*Ülő nő, Kisfiú*) tömörszerű, zárt, tiszta formákkal, az anyag plaszticitását érzékeltetve, szólalnak meg, tudatják, hogy alkotójuk a kőfaragás mestere. Andrásy Kurta János műveinek tisztelője vagyok. Személyesen sokáig nem találkoztunk, szerencsére a sors úgy hozta, hogy 2006-ban megismerhettem az akkor már idős, 94 éves mestert. Ugyanis főiskolai tanulmányaim után visszatértem szülővárosomba, Zalaegerszegre. Abban az időben a szocreál jegyében sok műalkotás került elhelyezésre köztereken vagy középületekben. 1960-ban a Kotsis Iván tervezte, Zalaegerszegen épülő munkásotthon, vagyis művelődési ház bejáratának falán elhelyezendő domborműre kapott megbízást Andrásy Kurta János. A méret 10 m², a téma zene, tánc, dráma. Az elkészült kő domborművet tervezett helyén beépítették.

A nyolcvanas évek elején, amikor az épületet színházzá alakították, a bejárat alacsonyabb belmagassága miatt azt lebontották, és évtizedekig az alsóerdei napközis tábor épület mellett heverték darabjai. Ezt egy alkalommal a helyszínen járva fedeztem fel. Felmerült a gondolat, hogy a régi helynél is jobb lenne a belvárosi Kossuth utcában, egy a két épületet összekötő térfalon elhelyezni. Oda egyébként is egy műalkotás kíváncsított. Szerdahelyi Károly építész a korábban elkészült épülethez kapcsolódóan megtervezte a dombormű helyét, a kerület képviselője, Tolvaj Márta és a testület is támogatta a tervet. Így az adott helyen egy szép, erőteljes, ritmusos, lírai hangulatú műalkotással gazdagodott a zalaegerszegi Fő utca. A fríz olyan, mint egy dallam, Andrásy Kurta János életművének egyik gyöngyszeme, mely túllépett az időn. Az avatóra 2006-ban meghívtuk a művészt és a dombormű előtt beszélgettem vele. Nagyon boldog volt. Érezte, győzött valami, ami az alkotó emberben él, és amitől a kő is életre kel. Amikor elköszöntünk egymástól, arra gondoltunk, hogy gyűjteményes kiállítást rendezünk életművéből Zalaegerszegen. Sajnos nemsokára a 95 éves mester halálhíre érkezett. A következő évben a

budapesti József körúti galériában kiállítása nyílt, aminek megnyitóján részt vettem. Rengeteg ember zsúfolódott össze a kiállítóteremben, egytől-egyik a művész tisztelői.

Évek teltek el és a megálmodott kiállításra, emléke előtti tisztelgésre – tavalyi év végén – Zalaegerszegen, a Városi Kiállítóteremben sor került, melyen a szobrok mellett, a festőnek is ígéretes művész képeit

is láthattuk. Városunkban immár maradandóan jelen van, hiszen az erőteljes fríz alakjai vonzzák a tekintetet, és ha az előtte elhaladó ember az utcán egy pillantást vet a domborműre, óhatatlanul a szépség bűvkörébe kerül. Ő tudta, a művészet nem stílus, nem divat és nem politika. Művésznek lenni egy életforma, amivel ez életre eljegyezte magát. Mai hatásának is ez az egyik titka.

Andrássy Kurta János: Csikót szoptató ló

Kun Éva: Angyal

Agyagmázás „vallomások”

(Kun Éva keramikusművész tárlata)

A Ferenczy Noémi-díjas munkáiból nyílt kiállítás ez év januárjában a Keresztury ÁMK Gönczi Galériájában Zalaegerszegen. A rendezők koncepciója szerint, a galéria egyik profilja, hogy a kortárs kerámia, különböző szemléletű művészei kapjanak lehetőséget bemutatkozásra, immár több éve, a város egyik legjobb kiállító terében. A kitűnően rendezett tárlaton, jól megvilágítva, a tárgyak anyagszerűsége, formai szépsége és színvilága kiválóan érvényesült. A művész nem véletlenül választotta ezt az életpályát. Szülővárosában, Mezőtúron hagyománya van a fazekasságnak. Nagy múltú mesterek és műhelyek működtek és működnek itt. Volt kitől tanulni, hiszen a mesteriség elsajátítása a művészet kezdete. Tanulóként ismerkedve az agyaggal, ebben a közegben érzett rá, miképpen lehet megszólítani e szakma matériáját, az agyagot, ami a keramikusnál alapanyag, mert az elkészült végső formának is az agyag hangján kell kifejeznie jelentését. Nem segédanyag, hiszen ebből

az anyagból számtalan műtárgy készülhet, de köze nincs a kerámia műfajához. Tehát a keramikus nem agyagban kivitelezett szobrokat, hanem a szó igazi értelmében agyagszobrokat, vagyis olyan műveket alkot, ami semmi mással össze nem téveszthető. Hangsúlyoznom kell az eredendő anyagszerűséget, ami Kun Éva műveiben erőteljesen kifejeződik. A művész nagyon tudatosan épít az elmúlt korok értékeire, szakmai tudására, de művei sajátosan egyéni szemléletet tükröznek. Kiváló mesterünk, Borsos Miklós szavai jutnak eszembe, aki azt mondta: Semmiből semmi sem születik. Apja mindenkinek van, legfeljebb a dilettánsnak nincs. Gyakran halljuk: A stílus maga az ember. De nem mindegy, hogy az ember hová gyökerezik, milyen környezetben nevelkedik, milyen hatások érik. Kun Éva belső énjére hallgatva jól választott, amikor nem tagadta meg múltját. Mai világunkban sok az útvesztő, a divatos külsőség. A fogyasztói társadalomban veszendőben

Kun
Éva:
Utolsó
pillanat
1995

az alkotó kézművesség. Helyét átvette a termelő gyáripar, a sorozatgyártás, de azokat az értékeket, amelyeket a kézműves műhelyek teremtettek, nem szabad veszendőbe hagyni, hanem be kell építeni a kor emberéhez szólva az új nemzedék kultúrájába, hogy magyarként maradjunk meg Európában. Kun Éva munkáiból a gyermekkor, a család, a táj, a hazai föld emlékei és szeretete sugárzik. Nem csak a jelenkoré, a letűnt elődöké, nemzedékeké is, és érzékeny lírával szólal meg az égetett cserép hangján. Meghatóan szép triptichonja a földművelő apa emlékét idézi. A horizont alatt a szín gazdag földszőnyeg, mely fölött vele egybegörnyedt ember, szinte összenőve a mezővel, végzi munkáját, melytől az életet kapja, és ahová visszatér. Egyszerű, lényegre törő megfogalmazás, jel ez a mű! Falképein, meleg, érzelmes hangütéssel, néha szürreális látomásokig elmerészkedve, az agyagmázzal, szintestekkel festett felületek a reduktív égetés hatására finoman egymáshoz olvadnak, harmonikus színeket, de nem tarka felületet adva. A rakuzás technikája nem öncélú játék, a tudatosság és az alkotó ember lelke hatja át a művész munkáját. Agyagszobrain (*Anya gyermekkel, Madonna*) az arcok sokszor reális megfogalmazása, mintázása ellenére a test groteszk benyomást kelt, ám disszonánsan megmozgatott tömegével is egységes hatású. Vagyis az egész plasztikai megjelenítés együtt hat a nézőre. Régi

utcák, városok házai, tornyai az agyagplasztika szép megfogalmazásaival, nem külső leábrázolást jelentenek, hanem régmúlt idők látomásait idézik. Elmondhatjuk, Kun Éva munkássága nem a divat, hanem az időtlenség, a művészet erejével szólít meg. Juhász Ferenc versprózájából idézve kívánok további alkotó éveket.

„Akeramikusan anyaga a föld, az agyag. A földben pedig minden ott van. Minden élet és minden halál. Nem csak a mérhetetlen tömegű mikroorganizmusok, kövek, sziklalemezek, temető, gyökerek. A föld minden keletkezés és megszűnés, és az emberiség őskora, az embertartomány ókora is. Mert föld, mert égetett föld, mert sár, mert agyag. Maradandóbb a cserép, a mázas és mázatlan emberi szép, mint a fém, vas, réz, cink, ólom, bronz ötvözet. Azokban ott a rothadás, anyagukban beleszótt rothadás, az atomi bomlás. A megtartó tűz helyett az elhamvadó tűz. Az égetett agyag összetörhet, darabjaira hullhat, de ködként, felhőként el nem oszlik, ki nem csapódik esőként. Embervoltunknál örökebb. Káprázat valóság a halálon, mert ő az anyag és a vágy és a munka együtt. Egyre sűrűbb és egyre gazdagabb jelentéseket hordozva.

A magyar kortárs kerámiaművészet sokszólamú, akár egy kórus. Az Isten éltesse sokáig Kun Évát és adjon teremtő erőt, hogy ebben a kórusban időtlen legyen munkássága.

Kun
Éva:
Régi
Önarckép
1991

Tárlatról-tárlatra

A hivatás kockázatai

(II. Zalaegerszegi Szalon)

A kezdeményezések a folytatásban, a kiteljesedésben nyerik el értelmüket. Így van ez a képzőművészet területén, szűkebb pátriánkban is. Sajnos, nem bővelkedünk sikertörténetekben. Emlékezhetünk az utóbbi években a zalai születésű Kisplasztikai Biennáléra, mely ígéretes szakmai figyelem, sikeres tárlatok után csendben, feltűnés nélkül kimúlt. Vagy felidézhetjük az Alpok-Adria kiállítás-sorozatát, még korábbi, a kilencvenes évekből, mely a rendszerváltás eufóriáját közvetítve, még „kulturális útlevelet” is adott a résztvevő művészeknek. Aztán ebből is kifogyott az energia, eltűntek a szervezők, a nagy távolságokat átívelő, európai léptékű kapcsolatteremtésből csak nosztalgikus, szép emlék maradt. Mert hiába tagadnánk: szükség van a visszatérő, megszólító inspirációkra, dátumokra, fórumokra, melyeket nem csak az itt élő művészek, a szakma, a közönség is számon tart. Ezért örömmel vehetjük tudomásul, hogy a II. Zalaegerszegi Szalon ismételtelen megnyílt – igaz, nem szezonzáró eseményként, hanem az év elején, A Magyar Kultúra Napjához kötődve, mint újonnan létrejött, kortárs városi hagyomány.

Nos, úgy tűnik – az egerszegi szalon, ha nem is a kellő elánal – áttörte az érdektelenség, a közöny falát, életképesnek, mondhatnám: szalonképesnek bizonyult. Egyfelől az alkotók részéről, hisz szinte minden helyi művész adott be munkákat – most nem beszélnek a hiányzó nevekről, vannak ilyenek, köztük többen vannak igazoltan távol, amit természetesen fájjalunk –, új művek kerültek elő a műtermekből, bepillantunk kinek-kinek a műhelymunkájába, legeslegújabb alkotói periódusába, az aktuális – az önmaga által kiszemelt problémákkal való birkózás pillanatnyi fázisaiba. Ez már magában izgalmas, hisz a mi művészeinkről

László
Edina:
U.S.A.

van szó, akik ebből – az általunk is megélt közegből merítve – igyekeznek élményeiket, gondolataikat magasabb, az egyetemes magyar művészet szférájába emelni. Másfelől megvan az az éltető kíváncsiság, s talán elvárás, biztatás a közönség részéről is, ami nélkül nincs, nem létezik komoly értékteremtő tevékenység. Ennek a kettős hatásnak az eredményét szemléltethetjük ezen a színvonalas tárlaton.

A mai képzőművészet befogadása nem könnyű. Nem könnyű megérteni az absztrakt, jelszerű műveket, a figurativitás különböző felfogását – a groteszk, fotószerű ábrázolástól a dekoratív, csak részletekkel operáló képekig –, nem könnyű a hagyomány és modernitás, két szélő pont között ingadozó művek közt eligazodni. A látvány, ami eléink – köznapi emberek elé tárul – a művésznek csupán nyersanyag. Ebből a vizuális káoszából kell

Frimmel
Gyula:
Díszcseresznye

valamiféle rendet teremteni, ezt a konglomerátumot kell valamiféle művészi többlettel ellátva, megragadni és megjeleníteni. Kétségtelen, a rend után sóvárgunk, a „forma vigaszát” keressük az ember számára elfogadhatatlan káoszban. És ez a „vigasz”, megjelenik ezeken az alkotásokon. Persze, ez ravaszul, kételyekkel átszötteen nyilvánul meg: a látszólagos formátlanságon, színekavalkádon ragyog át forma lelke, szubsztanciája. Erre is van példa nagyszerű példa, legkarakteresebben Budaházi Tibor és Nemes László műveiben. (De hozzáteszem: képeiket messziről felismerhetjük, kézjegyük a védjegyük, és az évtizedek alatt hozzáadódunk, sajátunkká fogadtuk el egyéni, hosszú évek alatt kidolgozott stílusukat.) Igen, hozzá kell szoknunk: ebben a zaklatott világban minden egyszerre van. Egymásra torlódtak az időrétegek. A múlt – újra és újra éled, a jelen teljes önbizalommal képviseli – képviselteti – magát, a jövő számtalan kezdeménye bontakozik a szemünk előtt.

Mondom ezt azért is, mert az összegyűlt kollekciónban komoly és szép értékekkel jelentkezik az a bizonyos, többször leírt, elutasított, mára félelmetes erővel kibontakozó, teret nyerő figurativitás. S a művészek, itt a városban élve is, szinte napra készen követik, követhetik a nemzetközi trendeket. Van, akit utolért a kor. Frimmel Gyuláról mindenképpen elmondhatjuk ezt. Makacs ragaszkodása a klasszicitás értékeihez,

a különleges grafikai technikákhoz, az álomszerű realitás dimenzióihoz, a fura, képzelte alakokhoz, jelenetekhez – ma idősebb, mint valaha. Tánczos György szintén makacs, kitartó alkotó: a személyes közelmúltat felidéző, fotóalapú, újkori dokumentarista festményei egyre érettebbek, egyre hatásosabbak. Buday Mihály történelmi-látomásos, idősíkokat egyetlen keretbe foglaló, a magyar múlt tragikus és felemelő eseményeire utaló festményei ugyancsak mind gazdagabb, mind katartikusabb jelentésrétegekkel állnak elélnk. Szényi Zoltán vízparti és téli akvarelljei ismét bizonyítják magas mesterségbeli tudását.

A fiatalok kissé radikálisabb elgondolásokkal jelentkeznek: Bárdosi Katinka a már jó kidolgozott technikával, a frivolitás képköltészetét gyakorolja, újabb és újabb variációkkal lépve meg a képeit kedvelőket. Széttagolt anizsain – a rúzs, a körömlakk – adja vissza a hamisítatlan párizsi hangulatot. Németh Miklós szecessziós ihletésű, színezett grafikai lapjai ismét bizonyítják: a bizarr és szentimentális tartalmak jól megférnek szeszélyes, dekoratív ornamentekkel operáló, vonalakból szőtt képein.

Fischer Judit a köznapi tárgyak, apró lények miniatűr, finoman kidolgozott ábrázolásaival rendezi be a maga képi világát. Mozaikszerű gyűjteményei egy játékos, analitikus elme ironikus, a reklám és tömegkultúra kultuszát bomlasztó szelíd destrukciók, gyengéd gyermeki szembesítések.

Horváth László Adrián a sejtelmes nonfigurativitás kísérletit hozta el, míg édesapja, Horváth László grafikai eszközökkel készült, igényes, gazdagon kimunkált felületű éremformációkkal lepette meg. (A szobrász nem tagadja meg magát akkor sem, ha csak két dimenzió áll rendelkezésére.) Tóth Norbert – aki akt tanulmányaival többször is bizonyította felkészültségét – ezúttal zárójelbe – Medve-sajt doboz belsejébe – helyezte akt formációit. Gesztusa egyértelmű a kultúra-művészet devalválódásáról.

A nonfiguratív törekvések is számos művel képviseltetik magukat.

Németh Klára kubisztikus, dekoratív-szín és formakompozícióit – meglepő módon – ovális –rusztikus (kérges) nyírfalapokra festette. Az ellentét érdekes hatást kelt. Kiss Ágnes Katinka színdinamika – tanulmányai bizonyára az új

Tánczos
György:
Tépett rózsza 1-6.

kompozíciók felé „törik” az utat. Nagy Kálmán tépett, fragmentált elemekből, zenei asszociációkra utalva építi fel változatos, színgazdag képmezőit. Borbás Helga vörös színizzása egy lélek belső energiájának kivetülései. László Edina U.S. A. installációja – a szürke szövetdarabkákból rétegezett fakturális kép – a zászlósávokra asszociáló szellemes konstrukció. Budaházi Tibor írásos-fragmentális kompozíciói ismét lenyűgözőek, különösen a *Jel* című sikerült jól. (Nem véletlen e művek országos, sőt, határon túli sikere.) Nemes László *Diptichonja* szintén tagoltan építi fel hihetetlen művészen

megmunkált, mélyzöld- barnás tónusokban irizáló színmezőit, melyeket egy fehér ív, sejtelmes, mégis jól kivethető ecsetnyom köt össze. Lefordíthatjuk ezt fogalmilag – mondjuk a gond és remény kontrasztjára, vagy a sötétségből kiemelkedő égi jelenésre – de azt hiszem, nem szükséges. Talán az is jó benne, hogy a harc még nem dőlt el... Mindkét erőhatás intenzíven áthatja a kompozíciót.

Nagy Szilvia tűzzománcai a műves dekorativitás jegyében születtek, mintegy átmentet képezve a plasztikák felé. Németh János a mesterek biztonságával formázta meg újabb, erőteljes

Bárdosi
Katinka:
Paris I.

Budaházi
Tibor:
Keresztes
kép

kerámiaszobrait: a *Szőlővivők* robusztus alakjai a hegyi munkák apoteózisa is lehet, *Szarvasa* állatszobrainak kifejező darabja. Legérdekesebb számomra *Rügyfakadás* című kompozíciója, mely egy kicsit Király Ferenc plasztikáinak formavilágát idézi. Ami természetes, hisz a két alkotó termékeny szakmai kapcsolatban áll egymással. Szabolcs Péter mintha visszatért volna egy korábbi korszakába, az izgalmasan gyúrt, formált, drapériászerű rézlemezekből hajtogatott alakjaihoz. Mindig is jellemző volt rá a kontrasztos anyaghasználat: ez úttal az *Angyal* című kompozíciója hökkent meg, amelynek szárnya roncsolt, korhadt fadarab. A Próféta aszketikus alakja épp úgy emblematikus tartalmakat hordoz, mint az Öreg művész, aki egybe nőtt bohócsipkává váló a hangszerével. Monok Balázs Végső búcsúja – egy selyempárnára helyezett, gipsz halotti maszk. Farkas Ferenc megkapó bibliai jelenetet állít elénk: a Jákob harca az angyallal – a drámai formációkat biztos kézzel megmintázó, a küzdelem földi és égi dimenzióit egyaránt érzékeltető alkotása a folyamatos és igényes szakmai munka szép példája. Láthattuk a művészeket megidéző

sorozatának két újabb, meggyőző, hommage-jellegű kisplasztikáját: Matisse és Rippl-Rónai mesterek látványos, karakteres alakja művészetük lényegi sűrítése. Fischer György szobor párja – a Cikk és Cakk – a nyelvi szójáték bravúros, szellemes plasztikai megjelenítése. A lendület kontrasztjának és pillanatának szoborba dermedése.

Végül mit mondhatunk? Láthatjuk, a hivatás maga az állandó, nem kockázat nélküli kihívás, megfelelni azoknak a belső késztetéseknek, amelyekkel nap, mint nap meg kell küzdeni annak, aki komolyan veszi magát. Hogy is írja Hegyi Lóránd az *Új szenzibilitás* című alaplátványában? „A művész az érzékenység birtokosa és az érzékenység eredményeinek eltárgyasítója. Kifejez, képet, formát alkot, eltárgyasítja belső képzetait és állapotait, manifesztálja létét, s ez által az individuum integritásának letéteményese.” Ennél kevesebb nem szabad beérni, s az egerszegi szalon művészei jól értik ezt.

(A Városi Kiállítóteremben, január 22-én elhangzott megnyitó írott változata.)

Szényi
Zoltán:
Vízparton

Kendlimajori szemle a Magyar Plakát Házban

(Földrészek művészeinek, műveinek párbeszéde)

A Magyarországon működő, nemzetközi művésztelep között is különleges helyet foglal el a Kendlimajorban működő formáció. Hisz egy magánvállalkozás és egy művész egymásra találásából született, itt, a Dél-Dunántúlon, Kanizsa szomszédságában. Tavaly már a 19. alkalommal került megrendezésére, nemcsak népes, de különleges, távoli országok művészeinek részvételével. Hiszen elmondható: nem minden nap találkozunk üzbég, malajziai, egyiptomi alkotók munkáival, s ugyankkor az európai –sőt, közép-európai festők, szobrászok is szép számmal képviseltetik magukat. Különleges a művésztelep azért is, mert művésztelep vezetője, Ludvig Zoltán festőművész és fia, Dániel maga is aktívan kiveszi részét az alkotómunkából a tábor időszakában, számukra ez a „társas magány”, ami az alkotás elmélyült időszakát jelenti, kihívás, tanulás és megmerítkezés a képzőművészeti trendnek

„mélyáramlataiban”. S nem beszélve arról, hogy vannak több éve visszatérő művészek, mint a spanyol D. Pueyo Otal, az osztrák-horvát Zeljko Hudek, vagy olasz Giuseppe Strano Spitu. S végül említsük meg: Ludvigék mindig figyeltek arra, hogy hazai, régióbeli alkotók is meghívást kapjanak, és egyenrangú partnernek érezzék magukat a nemzetközi (él)mezőnyben.

Az év végén – januárig áthúzódóan – a Magyar Plakát Ház rusztikus, emeleti kiállítóterében kapott helyet a 11-es művésztelep reprezentatív anyaga. A látványos, változatos művek még a laikusokat, a modern képzőművészettől idegenkedőket is elgondolkodtathatták, sőt, meggyőzhették. S tárlatlátogatók szerencsésnek érezték magukat: hiszen egyetlen helyre koncentráltan a nemzetközi képzőművészeti élet legkülönbözőbb rétegeiben tehettek izgalmas, vizuális utazást.

A széleskörű áttekintés arról is hírt adhatott:

Walter
Gábor
Jazz

a figuratív tendenciák másutt is megéledtek, erőre kaptak. S klasszikus műfajok megjelenése – csendélet, zsánerkép, tájkép – ugyancsak nem magyar sajátosság. A malajziai Eston Tan Halászfaluja erőteljes, tömör barna kolorittal, vastag festékréteggel van felrakva. A tengerre kifutó csatorna-utcácska törékeny házikói emberi jelenlét nélkül is mesélnek lakóikról. A tájkép – az orosz Liliana Spiktorenko felfogásában – sajátos, lírai, dekoratív, álomszerű látomássá alakul. Kecsesen kanyaruló nyárfasora kétségtelenül a helyi motívumokra vezethető vissza (Perspektíva). Kotnyek István szenzibilisen, tömör rőtbarناسárga színekkel felrakott erdőrészlete előterében megjelennek a festő által kedvelt gyümölcsök, körték, almák, mintegy a realitás-szürrealitás határán egyensúlyozva. A német-magyar Jozef Hasenöhrl tájképét szimbolista tartalmakkal – magasba emelkedő papírcsónak motívumával – terheli meg. ósa Ede, a magyar pasztellművészet meghatározó mestere, ezúttal sem tagadta meg magát. Műterem-entériőre az alkotáshoz szükséges eszközök, tárgyak, s a belső tér kecses kompozíciója, a pasztellkréta minden árnyalatát, kifejező erejét bemutatva. Egyik legizgalmasabb alkotás a fehérorosz-belga Natalya Zaloznaya Nyitott könyve. A látszólag tájképet látunk: csak figyelmesebb vizsgálódás után derül ki, egy monumentális, nyitott könyv emelkedik ki, illetve olvad bele a bravúrosan megfestett tájformációkba. Az üzbég

Adilov Kabul vörösen izzó pusztaságot mutat be, felülről, a tavacskára hajló, szomját oltó tehénnel. Az osztrák Deitlinde Baldauf szinte reneszánsz hangulatú, harmóniát sugárzó madonna-képet, vegyes technikájú grafikát állított ki. Az anyagyermek kapcsolat bensőséges ábrázolója szemmel láthatóan a klasszicitás felé tájékozódott. Mások groteszk, torzító optikával, lelki-tudati tartalmak megjelenítésére törekedve ábrázolják figuráikat. Az orosz Vladimir Ryabcikov – babaszerű, segélykérő tekintetű – kislányt állít képe központjába, a gyermeki lét kiszolgáltatottságát érzékeltetve. Balogh István Péter – némi meglepetést keltve – *Inas* című képével rukkolt ki. Óhatatlanul eszünkbe jut Munkácsy Ásító inasa, de itt nem erről van szó. A gyanakvó tekintetű, fiatal férfi – könyvkötő vagy nyomdász műhelyben próbálja feltalálni magát. A naivság és a rideg realitás találkozása ez az élénkpiros színekkel „előadott” jelenet. Hasonló szürrealis térbeli kalandokkal, motívumokkal zsúfolt kép Korbély István *A csodák udvarán* című festménye. A főalak, egy zavarba ejtő, csonka szárnyú angyal, aki nem tud mit kezdeni földi jelenésével. A groteszk ábrázolás profija – több hasonló képet láttunk tőle – Zeljko Hudek, aki ezúttal a Ludvig házaspár előtt tiszteleg, a maga kedvesen ironizáló módján. Léggömbjének kosarában a „szervezők”, Ludvigék emelkednek a művészet szféráinak magasába. Thang Yeok Khang (Malajzia) *Dreamscape (Álomküzdők)* című festménye azért érdekes, mert átmenetet képez a nonfiguratív, absztrakt, dekonstruktív művek felé... Képén a fekvő férfialak egy kontúrosan megfestett szörny belsejében „lebeg”, hunyt szeme mögötti látomásokkal.

Jezus Pueyo Otal (spanyol) vörös-fehér árnyalatokat egymásba játszó, dinamikus kompozíciója képmezőjében rejti el az előtűnő arcokat, míg Klaus Neuper és Georg Brandner a német absztrakt expresszionizmus logikája szerint építi jelekből, geometrikus formációkból összeálló képmezőjét, némi fakturális beütésekkel. Az egyiptomi Ahmed Sakr rendkívül finom ecsetvonásokkal megfestett, három aranyszínű tollat helyez a műve centrumába, s arab írásjelek sávja zárja le az előteret. A bolgár Ludmilla Baitseva Húsvét címmel avatja emblemikus tárgygyá, a bepólyált, szalaggal

futtatott tojást. A plasztikák közül említést érdemel a német Katalin Berecki-Kossák tömör, magába záruló, titokzatos, bronzból öntött Madár című kompozíciója.

Brunivo Butarelli (olasz) roncsolt, rozsdás vaslemezből alkot invenciózus plasztikát, míg Gisepe Strano Spitu a fa és kerámia anyagát kombinálva alkotta meg oszlopszerű alakzatát.

A hazai alkotók közül Págyi Zsóka pasztellje tűnt ki, lágy, érzékletes formációkat halmozó, kétdimenziós, lilás színekben tobzódó képfelületével. Németh Klára korábbi korszakának nosztalgikus figuráit (Szerelmespár, Egyedül) idézte meg élénk, tiszta színekkel, stilizált formákkal, bravúrosan megdolgozott tűzzománcán, Erdős János pedig Kendlimajor címmel a monokromitás felületeit olvastotta össze beszédes, térképfelületre emlékeztető meleg, barnás, meditatív hatású színmezővé.

Végül – zárásképpen – említsük meg, hogy Ludvig Zoltán erőteljes, szép képekkel képviseltette magát az igényes kollekcióban. A sajátos, egyedi stílusú, organikus formációk pulzáltak, „éltek” az érzékletesen megfestett felületen (Dobbanás, „És ebből lett a lét), bizonyítva, hogy ez a vállalt

minimalizmus még mennyi meglepetést rejt. S a fiú, Ludvig Dániel szintén kített magáért: a kiállítási térben meghatározó festményekkel és plasztikákkal hívta fel a figyelmet magára. A „hal” és „körte” motívumok számtalan, szellemes kompozícióban jelentek meg, variálódtak, de találkozhattunk érzéki aktokkal, szoborcsoportokkal és festett „kőbőrönddel”, melynek címe: Kérlek, ne emelj fel! Ami már régen is nyilvánvaló volt: van „átjárás” a képeinek és plasztikáinak világában.

A 19. Művésztelep művei nem csak arról adtak képet, hogy milyen színvonalas munka folyt Kendlimajorban, hanem arról is, hogy a világ távoli pontjait összeköti a képzőművészet progresszív formanyelve, az érintkezések, áthatások természeteseek és nyilvánvalóak. S jó tudni, hogy van egy kis, nyugat-dunántúli település, amely képes fókuszba gyűjteni, értékes művekké transzponálni az ide járó, innen (is) inspirálódó alkotók meg-megújuló energiáit. Kiállítási beszámolóink nem törekedtek teljességre, a főbb, megragadó műveket, tendenciákat emelte ki. Törekedve arra, hogy e töredékes, hiányos beszámolóból is kitűnjék az a káprázatos gazdagság, amelyet egy kis vidéki galéria produkálni képes.

Enteriőr
Ludvig
Dániel
munkáival

„A sokszereplős játékban szinte a társulat valamennyi tagja színpadra lép.”

Turbuly Lilla

Simára csiszolódott kavics

(Móricz Zsigmond – Kocsák Tibor –
Miklós Tibor: Légy jó mindhalálig – Hevesi Sándor Színház)

Jubileumi bemutatónak is tekinthetjük a Móricz Zsigmond regényéből készült musical zalaegerszegi debütálását, hiszen húsz évvel ezelőtt játszották első ízben, hol másutt, mint Debrecenben. Ez a zenés változat nem csak a Kocsák Tibor – Miklós Tibor szerzőpáros, hanem Pinczés István nevével is összeforrt. Ő dolgozta át ugyanis a regényt és az azonos című színművet, és rendezőként ő jegyezte a debreceni ősbemutatót. Azóta pedig a darab igencsak sikeres pályát futott be, könnyebb lenne számba venni azokat a színházakat, amelyekben nem mutatták be, mint azokat, amelyekben igen. Pinczés István egymaga tizenhatszor rendezte meg eddig.

Nem okoz csalódást a tizenhetedik, zalaegerszegi változat sem, az ismétlésekből nem lett unalmas rutin, ugyanakkor érződik, hogy az idő és a bemutatók sora simára csiszolta az egyes jeleneteket, színpadi megoldásokat. Az pedig már ízlés kérdése, hogy valakinek az ilyen szinte tökéletesen simára

csiszolt kövek, kavicsok, vagy a rusztikusabb, szabálytalanabb formák tetszenek jobban.

Akad azonban újdonság is az előadásban, egyrészt, mert eredetileg forgószínpadra tervezték, ami Zalaegerszegen nincs, és ezt a hiányosságot táncbetétekkel hidalják át a jelenetváltásoknál; másrészt a manapság szokásos ok, a pénzhiány miatt. Az viszont nem újdonság, hogy a díszletpénzt vetítéssel akarják megspórolni az alkotók, egyre gyakrabban láthatunk filmbetéteket színházi előadásokban. Ez önmagában nem baj, az eredmény attól függ, hogyan épülnek be ezek a részletek az előadás egészébe. Itt a vetítések egy része állóképekből tevődik össze, amelyeknek csupán illusztratív szerepük van, mint amikor Valkay tanár úr a földrajzórán énekli a musical fő dalát, *Az élet szép* címűt, és háttérként természeti tájakat vetítenek ki. Más daloknál videoklipszerű betéteket láthatunk a háttérben, amelyeket különböző külső – részben zalaegerszegi - helyszíneken vettek

fel. Néha ezek nincsenek teljes szinkronban a színpadi eseményekkel, és így elvonják a figyelmet az ott történetekről, ezért nem tűnnek szerencsés megoldásnak. Más a helyzet azokban az esetekben, amikor a színpadon és a filmen látható események összhangban vannak, és a szólót éneklő színész arcát láthatjuk kinagyítva a képernyőn. Összességében azonban elmondható, hogy az előadás a vetített képes megoldások nélkül, a nézők fantáziájában kicsit jobban bízva is, megállt volna a lábán. A rendező tervezte díszletek: gurítható padok, kollégiumi ágyak, a polgári lakásbelsőket jelző karosszékek, olvasólámpák stb. önmagukban is alkalmasak a miliő megteremtésére, és többször látványosan be is vonódnak a játékba, mint például amikor a gyerekek a padokban ülve, azokat maguk alatt gurítva táncolnak.

Az újdonságok után rátérve most már azokra a bizonyos szépen lecsiszolt jelenet-kavicsokra: a musical – természeténél fogva – sokat egyszerűsít a regény sokrétű, remekbe szabott szövetén, de nem is kell azt számon kérnünk rajta. A felnőttekben, a felnőtt világ igazságosságában és méltányosságában való hit és annak teljes erodálódása az a fő vonal, amire a darab épül, ez egészül ki olyan

mellékszálakkal, mint Nyilas Misi rajongása Bella kisasszony iránt, vagy a gyerekek világán belüli kisebb-nagyobb villongások, hierarchiaharcok. És mindez elég ahhoz, hogy a jó érzékkel összeállított jelenetezéssel és a fülbemászó zenével kiegészülve egy jól működő musicallé álljon össze. Az előadás pedig él a darab adta lehetőségekkel: a történet könnyen követhető, a prózai és a zenés részek jól illeszkednek egymáshoz, utóbbiak igényes élőzenével kísért megszólaltatása sem hagy hiányérzetet a nézőben. És van néhány kiemelkedően erős jelenet is, mint például a gyomorszorogató fegyelmi tárgyalásé vagy a kezdésre rímelő zárlat, amikor Misi, úgy, ahogy jött, de eszményeitől megfosztva, csalódottan lép ki a színpad jelképezte idegen és ellenséges világból, és tér vissza szülőfalujába.

Pinczés István egy vele készített interjúban elmondta, hogy a húsz év alatt – a kettős szereposztásokat beleszámítva – harminckét Nyilas Misit terelgetett a színpad felé, többségüket „csak” átmeneti időre, de néhányan közülük és a többi gyerekszereplő közül végleg ott ragadtak a színpadon. (A cikk itt olvasható: <http://www.dehir.hu/kultura/sok-nyilas-misibol-lett-szinesz-zenesz-teveszta-20-ev-alatt/2011/10/24/>) A darabban

„a Nyilas Misit alakító Standi Barnabás is szépen helyt állt szerepében”

több mint húsz gyerek lép színpadra. Ahhoz, hogy az itt tapasztalt, színvonalas teljesítményt nyújthassák, komoly felkészülésre és felkészítésre, a rendező és felnőtt munkatársai részéről nem kis pedagógiai teljesítményre lehetett szükség. Nyilván ennek is köszönhető, hogy társaival együtt a Nyilas Misit alakító Standi Barnabás is szépen helyt állt szerepében. Öröm látni, hogy a zalaegerszegi színház színpadára most már hosszabb ideje minden évben kerül olyan darab, amelybe számos helybeli diákot vonnak be. (Még az előző vezetés idején láthattuk *A Pál utcai fiúkat és az Olivert!*, és ezt a sort folytatta az új vezetés is tavaly *A kisfiú és az oroszlánokkal*, most pedig ezzel a darabbal, nem beszélve a számos középiskolát megmozgató *Az ember tragédiája* előadásáról.) Bizonyos, hogy ezek az előadások is segítenek abban, hogy a fiatalok később rendszeres színházlátogatókká váljanak.

A sokszereplős játékban szinte a társulat valamennyi tagja színpadra lép. A teljesség igénye nélkül feltétlenül meg kell említeni Farkas Ignác

emberségében sziklaszilárd igazgatóját, a Griff Bábszínházból ide kirándult Balázs Lászlót a jóságos és másként emberi Valkay tanár úr szerepében. (Utóbbi nagyon hasonló karaktert alakított alig pár hete a *Római mese* című bábszínházi darabban, Néri Szent Fülöp szerepében, talán innen jött az ötlet meghívására.) Az énekesi teljesítmények közül kiemelkedett Bot Gábor Török János és Foki Veronika Bella kisasszony szerepében. De a többieknek is jutnak emlékezetes percek, jelenetek, így Lőrincz Nikolnak a testvére stiklijei miatt folyamatos készenlétben és aggodalomban élő Ilonkaként, vagy Balogh Tamásnak az igazságot Misiből előcsalogató Pósalaky úrként.

Ha valaki attól tartana, hogy a mai, facebookon és okostelefonon felnőtt generációt nem érdekli Nyilas Misi lassan százéves története, megnyugtathatom: az ifjúsági előadás nézőit végig lekötötte az előadás, szemmel láthatólag találtak hozzá kapcsolódási pontokat, de ugyanígy voltak vele a felnőtt nézők is, és ez már önmagában sem kis siker.

„...Nem okoz csalódást a tizenhetedik, zalaegerszegi változat sem, az ismétlésekből nem lett unalmas rutin, ugyanakkor érződik, hogy az idő és a bemutatók sora simára csiszolta az egyes jeleneteket, színpadi megoldásokat...”

Fülöp atyát Balázs László kelti életre.

Csik Veronika

Nehéz a jót választani

(Római mese a Griff Bábszínházban)

Az idei évad első darabjaként mutatták be a Griff Bábszínház színpadán *Római mese* címmel – az 1984-es legendás film – a *Legyetek jók, ha tudtok* bábszínházi adaptációját, Péntes Csaba rendezésében. Az alkotók nem titkolt szándéka volt, hogy egy olyan előadást hozzanak létre, mely életkortól függetlenül, gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt nyújt élményt, szórakozást, egyben hamísítatlan családi programot kínálva. A darab az 1500-as évek Rómájában játszódik, és történetének középpontjában Fülöp atya áll, aki elhagyott, nincstelen árvákról gondoskodik. Néri Szent Fülöpről már életében legendák keringtek, a „humoros szent”, a jótékony bohóc élethivatásának tartotta, hogy ezeket a gyerekeket felkarolja, a jóra nevelje és megóvja őket a Sátán kísértéseitől. Ez hajtotta akkor is, mikor a sors összehozta a rosszcsonot Cirifischioval.

Az ismert film és a színdarab alaptörténete megegyezik, azonban mindig felmerül az a kérdés, hogy egy sikeres filmet mennyire lehet átültetni a

színpadra, mennyire lehet független, és önmagában is hatásos az előadás az eredeti műhöz képest? Egy filmbéli történet színházi, bábszínházi körülmények közé adaptálása mindig kihívást jelent, hisz a nézők elvárják az ismert történet fordulatait. Ezért ennek megfelelően kell a szöveget, az előadást a bábszínházi viszonyokhoz igazítani, ami nem könnyű, hiszen más-más műnemről van szó. Így például a változatos helyszínek megjelenítésére a színpadon jóval kevesebb lehetőség van, valamint kevesebb színész áll rendelkezésre egy sokszereplős jelenetben, és ezzel együtt kötöttebb az előadás időtartama is, ami egy bábelőadásnál körülbelül egy órás műsoridőt jelent. Éppen ezért nem az előadás és a film eltéréseire szeretnék fókuszálni, sokkal inkább az érdekel, hogy az alkotók hogyan éltek a színpad kínálta lehetőségekkel, milyen megoldásokkal alakították saját képükre a darabot. A legnehezebb feladat a szerteágazó történet adaptálása, hiszen úgy kellett egy órába tömöríteni a cselekményt, hogy a lényeges események,

„...A Római mese nem csupán egy egyszerű mese, hanem valódi emberi sorsokkal, humorral teletűzdelt, szívszorító történet is...”

motívumok ne nagyon sérüljenek. Az eredetileg két és fél órás filmnek Magyarországon egy „rosszul megvágott” változatát mutatták be, és így több, lényeges jelenet is értelmét veszítette a közel két órás változatban. A mór nő szerepe a megvágott filmben lerövidült, így az is kimaradt, hogy ő is ugyanott lakott (Fülöp atya templomával szemben), ahol korábban az üstfoltozó és a seprűkötő asszony is. Ezért tartom szerencsésnek az előadásnál azt, hogy az alkotók nem veszték el a részletekben, a Sátán mesterkedéseiből csak párat emeltek ki, nagyobb teret adva ezzel a szereplők játéknak, és a párbeszédekben rejlő humornak. Emellett egy elbeszélői keretbe ágyazták Cirifischio és Leonetta történetét, melyet Fülöp atya mond el a mesés történetekre éhes gyerekeknek. Az előadás egyik érdekessége az volt, hogy a Fülöp atyát hallgató gyerekeket a történet jelen idejében, ugyanazok a bábok és bábszínészek keltették életre, mint akik évekkel azelőtt Cirifischio kortársai voltak. Sőt a gyerekek ugyanazokat a beszédes, keresztény kultúrkörhöz kapcsolódó neveket viselték. Az ötlet nem csak praktikus volt, hanem emellett egyfajta folytonosságot is adott a történetnek, jelezve a

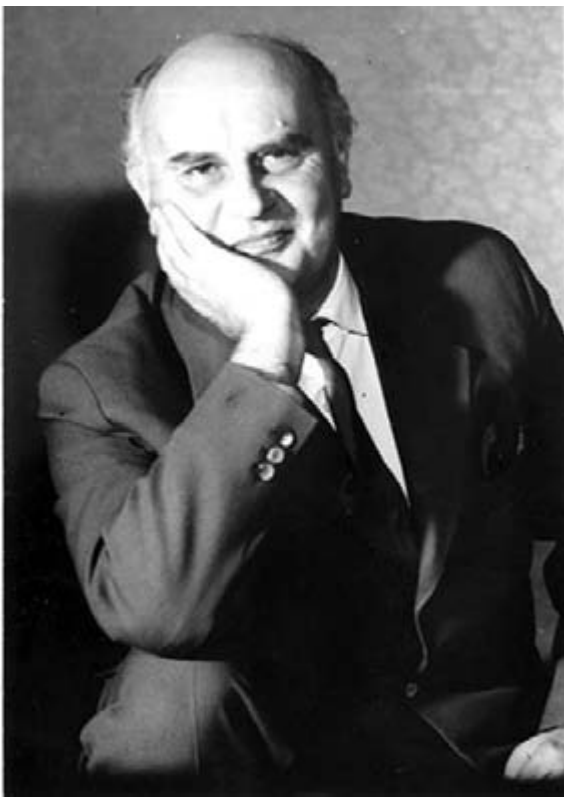
darabban felmerülő kérdések örökérvényűségét. Az alkotók egyik legfontosabb célja érezhetően az eredeti történet szellemiségének megőrzése volt, így elmaradhatatlan az előadásból a humor, a derű. Ugyanakkor a darab súlyos jelentéstartalmakat is hordoz, a színpadon megelevenedik tragikus szerelem, szegénység, nyomor, halál és természetellenes testi kapcsolat. Ezeket a tartalmakat árnyalja jól az előadás az említett elbeszélői kerettel, valamint az egész darabot uraló humorral. Néri Szent Fülöp – a „humoros szent”, ahogy Goethe is nevezte – a történet tartóoszlopa, valójában az ő élettörténete elevenedik meg a színpadon és a filmvásznon is. Cirifischio és Leonetta legendája inkább egyfajta parabolaként funkcionál, amely tanulságul szolgálhat Fülöp atya védenceinek, de a darab nézőinek is. A bábelőadásban ismerős dallamok is felcsendülnek, mégpedig a film egyik leghíresebb betétdala, Angelo Branduardi *Vanità di vanità* című zenéje, magyar szöveggel. A rendezői koncepciónak megfelelően, a darab és a film szellemiségéhez jobban illeszkedő, a Napoleon Boulevard-féle feldolgozástól eltérő dalszöveget Zsávolya Zoltán

költő írta. A darab és a film gondolatiságát megőrizve, a két fiatal és Fülöp atya kapcsolata mellett fontos szerep jut még Fülöp és Ignác atya különleges viszonyának is. Loyolai Szent Ignác, a jezsuita rend alapítója, szintén a keresztény kultúra emblematikus figurája, a darabban viszont Fülöp atya ellenpólusa, és replikájuk az előadás egyik fő humorforrása. Különösen jónak találtam, hogy az alkotók nagy hangsúlyt fektettek e két különböző jellem bemutatására, hiszen annak ellenére, hogy a tréfamester Fülöp, és a komoly és szigorú Ignác eltérő személyiségek, ugyanazért a célért harcolnak, mégpedig a Sátán rontó hatalma ellen.

Fülöp atyát Balázs László bábszínész játssza, a többi szereplőt bábokkal keltik életre, és a bábszínház teljes társulata részt vesz az előadásban. Balázs László hitelesen hozza a cselekvő szeretet megtestesítőjét, kapcsolata a bábokkal mindvégig szoros marad. Szilinyi Arnold kelti életre a gyermek és felnőtt Cirifischiót, de rajta és Balázs Lászlón kívül mindegyik bábszínész több szerepben is feltűnik. Benkő Zsuzsanna alakítja a fiatal és az idősebb Leonettát, valamint a beteges kisfiút, Mattiát. Farkas Attila Ignác atya és Sixtus pápa szerepe mellett a gyermek Tacito bőrébe bújik, utóbbi szerepében lubickol igazán. B. Szolnok Ágnes a kislány Ornellát, és a Sátán három inkarnációját – az üstfoltozót, a seprűkötőt és Elia szabómestert – kelti életre, utóbbiakat éles hangjával kellően antipatikussá téve. Fülöp atya és a bábok jelmezei korhűek, egyaránt illusztrálják a nyomort, a szegénységet és az egyházi pompát, emellett a bábok arca kifejező, a hangsúly az aránytalanul

nagy szemekre esik. A díszlet egyszerűsége mellett ötletes is, a színpad előtere szinte üres, egyik oldalt egy imapad – ami legtöbbször Fülöp és Ignác atya társalgásának színhelye –, a másik oldalt a gyermekek fekhelye kapott helyet. A háttér kialakítása rendkívül leleményes, hisz a rétegzett, kifeszített szúnyoghálóra festett háttér, a különböző világítási technikákkal több funkciót is betölt. Így egyaránt képes Róma városának és a falain kívül eső helyszíneknek, valamint egy romos templombelső atmoszférájának megjelenítésére. A díszlet, a jelmezek és a bábok Lőrincz Melinda fantáziáját dicsérik.

A *Római mese* nem csupán egy egyszerű mese, hanem valódi emberi sorsokkal, humorral teletűzdelt, szívszorító történet is, mely megőrizve az eredeti alkotás szellemiségét, egyben a legendás film sikeres adaptációja, és a hiteles színészi játék, az ötletes színpadi megoldások révén, kivételes, katartikus bábelőadássá vált. Bár a darabot a keresztény szimbolika végig áthatja, és a szereplők nagy része az egyház történetéből jól ismert, valós személy, ennek ellenére az előadás mindenkihez szól, életkortól, és vallási hovatartozástól függetlenül. A színmű Fülöp atya tételmondatán kívül – „*Legyetek jók, ha egyáltalán tudtok. Minden egyéb hiábavalóság.*” – arra is tanít, hogy életünk során kerülhetünk olyan helyzetbe, amikor választanunk kell. A választás viszont nem egyszerű, hiszen a jó és a rossz nem mindig különül el élesen egymástól. Néha csak arról van szó, hogy eldöntsük, a könnyebbnek tűnő út valóban a jobbik megoldás-e.

Király László

100 éve született Szervánszky Endre

illegális kommunista párttagok és beszervezték őt a mozgalomba. Ennek „eredményeként” 15 évig mindennap két detektív kísérte őt a Zeneakadémia kapujától hazáig...

Ezen a ponton el kell árulnom, hogy Szervánszky Endre utolsó növendéke lehettem a Zeneakadémián, Serei Zsolt kollegámmal együtt. /Ő vezényelte a 2011 decemberében megtartott emlékhangversenyt a Magyar Rádió 6-os stúdiójában./ Így tehát a történetek, melyeket itt leírok, magától a Mestertől származnak, aki – azt hiszem, ezt minden tanítványa nevében leírhatom – életünk legnagyobb élménye volt: az ember és a pedagógus egyaránt. Visszatérve a 30-as, 40-es évekhez: az illegalitásban Szervánszky Rajk László sejtjében dolgozott. Ez kis híján az életébe került az 50-es években, mivel Rákosi Mátyás megüzente neki, hogy ha még egyszer be meri írni az életrajzába (amit akkoriban sűrűn írtak az emberekkel), hogy Rajk sejtjében dolgozott, akkor őt is kivégzik!!! Szervánszky nem törődve a fenyegetéssel, ismét beírta ezt a tényt...

A mozgalomban ismerte meg József Attilát, akivel jó barátok lettek. Együtt jártak ebédelni a Nyugati pályaudvarral szemben lévő egykori Ilkoviczbüfébe. A költő itt az asztalra borulva zokogott, amikor eltávolították a mozgalomból. Szervánszky vigasztalta: „Ne sírjon, József úr! Nem olyan nagy baj az, hogy Önt kizárták a pártból.” (Jóval később, az 50-es évek közepén Szervánszky egyik fő művét alkotta meg barátja emlékére, a József Attila Concertót.) A háború után, a kommunista hatalom átvételekor Szervánszky kénytelen volt szembesülni a ténnyel, amit később a világhírű Ligeti György (szintén Sz. E. barátja volt) így fogalmazott: „csöbörből-vödörbe kerültünk”. Persze kilépni a pártból a 40-es évek végén egyet jelentett volna az öngyilkossággal (nem csak a szó szellemi, hanem fizikai értelmében is!). Így a zeneszerző „muszáj Herkulesként” csinálta végig ezeket az éveket, majd 1956 után nem kérte újra felvételét a pártba... Ám Sztálin 70. születésnapjára kénytelen volt

Bár 1911. december végén látta meg a napvilágot, elmondhatjuk, hogy 1912 számít az első évnek az életében, hiszen az előzőben alig több mint 4 napot élt csak.

Ha röviden jellemezni akarnám az 1977-ben elhunyt, kétszeres Kossuth- és Erkel-díjas, Érdemes és Kiváló művész címmel kitüntetett zeneszerzőt, /a háromszoros Kossuth-díjas Kodály életében neki volt egyedül két Kossuth-díja!/ úgy jellemezhetném: „egy ember az embertelenségben”. Mint annyi más alkotó pályáját korosztályában, az övét is egy időre megakasztotta a II. világháború. Ezekben az években katonáskodott, de nem volt hajlandó a német megszállók érdekeit szolgálni, ezért megszökött és bujkált. Eközben hamis papírokat gyártva segítette az üldözötteket, sokakat közülük pedig édesapja várbeli lakásának pincéjében elbújtatott. Ezért a nemes cselekedetéért 1999-ben a jeruzsálemi Jad va Sem Intézet kitüntette a Világ Jámhora címmel. Szervánszky előéletéhez tartozik, hogy a háború előtti években már tagja volt az illegális kommunista pártnak. Ennek megértéséhez tudnunk kell a magyarázatot, mely tőle magától származik: 1930. szeptember 1.-én az Abbázia kávéház teraszán ülve meglátta, amint a lovas rendőrök kardlapozzák a munkáért és kenyérért tüntető tömeget. Ifjú emberként mélységes felháborodásának adott hangot. Ezt meghallották a közelében tartózkodó

megírni ő is a maga művét. Ezt a Vidám indulót – ami meglehetősen gunyorosra, csúfondárosra sikerült – később a Rádió archívumából törölték. Rákosi 60. születésnapját sikerült „megúsznia” egy népdalfeldolgozással, melynek a szövegét egyszerűen megváltoztatta: a bokkrétát „sej, Rákosinak hoztuk Pestre”.

Szervánszky elmondta nekünk, hogy ő egész életében spiritualista volt. Számára a marxizmus csupán egy társadalomelméletet jelentett, amiről egy ideig azt gondolta, hogy segíthet egy igazságosabb világrendet megteremteni. Keservesen csalódnia kellett! Ezért aztán a 60-as években teljesen befelé fordult és szanszkrit nyelven tudó feleségével fordítani kezdték a Tibeti halottas könyvet...

Szervánszky mélyeséges vallásos hitének legszebb bizonyítéka a *Három szent ének* című késői alkotása. A szoprán hangra, fuvolára és zongorára írt késői kompozíciót (1972) itthon nem publikálta. (Erre nem is lett volna reális esélye Kádár és Aczél György Magyarországn.) Ám a mű Svájcban megjelent lemezen (ottani előadók megrendelésére készült), a kottáját pedig a 90-es években sikerült haza hozatni, és a darabot bemutatni.

Szervánszky pályáján természetesen a zeneszerzői életmű a legfontosabb. Az etikus ember és a pedagógus alakját az idő elfakíthatja, akár el is moshatja (ennek megakadályozását szolgálja ez a kis írás is), de a kompozíciók „ércnél maradandóbbak”. A komponista pályája három, jól elkülöníthető szakaszra oszlik: az első a 30-as évek közepétől az 50-es évek végéig tart. (I. vonósnegyes, Szerenád vonószekarra, Klarinétszerenád, Fuvolaverseny, Rapszódia, Concerto József Attila emlékére, II. vonósnegyes, II. fúvósötös, hogy csak a legfontosabbakat említsem.) Ezt az időszakot az erőteljes Bartók-hatás jellemzi. Ez persze nem jelent utánpótlást, epigonizmust. Ellenkezőleg: Szervánszky életművén – a stílusváltások ellenére – jól érződik az egyéni, mással össze nem téveszthető „beszédmód”. A második szakasz stílusváltással kezdődik: Szervánszky *Hat zenekari darabja* 1959-ben az Európához való csatlakozás első lépése volt a zenei alkotóművészet terén! Kroó György zenetörténész így jellemzi a művet: „Hátat fordít a klasszikus-romantikus elvű nagy és kisformáknak, és az új bécsi iskola sáncai mögül világgá kiáltja a maga rettenetes indulatait, amelyek 1960-ban

formátlannak, sikolyszerűnek, hallucinációnak hangzanak, de a maguk barbár és erőteljesen magyar ritmusaival már nem akárhol, hanem a Duna-Tisza közén szólalnak meg. Innen viszi őket tovább a szél Európa felé. /.../ a Hat zenekari darab a magyar zenetörténeti fejlődés számára jelent mérföldkövet.” Ehhez még hozzáteszem azt, amit évtizedekkel később a zeneszerző egyik tanítványa, Sári József így fogalmazott emléktábla-avató beszédében: „S ez a mű vetett véget az addigi szocialista-realista gügyögésnek.”.

Szervánszky számára ez az út azonban nem bizonyult járhatónak (Sötét mennyország- oratórium Pilinszky János verseire, Variációk-zenekarra, Klarinétverseny). Sokévi hallgatás után pályájának záró darabjai – melyek csak halála után váltak ismertté –, arról tanúskodnak, hogy ismét a tonalitás (az egymással gravitáló, füllel hallhatóan egymáshoz tartozó hangok világa) és a népdal vált zeneszerzői világának anyagává (Fuvola etüdök, Három szent ének, Az éj-kantáta Petőfi versére). Legutolsó alkotása az 1975 májusában befejezett *Ez a kislány gyöngyöt fűz* című népdalkantáta.

Ebből a rövid pályaképből nem hagyhatók ki az értékes vokális művek: a zongorakíséretes 8 Petőfi dal, a Honvéd-kantáta (az 50-es évek egyik legnépszerűbb kórus-zenekari darabja), a kínai költők verseire írt férfikarok és a 3 Petőfi-kórus. Ez utóbbi mű egyik tételét, *A bilincs* címűt előadták azon a hangversenyen, 1956 nyarán, melyen Kodály Zrínyi szózata is elhangzott. Annál a sornál, hogy „csörgésem átok, mely a zsarnok fejére száll”, a közönségből sokan sírva fakadtak. (Durkó Zsolt zeneszerző közlése, aki főiskolásként ott volt ezen a hangversenyen.) A vokális művek mellett Szervánszky a kamarazene műfajában is maradandót alkotott. Legjelentősebb művei: a két vonósnegyes, a két fúvósötös /a második a franciaországi Colmarban évente megrendezett nemzetközi fúvósötös-verseny egyik kötelező darabja! / és a fuvolára, hegedűre és brácsára írott trió. Befejezésül meg kell említenem Szervánszky Endre azon tanítványait, akik méltóképpen folytatják, nem stílári értelemben, hanem minőségileg, a Mester életművét: Decsényi János, Sári József, Sári László, Huszár Lajos és mindenekelőtt – a nézetem szerint legjelentősebb ma élő magyar zeneszerző – Balassa Sándor.

Január 22-én, A Magyar Kultúra Napjának egyik rendezvényeként a Hevesi Sándor Színházban mutatták be Szemes Péter: *Művek felé – Válogatott kritikák* című kötetét, mely a Pannon Tükör Könyvek sorozatában jelent meg. A kortárs művekkel, köztük zalai és muravidéki alkotásokkal, foglalkozó könyvet Bence Lajos és Péntek Imre mutatták be, s beszélgettek a szerzővel.

Február 11-12-én kétnapos tanácskozást rendeztek Székesfehérváron, a Vörösmarty Társaság székházában, *Égtájak és műfajok Odüsszeusza, irodalmunk nyugati követe* címmel, Kabdebó Tamás köteteiről. A konferencia a Pannon Írók Társasága és a Vörösmarty Társaság közös rendezvényeként jött létre, az Írországból, Newcastle-ban élő, polihisztor író születésnapja előtt is tisztelegve. Előadást tartott Pomogáts Béla, Bálint László, Haklik Norbert, Kubassek János, Szemes Péter és Péntek Imre. Az előadások szövege a *Vár* és *Pannon Tükör* című lapokban a közeljövőben olvasható lesz.

Február 24-én, Lendván, a Bánffy Központban Zagorec-Csuka Judit: *Sivatagi szélben* című, verseket és műfordításokat tartalmazó kötetének bemutatójára került sor. A könyv a Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában jelent meg. A kötet méltatta és a szerzővel beszélgetett: dr. Bence Lajos költő, szerkesztő és Kepéné Bihar Mária néprajzkutató.

Február 26-án, a Pannon Tükör szerkesztői, lendvai és zalaegerszegi íróbarátai, tisztelői a gébárti Kézműves Házban köszöntötték az idén, 27-én 70. évét betöltő Péntek Imre József Attila-díjas költőt, a lap főszerkesztőjét. A tervek szerint a Költészet Napja alkalmából megzenésített verseiből CD jelenik meg az Énekmondó Együttes gondozásában, új verseinek gyűjteménye pedig, *Hajtúkanyar* címmel, a Magyar Napló kiadásában lát napvilágot.

Tánczos György:
A fischerben

- Bakonyi István** (1952; Székesfehérvár) Irodalomtörténész, kritikus.
Írók, költők, bolygópályák, Kráter Műhely Egyesület, 2011.
- Bence Lajos** (1956; Lendva) Költő, író, szerkesztő.
Legutóbbi kötete: Vallani, MNMI, 2010.
- Benedek Katalin** (1950; Budapest) Művészettörténész, legutóbbi kötete:
Művek és alkotók, Argumentum Kiadó, 2008.
- Bíró József** (1951; Budapest) Költő, író, performer, képzőművész.
Legutóbbi kötete: Halálom halála, Hungarovox Kiadó, 2008.
- Csik Veronika** (Vasboldogasszony; 1986) Magyar szakos bölcsész, kritikus.
- Fenyvesi Ottó** (1954; Veszprém) Költő, esszéista.
Legutóbbi kötete: Halott vajdaságiakat olvasva, zEtna-Basiliscus, Zenta, 2009.
- Gyimesi László** (1948; Budapest) Költő, prózaíró.
Legutóbbi kötetei: Most akkor repültem vagy nem repültem, regény;
Benéz a szörny is, versek – Littera Nova, 2008.
- Haklik Norbert** (1976; Brno) Prózaíró, kritikus. Legutóbbi kötete: Big Székely Só, Ulpius-Ház, 2006.
- Horváth Nóra** (1978; Győr) Filozófus, művészeti író.
- Horváth Péter** (1951; Szeged) Író, drámaíró. Legutóbbi kötete:
- Kabdebó Tamás** (1934; Newcastle, Írország) Legutóbbi kötete: Giorgione nyomában, Irodalmi Jelen, 2009.
- Király László** (1954; Budapest) Zeneszerző, zenei szakíró.
- Lángi Péter** (1942; Keszthely) Költő, műfordító.
Megjelent kötete: Késői invokáció, Pannon Tükör Könyvek, 2010.
- Markó Béla** (1951; Marosvásárhely) Költő, legutóbbi kötetei: Kié itt a tér,
Cikkek, előadások; Az erdélyi macska, esszék. (Pallas Akadémia, Csíkszereda, 2011)
- Mészáros Urbán Szabó Gábor** (Győr) Prózaíró, legutóbbi kötete: Nemmozgó, Orpheusz Kiadó, 2009.
- Nagy Gábor** (1972; Budapest) Költő, kritikus, irodalomtörténész.
Legutóbbi kötete: Angyalaid mind repülni tudnak, Magyar Napló Kiadó, 2011.
- Németh János** (1934; Zalaegerszeg) Keramikusművész, szakíró.
Megjelent kötete: Gyökerek, Göcseji Múzeum, 2002.
- Péntek Imre** (1942; Zalaegerszeg) Költő, kritikus, művészeti író.
Legutóbbi kötete: Félrebeszéd, Pannon Tükör Könyvek, 2009.
- Pomogáts Béla** (1934; Budapest) Irodalomtörténész, kritikus.
Legutóbbi kötete: Magyar irodalom Erdélyben, 1945-1968 (I-III.), Pallas Akadémia Kiadó, Csíkszereda, 2010.
- Simek Valéria** (Bakonycsernye) Költő, legutóbbi kötete:
Elmúlnak mellőlem a hegyek, Vörösmarty Társaság, 2004.
- Szabó Ferenc SJ** (1931; Budapest) Költő, műfordító, esszéista.
Legutóbbi kötete: Új Távlatok, Éghajlat Kiadó, 2011.
- Szauer Ágoston** (1963; Szombathely) Költő, prózaíró.
Legutóbbi kötete: Kódolt krónika, Parnasszus Kiadó, 2005.
- Szemes Péter** (1979; Zalaegerszeg) Esztéta, kritikus.
Megjelent kötete: Művek felé, Válogatott kritikák. (Pannon Tükör könyvek, 2012)
- Turbuly Lilla** (1965; Zalaegerszeg) Költő, író, kritikus. Legutóbbi kötete: Szelrosta. Parnasszus Kiadó, 2009.
- Villányi G. András** (1958; Budapest) Költő, műfordító. Legutóbbi kötete: Tükröződések. (Scolar Kiadó, 2011)
- Wehner Tibor** (1948; Budapest) Író, drámaíró, művészettörténész.
Legutóbbi kötete: Modern magyar szobrászat, Corvina Kiadó, 2010.

Németh János munkája

Következő számaink tartalmából:

Utassy József, Kiss Benedek, Kerék Imre, Halász Albert, Juhász Attila, Szigeti Lajos, Bobory Zoltán, Kardos Ferenc, Szakony Dorina versei, Kövesi Péter japán műfordításai; Asperján György, Serdián Miklós György, Turbuly Lilla, Marafkó László, Somogyi György, Gál Soma prózája; Fábíán László, Pinczés István, Szemes Péter tanulmánya, kritikája; Legéndy Péter, Kostyál László, Péntek Imre képzőművészeti írásai.